

V. ÉVFOLYAM 6. SZÁM

Tartalomjegyzék

Tanulmányok

- Az alapító – *Csehi Zoltán* / 3
- Az elővásárlási jog néhány szabályozásra váró kérdése –
Kisfaludi András / 10

Vita

- Konferencia a polgári jogi kodifikációjának vitás kérdéseiről –
Csizmazia Norbert – *Szilás Péter* / 18

Külföldi kitekintés

- Új magánjogi folyóirat Franciaországban –
Szónyi Viktor / 23

Polgári jogi kodifikáció

ISSN 15851168

Kiadja a HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 1137 Budapest, Radnóti M. u. 2. • Telefon: 340-2304, 340-2305 • Fax: 349-7600

E-mail: hvgorac@hvgorac.hu • Internet: <http://www.hvgorac.hu>

Felelős kiadó: Lipovecz Éva, a kft. ügyvezetője

Szerkesztőbizottság: Dr. Vékás Lajos, Dr. Boytha György, Dr. Gadó Gábor, Dr. Kisfaludi András, Dr. Lábady Tamás, Dr. Petrik Ferenc, Sáriné dr. Simkó Ágnes, Dr. Sárközy Tamás, Dr. Weiss Emilia, Dr. Zlinszky János

Megjelenik kéthavonta. Példányonkénti ára: 1295 Ft+áfa. Megrendelhető és megvásárolható a Kiadónál.

A Polgári jogi kodifikáció információinak átvételéhez, az írások bármilyen célú felhasználásához és újraközléséhez, másolásához a Kiadó előzetes engedélye szükséges.

Nyomás: ETOPrint Nyomdaipari Kft. • Felelős vezető: Balogh Mihály

Tanulmányok

Az alapító*

Az alapító az alapítvány központi figurája. Jóllehet kérdéses, vajon jogilag az alapítványi szervezet egyik szervének tekinthető-e? Az alapító jogok számbavétele és összehasonlítása például a gazdasági társaság tagjának jogaival segít az alapítvány mélyebb megértéséhez. Alapító esetében alapvetően individuális jogokról beszélhetünk, mivel nincs olyan alapítványi szerv a magyar törvény szerint, amelyhez kapcsolódva az alapítót tagsági jogok illetnének meg. A gazdasági társaság tagját megillető tagsági jogok döntő része viszont kimutatható az alapítónál is. Az alapító az alapítvány mögött – felett – áll, jogai senki máséval nem hasonlíthatók, mégsem tekinthetjük jogilag egyértelműen az alapítvány tulajdonosának. A jog szűkös és behatárolt fogalmi apparátusa miatt az alapítói jogokat a tulajdonjoggal és gazdasági társaságbeli tagsági jogokéval tudjuk csak összevetni.¹

A) Magyar szabályozás és bírói gyakorlat

A magyar jogban alapító alapvetően jog- és cselekvőképes személy lehet. Közjogi személyekre külön szabályozás érvényesül, mely részben az államháztartáshoz kapcsolódó jogszabályokban, részben a Polgári Törvénykönyvben található. Ez utóbbi körében a magyar Országgyűlés, a Kormány, a helyi önkormányzatok és a kisebbségi önkormányzatok képviselő-testülete csak közalapítványt hozhatnak létre [Ptk. 74/G. § (1) és (4) bekezdés]. Közalapítvány pedig csak közfeladatra létesíthető. A közalapítvány esetében csatlakozók is csak a törvényben felsorolt személyek lehetnek a magyar Legfelsőbb Bíróság szerint.² Közalapítvány esetében a bíróságok vizsgálják változás esetén a módosítás alaki, sőt tartalmi helyességét is, például önkormányzati képviselő-testület által létesített alapítvány esetében a módosításról is megfelelő határozatot kell hozni,³ a határozatot külön okiratba kell foglalni és aláírni.⁴

A másik problémakör a Ptk. 624. § (2) bekezdésének a szabályából adódhat. A Ptk. idézett rendelkezése szerint: „(2) Korlátozottan cselekvőképes személy csak végrendeletet tehet; végrendelete érvényességéhez sem a törvényes képviselő hozzájárulása, sem a gyámhatóság jóváhagyása nem szükséges.” Kérdés, a fenti szabály kiterjed-e arra a feltételezett esetre, hogy a korlátozottan cselekvőképes személy végrendeletben tesz alapítványt, és vagyonát vagy annak egy részét az alapítványnak rendeli. A Ptk. 624. § (2) bekezdését már megfogalmazásában speciális szabálynak kell tartanunk a cselekvőképesre vonatkozó általános rendelkezésekhez képest. Az idézett rendelkezés második fordulata külön kiemeli, hogy a végrendelet érvényességéhez nem szükséges sem a törvényes képviselő, sem pedig a gyámhatóság hozzájárulása. Értelemszerűen a végrendelet érvényessége annak teljes alaki és tartalmi oldalára kiterjed. Az alapítvány végrendeletben is létesíthető (Ptk. 74/D. §), tehát az anyagi jog szabályai szerint végrendelet tárgyát képezheti, ebből következik, hogy korlátozottan cselekvőképes személy végrendeletben alapítványt létesíthet és vagyonát vagy annak egy részét az alapítványnak juttathatja végrendeleti formában.

Amennyiben az alapítvány létesítése halál esetére szóló jogügyletben történik, akkor a személyes magatartás követelménye az alapítványi ügyletre is kiterjed [Ptk. 623. § (2) bek.: végrendeletnek csak személyesen lehet]. Egyebekben alapítványt képviselő útján is lehet létesíteni.⁵ Az osztrák és a liechtensteini alapítványi jog a bizalmi kéz útján történő alapítványrendelést is elismeri, ahol a „gazdasági” alapító személye titokban marad.⁶

Az alapítóval szemben megfogalmazott egyes elvárások korántsem olyan eredeti felfedezések, amint azt egy-egy magyar bírósági döntés kifejezésre juttatja. Természetesen az alapítónak jog- és cselekvőképeséssel kell rendelkeznie, hogy alapítványt alapíthasson. A korábbi szabályok alapján a bírói gyakorlat nem tette lehetővé a helyi kisebbségi önkormányzat részére közalapítvány létesítését (Legf. Bír. Kny. III. 27. 047/1998 – KGD 1998/7/203., véleményünk szerint ehhez nem kellett volna a törvényt módosítani), ezt a Ptk. módosítása korrigálta. Nem rendelkezett jogalanyisággal a V. TV-Antenna Társulat, ezért nem módosíthatta az alapítvány alapító okiratát (Legf. Bír. Kny. III. 27. 107/1998 – KGD 1998/7/206.), jóllehet az adott esetben a publikált tényállásból nem derült ki, miként alapították és hogyan kerülhetett a módosítást megelőzően az alapítvány bejegyzésre sor. Nem lehet alapító a szülői munkaközösség (BH 1996/555.) és a zenei munkaközösség sem (BH 1996/279.), a jogi személyiséggel nem rendelkező testület (BH 1991/449.), valamint 1993, a jogszabályi változtatás előtt a jogi személyiség nélküli gazdasági társaság sem hozhatott létre alapítványt (BH 1993/391.), jóllehet ez utóbbi szinten viszonylag egyszerű bírói jogfejlesztéssel áthidalható lett volna.⁷ Ha a nyilvántartásba vett alapítvány alapító okiratának módosításakor derül ki, hogy az alapító nem önálló jogalany (adott esetben egy fűvöszenekar), akkor a módosítás kapcsán az alapító okirat hiányosságait is elrendelheti a bíróság.⁸ Lényegében az eredeti alapítói ügylet érvénytelenségét orvosolják így a magyar bíróságok.

Amennyiben több alapító van, akkor az alapítói jogokat az érintett személyek csakis együttesen gyakorolhatják, kivéve ha az alapító okiratban ettől eltérően állapodtak meg.⁹ A magyar bírói gyakorlat szerint az alapítók ún. alapítók gyűlését mint alapítványi szervet nem hozhatnak létre.¹⁰ Mindennek indoka, hogy az alapítvány „ügyviteli” és „ügydöntő” szerve csakis a kezelő szerv lehet.

1. Az alapító jogai

Az alapító jogai – adott esetben vitatott jogok közül, nem érintve most a többit – a *jelenlegi magyar szabályozás és bírói gyakorlat alapján* tehát a következők szerint foglalhatók össze:

- Nyilvántartásba vételre irányuló kérelem benyújtása.** A nyilvántartásba vétel iránti kérelmet a bírósághoz nem nyújthatja be a kezelő szerv tagja, hiszen a törvény rendelkezése értelmében a kérelem benyújtására csakis az alapító jogosult [Ptk. 74/A. § (4) bekezdés].¹¹ (Az 1993-as osztrák alapítványi törvény – PSG – pont az ellenkező módon szabályozza a bejegyzési eljárást, ezzel is kihangsúlyozva, hogy már egy előalapítványról van szó.)
- Az alapítói ügylet és az alapítvány nyilvántartásba vételére irányuló kérelem visszavonása.** Az alapító a Ptk. 74/A. § (3) bekezdése alapján az alapítvány nyilvántartásba vételéig az alapítói ügyletet, valamint, ha már becsatolásra került, akkor a nyilvántartásba vételre irányuló kérelmet is visszavonhatja. [Ptk. 74/A. § (3) bek. alapján a nyilvántartásba vétel után az alapító az alapítványt nem vonhatja vissza.] Egy másik ítélet ezt némiképp meghosszabbította azzal, hogy a visszavonásra az alapítvány bejegyzését elrendelő bírósági határozat *jogerőre emelkedéséig* van lehetősége (BH 1997/206.).
- A kezelő szerv kijelölése és visszavonása** mint alapítói jog (Legf. Bír. Kny. III. 27. 577/1998 – KGD 1998/7/204.).¹²

* A szerző „A magánjogi alapítvány” című doktori értekezésének némiképp módosított VI. fejezete.

a Legfelsőbb Bíróság szerint megszorítóan értelmezendő. Kizárólag az alapító jogosult az alapítvány képviselőjének kijelölésére, evvel nem egyeztethető össze – a bíróság álláspontja szerint –, ha az alapító okirat akként rendelkezik, hogy a kuratórium saját tagjai sorából elnököt és titkárt választhat (Legf. Bír. Kpkf. III. 28. 898/1997. – KGD 1998/10/236., valamint Legf. Bír. Kny. V. 27. 285/1999. – KGD 2002/5. sz. 121.).¹³ Egy másik döntésében a bíróság úgy fogalmazott, hogy „a kezelő szerv (kuratórium) tagjának kijelölését az alapító nem ruházhatja át a kuratóriumra. Nincs lehetőség arra, hogy az alapító által megjelölt létszámi kuratórium oly módon álljon össze, hogy a kuratóriumi tagok egy részét az alapító által megjelölt kuratóriumi tagok jelölék ki. Az alapítónak az a joga, hogy az alapítvány kezelő szervét jelölje, nem ruházható át a kurátorokra” (Legf. Bír. Kpkf. I. 25. 383/1992. sz. – BH 1993/9/577.). Ugyanezt a tételt erősítette meg az egyik legutóbbi bírói döntés.¹⁴ Jóllehet, véleményünk szerint ez a döntés is erősen vitatható, miért ne lehetne részben vagy egészben a kuratóriumra bízni ezt a jogot? Erre vonatkozóan semmilyen ésszerű és megalapozott indokollással nem szolgálnak az ítéletek. Az alapítónak ez a joga az alapítvány képviselőjének a kijelölésére is vonatkozik.¹⁵ A kiesett kuratóriumi tag kooptálással történő helyettesítésével viszont az alapítói akarat érvényesülését az alapító halála (megszűnése) után is biztosítani lehet.¹⁶

- d) **A kuratórium (kezelő szerv) tagjait az alapító csak indokolt esetben vonhatja vissza a magyar gyakorlat szerint.** Sőt, ezen túlmenően a bírói gyakorlat szerint erre csak akkor kerülhet sor, ha az adott személy az alapítvány tevékenységét veszélyeztette: „mellőzhetetlen annak vizsgálata, hogy az alapítók részéről valóban megalapozottan került sor a kijelölés visszavonására a Ptk. 74/C. § (6) bekezdése alapján, mert a kezelő szerv tevékenységével az alapítvány célját valóban veszélyeztette.”^{17, 18} Ezt az álláspontot a Legfelsőbb Bíróság változatlanul fenntartja (Legf. Bír. Kny. I. 35. 435/2001. – KGD 2003/2. 35.). Az alapítók és a kuratóriumi tagok között kialakult bizalmatlanság nem elegendő a kezelő szerv tagjainak visszahívásához (Legf. Bír. Kny. II. 28. 764/1999. – KGD 2000/12. 295.). A Legfelsőbb Bíróság tovább alakította ezt a gyakorlatát, több alapító esetére is: „Több alapító esetén új kezelő szerv kijelölésére csak valamennyi alapító együttes döntése alapján kerülhet sor; a megszánt (meghalt) alapítókat figyelmen kívül kell hagyni [Ptk. 74. § (6) bek.]” (Legfelsőbb Bíróság Kny. III. 27. 739/1998. – KGD 1999/1/19.).
- e) **Az alapító okirat módosítása** szintén az alapító joga. A Ptk. 74/B. § (5) bekezdés 1. mondat alapján: „Az alapító az alapító okiratot indokolt esetben – az alapítvány nevének, céljának és vagyonának sérelme nélkül – módosíthatja. A módosításra egyekben az alapítvány nyilvántartásba vételére vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni.” A törvény előírja, kizárólag indokolt esetben lehetséges a módosítás, vagyis minden egyes változtatást kellően, megalapozottan indokolni köteles az alapító.¹⁹ Több alapító esetén csak együttesen jogosultak a módosításra, kivéve ha az alapító okirat evvel ellentétes rendelkezést tartalmaz.²⁰ Az alapító okirat módosítása megilleti az alapítót a bejegyzési végzés ellen benyújtott ügyészi fellebbezés elbírálása előtt is (Legf. Bír. Kny. I. 27. 282/1998. – KGD 1998/7/207.; Legf. Bír. Kny. III. 28. 718/1996. – BH 1997/8/415.). A Legfelsőbb Bíróság Kny. II. 27. 065/1996/4. számú végzése értelmében „az alapító okirat módosítása kiterjedhet minden olyan kérdésre, amely az eredeti alapítói szándéknak megfogalmazott közérdekű cél megvalósítását nem veszélyezteti.”²¹ Az alapító okirat módosítására sem a bíróság, sem a kuratórium nem jogosult, kizárólag az alapító (Legf. Bír. Kny. III. 37. 435/2000. – KGD 2001/7. 209.). A bíróság még azt is megköveteli, hogy az alapító terjessze elő a módosítás bírósági nyilvántartásba vétele iránti kérelmet, mert arra a kuratórium nem jogosult (Legf. Bír. Kny. III. 27. 569/1999. – KGD. 2000/12. 301.).

Az alapító okirat módosítását az alapító csak **korlátozott mértékben eszközölheti.**²² „Az alapító a nyilvántartásba vétel után az alapító okirat olyan lényeges módosítását nem határozhatja el, amellyel az alapítvány vagyonát elvonná, célját megváltoztatná vagy szűkítené, továbbá az alapítványt az eredeti alapító szándékától eltérő módon vagy korábbi időpontban megszüntetné.”²³ Így nem csökkentheti az alapító kötelezettségvállalásának mértékét sem.²⁴ Az adott esetben az alapító okirat az alapítvány célját képező támogatás körében felsorolta a gyógykezelés költségeit, a műtét költségeit, a gyógykezelésre, illetve műtetre történő utazás költségeit. A módosított alapító okiratban az alapítók ezt annyiban kívánták bővíteni, hogy kimondták: „egyéb, az alapítvány célja szerinti támogatást kívánnak nyújtani”. A Legfelsőbb Bíróság szerint ez csak akkor lehetséges, ha a módosított célhoz rendelkezésre áll a megfelelő vagyon (Legfelsőbb Bíróság Kny. II. 27. 505/1996.).²⁵ A módosítás során az eredeti alapítói célok nem sérülhetnek. Így abban a másik esetben, amikor a módosítás szerint az alapítvány célja az eredeti célokhoz képest bővült volna, a betegségmegelőző és gyógyító, tudományos, környezetvédelmi, kulturális és oktatási tevékenységet, a diák- és tömegsport fejlesztése mellett a tervezett módosítás révén az alapítvány tevékenységi köre kiterjedt volna a közbiztonsági tevékenység színvonalas ellátására irányuló célok megvalósítására és a határon túli magyarsággal való kapcsolat támogatására is. A legfőbb bírói fórum szerint az eredeti célok erősen sérülnek, ha ilyen jelentős módosítás érintené az alapítványi célt (Legf. Bír. Kpkf. I. 25. 533/1993.).²⁶

A bíróság viszont nem kötelezheti az alapítót az alapító okirat módosítására (BH 1996/396.).

- f) Az alapító joga, hogy az **alapítványhoz történő csatlakozás feltételeit** meghatározza (természetesen nyílt alapítvány esetében),²⁷ tehát a csatlakozást például feltételhez is kötheti.
- g) Az alapító joga, hogy az alapító okiratban meghatározhatja, az alapítvány megszűnése esetén mi legyen az alapítvány **megmaradó vagyonának a sorsa** (ún. likvidációs hányadhoz való jog). „Az alapítvány megszűnésekor még rendelkezésre álló vagyon felhasználásáról csak az alapító jogosult rendelkezni az alapító okiratban, ezt a jogát nem ruházhatja át a kezelő szervre, még oly módon sem, hogy előírja részére a meghatározott célra történő felhasználást” (Legfelsőbb Bíróság Kny. II. 27. 080/1996.,²⁸ mindezt megerősítette Legf. Bír. Kny. VII. 28. 757/1999. – KGD 2001/7. 208., ahol az alapító fenntartotta magának azt a jogot, hogy az alapítvány megszűnése esetére a fennmaradó vagyonról döntsön). Az alapítvány vagyona viszont nem szállhat vissza az alapítóra nyílt alapítvány esetében.²⁹ Jóerkölcsbe ütközőnek minősítette a bíróság azt az alapítványt is, amelynek alapító okirata úgy rendelkezett, hogy az alapítvány megszűnésekor a meglévő vagyont az alapítónak vagy örökösei részére kell kiadni (BH 1995/371.). Egyes vélemények szerint zárt alapítvány esetén lehetőség van arra, hogy a megszánt alapítvány megmaradó vagyona visszaszálljon az alapítóra.³⁰ Sőt, a bíróság azt is elismerte, hogy az alapítvány megszűnése esetén az alapító dönthessen a fennmaradó alapítványi vagyon hasonló célra történő felhasználásáról.³¹
- h) Az alapítónak megadták a lehetőséget a bíróságok, hogy az **alapítvánnyal szerződést kössön**. Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint nincs tehát törvényes akadály annak, hogy az alapítvány az alapítóval az alapítvány vagyonát érintő szerződést kössön (Legf. Bír. Kny. III. 27. 317/1995. – BH 1995/12/731.). (A törvényi szabályok közül hiányzik az ellenőrzés!)
- i) A 2001. évi törvényi változások következtében az alapító maga helyett más személyt is **kijelölhet alapító jogainak gyakorlására** [Ptk. 74/C. § (7) bek.], ez a jog kiterjed az alapító halála utáni időszakra is. Ezzel a rendelkezéssel kapcsolatosan kérdéses, hogy ez a jog csak az eredeti alapítót illeti meg, vagy az általa kijelölt személyt is. A törvény következő mondata

szerint a kijelölt személyre az alapítóra vonatkozó rendelkezések az irányadók. Szerintünk a bírósági kijelölés helyett a magánjog autonómiájából és szabad levegőjéből az alapítói jogok kijelölési joga minden további alapítói jogot gyakorló személyt meg kell, hogy illessen. A bíróság mint bírósági ügyet látja el az alapítói kijelölés feladatát [Ptk. 74/C. § (7) bek. 3. mondat.].³² Az osztrák jog például kifejezetten tiltja ezt a lehetőséget, amelyet a magyar jog – helyesen – megenged.

- j) Az alapító az alapítványi cél megvalósulására tekintettel a korábbi bírói állásfoglalás szerint – a 2001. évi CVI. törvény módosítása előtt – *nem kezdeményezhette az alapítvány törlését* (Legf. Bír. Kny. I. 29. 018/1997. – KGD 1998/7/205.) és *megszüntetését*. Az alapító az alapítvány céljának megvalósulásához szükséges vagyon hiánya miatt nem volt jogosult az alapítványt megszüntetni és a Ptk. 74/E. § (1)–(2) bekezdés rendelkezései szerint sem kérhette az alapítvány nyilvántartásból való törlését. A működés lehetetlenné válása miatt csak az ügyész keresete alapján szüntethette meg a bíróság az alapítványt [Ptk. 74/E. § (3) bekezdés]^{33, 34} (Legfelsőbb Bíróság Kny. III. 28. 709/1996.).³⁵ Itt jegyezzük meg, hogy a kezelő szerv sem kezdeményezheti az alapítvány megszüntetését. (A kezelő szerv az alapítvány megszüntetését nem határozhatja el [Ptk. 74/E. § (1) bek.]). A bíróság csak peres eljárásban, az ügyész keresete alapján dönthet az alapítvány megszüntetéséről [Ptk. 74/E. § (3) bek.] (Legf. Bír. Kny. III. 27. 958/1996. – 97/6/314.). Ez a korábbi bírói gyakorlat a 2001. évi CVI. törvény módosítása következtében módosult, és a Ptk. 74/E. § (3) bekezdése egy új mondatral bővült ki, amely szerint az alapító kérheti a bíróságtól az alapítvány megszüntetését, ha a céljainak megvalósítása lehetetlenné vált. Álláspontunk szerint, ha az alapító meghalt és nincs kijelölt alapítója az alapítványnak, akkor ezt a kezdeményezési jogot az alapítvány kezelő szervének is meg lehet adni.

2. Az alapítói jogok korlátai

A magyar bírói gyakorlat szerint az alapítónak nincs joga a következőkre:

- a) Az alapító okirat módosításának korlátja, hogy *az alapítvány eredeti célját az alapító nem módosíthatja* (Legf. Bír. Kny. III. 28. 108/1997. – KGD 1998/7/208.), jóllehet, az adott ügyben véleményünk szerint a névváltoztatás is indokolt lett volna, mivel az alapítvány tevékenységi körét az alapítók kibővítették. A bíróság azzal indokolta döntését, hogy *„az alapítvány neve sérelmet szenved abban az esetben, ha nevének módosítása nemcsak annak bővítését vagy pontosítását jelenti, hanem a korábbi nevéből elhagyja az alapítvány egyik – jelen esetben az alapításkori egyetlen – célját.”* (u.o.)
- b) *Az alapító nem mondhat le alapítói jogairól* (Legf. Bír. Kny. I. 35. 111/2001. – KGD 2002/5. szám 118.) jogutódlás nélkül, hogy ennek következtében még életében megszűnjön alapítói tulajdonsága.
- c) *Az alapító nem mondhat le az alapítói jogairól* harmadik személy javára. A Legfelsőbb Bíróság szerint: *„az alapítói tisztségről lemondani nem lehet”* (Legfelsőbb Bíróság Kny. I. 28. 793/1996.),³⁶ vagyis az alapítói jogok olyan személyes jogtulajdonságok, amelyek nem vehetők le. Az alapító jogról való lemondás más részére, az alapítói jog átruházása és az alapítói jogok gyakorlására történő kijelölés eltérései nem egészen kidolgozottak.
- d) *Az alapító nem lehet az alapítvány képviselője*, de a kezelő szerv tagja viszont lehet (K. törv. II. 25. 035/1991. – KGD 1999, 8–9. szám).
- e) Az alapító nem rendelkezhet a kuratóriumi ülés határozatképzetlenségére vonatkozóan úgy, hogy a megismételt kuratóriumi ülés a megjelent tagok számától függetlenül határozatképes.³⁷
- f) Az alapító *nem óvhatja meg a kuratórium döntéseit* – mondta ki a Legfelsőbb Bíróság.³⁸

Az alapító jogok személyes jogok, még a bíróságnak sincs joga arra, hogy a megszűnt alapító helyett más személyt nevezzen ki alapítónak.³⁹

B) Más országok szabályai

Az egyik alapvető kérdés az alapítót illetően, hogy a magánjogi és közjogi személyek részére egyaránt fennáll-e az alapítvány létesítésének a joga vagy sem. A 1990-es években alkotott svéd⁴⁰ és spanyol törvény például megengedi közjogi személyeknek is magánjogi alapítvány létesítését, amennyiben jogszabály eltérően nem rendelkezik.⁴¹ A horvát, a francia és az orosz szabályozás szintén lehetőséget ad erre.⁴²

A másik elméleti kérdés, vajon az alapítvány létesíthet-e alapítványt. Az osztrák irodalom egyelőre csak kérdésként teszi ezt fel, a spanyol jog ezt megengedi, a német jog alapján erről is vita van. Az osztrák törvény tiltja, hogy az alapítvány személyes felelősségvállalással legyen gazdasági társaságnak, továbbá bejegyzett Erwerbgesellschaftnak [I. § (2) bek. PSG].

A német jog elismeri annak lehetőségét, hogy az alapító, illetve az általa kijelölt személy nevezze ki, illetve hívja vissza a kuratórium tagjait. Sőt az is megengedett, hogy egy külön szervezet hozzon létre az alapító a kuratórium felügyeletével. Természetesen a kuratóriumban az alapító helyet kaphat, továbbá vétőjogot is biztosíthat magának egyes ügyeket illetően. A felügyelő szervnek is tagja lehet az alapító, így biztosíthatja magának a jogot az alapítvány ellenőrzésére. Meg kell még említenünk a kuratóriumi tagság üresedésére a kooptálás lehetőségét is, amelyik a kuratórium erős pozíciójának az egyik jele lehet. A német jog nem teszi lehetővé, hogy az alapítvány vagyonát illetően az alapító bármilyen jogot fenntartsion, továbbá sem a BGB, sem pedig a tartományi szabályozás nem ad kifejezetten semmiféle további jogot az alapítónak. A BGB 87. §-a, valamint a tartományi szabályok megadják azt a lehetőséget, hogy az alapító az alapítvány létesítő okiratának módosítási jogát, valamint az alapítvány megszüntetésének a jogát fenntartsa, természetesen az engedélyezési rendszerben a hatóságok engedélyével (Anerkennung). Arra nincs semmiféle jogszabályi előírás, hogy az alapító az alapítvány vezetését bármiképpen befolyásolni tudná jogi eszközökkel.

A svájci jog is elismeri, hogy az alapító még az alapítási ügyletben, alapító okiratban rögzítse, milyen esetekben szüntetheti meg az alapítványt, mindezt az alapítványi szabadsággal magyarázva.⁴³ Riemer szerint az alapítónak akkor is joga van megszüntetni az alapítványt, ha ezt nem kötötte ki az alapító okiratban. Ezt azért is találja logikusnak, mert ha az alapító az alapító okiratban erről rendelkezhet, akkor miért ne dönthetne esetleg erről később is.⁴⁴ Mivel ezt maga a törvény nem mondja ki, más szerzők a ZGB Art. 1 (1) bek. és Art. 3 rendelkezéseinek értelmezésével látják igazolhatónak ezt a joghézagot pótolni.⁴⁵

A liechtensteini Art 559 Abs 4 PRG alapján az alapító fenntarthatja magának a visszahívás jogát az alapítvány statutumában, sőt az alapítvány megszüntetésének jogát is.⁴⁶ Egyes szerzők ezt a nagyon tág alapítói jogot – tulajdonjogi kategóriában rendelkezési jognak is nevezhetnénk – az alapítvány szellemiségével összeegyeztethetetlennek tartják.⁴⁷ Lényegében alapítói jogokról van szó, hiszen mind az alapítvány statutumát, mind pedig célját, kezelőszervét megváltoztathatja az alapító. Mindennek indoka, hogy az alapítványt, egy előre meghatározott célból véglegesen átadott vagyon felhasználása érdekében lehet létesíteni.

Ezt a széles jogkört az alapítványi jog alapvető szabadságával magyarázzák. Ezzel ellentétben a liechtensteini Legfelsőbb Bíróság a következőképpen foglalt állást ebben a kérdésben:

„Bei der Stiftung (...) gibt es (...) keine Gründerrechte. Ist die Stiftung als juristische Person entstanden, hat auch der Stifter selber, sofern er nicht den Verwaltungsrat bildet oder ihm angehört, keinerlei Verwaltungs-, Vertretungs-, oder Verfügungsrecht mehr. Diese

*Funktionen stehen ausschliesslich dem Stiftungsrat zu.*⁴⁸ [Alapítvány esetében nincsenek alapítói jogok. Amint az alapítvány mint jogi személy létrejön, az alapítónak magának nincsen további kezelő-, képviselői vagy rendelkezési joga, kivéve ha ő az alapítvány kezelője vagy a kezelő szervének a tagja.]

Az alapítói jogok a liechtensteini jog alapján sem engedélyezhetők és nem örökölhetők.⁴⁹ Azonban lehetőség van kezelő szerv kialakítására, megváltoztatására, visszahívására – különösen fontos ez az alapítói jog az ún. „vállalati alapítványok” esetében. Ebből is kitűnik, a liechtensteini jogban az alapítónak széles körű rendelkezési és alakítói jogai lehetnek mind az alapítvány létesítésénél, mind pedig a már létrejött alapítvánnyal kapcsolatban.

Ráadásul a liechtensteini alapítványi jog ismeri a „gazdasági alapító” és a „jogi alapító” fogalmait, ahol is a gazdasági alapító lényegében az alapítvány alapítója, de aki nem kívánja a nevét nyilvánosságra hozni vagy a nyilvánosság előtt elérhetővé tenni, tehát ő megbízza a „jogi alapítót”, ez vagy egy bank, vagy egy meghatározott követelményeknek megfelelő ügyvéd vagy ügyvédi iroda, aki saját nevében mint „in treuhänderisch Auftrag” (bizalmi megbízásként) írja alá az alapítványt létesítő okiratot és helyezi magát az alapítvány kezelő szervébe. Természetesen az alapítvány részére a vagyont a „gazdasági alapító” adja, biztosítja.⁵⁰ Vitatott, hogy milyen jogviszony van a „gazdasági” és a „jogi” alapítók között. Lehet ez egy közvetett képviselő, lehet közvetlen képviselő (§ 1002 ABGB), de lehet fiduciáriusi ügylet az ABGB, vagy akár „Treuhänder” ügylet a liechtensteini jog alapján (Art 897 ff PGR).⁵¹

A jogi vita arról folyik, hogy az osztrák jogból átvett fiduciáriusi ügylet szabályait, vagy a liechtensteini jogban szabályozott „Treuhandschaft” rendelkezéseit alkalmazzák a megbízó-alapító (gazdasági alapító) és a jogi-alapító közötti jogviszonyra. Lényeges különbséget nem látunk a kettő között, mégis vitatott, hogy melyiket válasszák ebben az esetben, illetve miként hívjuk a két megnevezett fél közötti jogviszonyt.⁵²

Igazából a két intézmény között a jogi hatások beálltában van különbség. Jóllehet Frick–Tabarelli könyvének végén maga is arra a következtetésre jut: „ergibt sich klar, dass, ebenso wie die selbstständige Stiftungen, auch die mittelbare Stellvertretung und das fiduciariische Rechtsverhältnis im Grunde nichts anders als Treuhänderschaften sind”.⁵³ [szabad fordításban: ...világos, hogy miként a nem önálló alapítványok, a közvetett képviselő és a fiduciáriusi jogviszony alapvetően nem más, mint a bizalmi kéz (Treuhänder) viszonya].

Az alapító kikötheti, hogy az alapítványnak adott vagyont az alapítvány nem adhatja el, hanem csak hasznosíthatja. Az osztrák jog szerint érvényes-e ez a rendelkezés, ha ezt az alapító nem köti ki, akkor ugyanis az alapítvány érvényesen rendelkezhet akár a vagyon eladása felől.⁵⁴ Az új osztrák szabályozás szerint is az alapítói jogok nem örökölhetők [3. § (3) bek. PSG] és nem ruházhatók át, tehát csakis személyesen gyakorolhatók. Meghatalmazás viszont adható, valamint Treuhänder is igénybe vehető az alapító személyének titokban tartása végett. Ha az alapítvány alapítója jogi személy, akkor jogutódlás (összeolvadás, szétválás, átalakulás, Übernahme nach 142. § HGB) esetén ezek az ún. „Gestaltungsrechte” (alakító jogok) nem illetik meg a jogutódot.⁵⁵ Amennyiben az alapítványt több alapító létesíti, az alapítói jogokat csakis együttesen gyakorolhatják, kivéve ha ennek ellenkezőjét az alapítvány alapító okiratában kikötötték [3. § (2) bek. PSG]. Alapítványt halál esetére szóló rendelkezés esetén viszont csak egy alapító hozhat létre, hogy elkerülendők legyenek a további bonyodalmak a többes alapításból, például, ha a másik alapító még életben marad.⁵⁶ Ha több alapító van, akkor az osztrák törvény alapján megkívánt minimális kb. € 72,670 vagyont nem külön-külön, hanem együtt, összesen kell az alapítvány rendelkezésére bocsátaniuk. De több alapító esetében az egyes alapítók bizonyos jogokat, például vétőjogot vagy hozzájárulás jogát fenntarthatják a maguk részére.⁵⁷

Az osztrák jog szerint is az alapítvány függetlenedik az alapítótól, de az alapítónak mégis vannak, fennmaradhatnak bizonyos jogai [változtatás joga 33. § PSG; 34. § PSG visszahívás joga; alapítási tervet benyújtása 11. § (3) bek.; visszavonás esetén a vagyon visszazáll az alapítóra 36. § (4) bek.; az első kuratórium és felügyelő bizottsági tagok kinevezése és kötelezettségek megállapítása 15. § (4) és 21. § (1) bekezdései, ezekből a kinevezési jog, a Prüfungsbericht becsatolása és a vagyon átruházása kógens szabály, a többi csak pusztán a jog által kínált lehetőség az alapító részére.

Mind a dán, mind a svájci alapítványi jogban az alapítványi célnak a megváltoztatása lényegében csak a megváltozott viszonyokhoz való igazítás miatt megengedett, míg az osztrák jog – a liechtensteini joghoz hasonlóan – ezt a jogot minden további feltétel nélkül megadja az alapítónak (33. § PSG).⁵⁸ Ez a széles és igen erős jog viszont nagyon is közelít a kereskedelmi jogban a kereskedelmi (gazdasági) társaságoknál látható tulajdonosi, részvényesi vagy tagsági jogokhoz, sőt, egy engedékeny gyakorlat lényegében nagyon szabad és közvetlen behatást tesz lehetővé az alapítónak az alapítvány életére vonatkozóan. Ha az alapító akarja, akkor az alapítvány eredeti célját is megváltoztathatja az osztrák jog szerint, ez a kedvezményezettek várományát is érintheti. Ezt az erős, kvázi tagsági jogot, a cél megváltoztatását, azzal megmagyarázzák, hogy a kedvezményezetteknek ez a várományhoz való joga feltételtől függ, mégpedig attól, hogy az alapító nem változtatja meg az alapítvány célját.⁵⁹ Az érvelésnek ez a szintje inkább a tyúk-tojás régi bonyodalmát idézi, mintsem önmagában megnyugtató válaszul el lehetne fogadni. Ezek a jogok szintén szigorúan az alapító személyes jogai, nem örökölhetők és nem ruházhatók át.^{60, 61}

A kezelő szerv első tagjait is az alapító nevezi ki az osztrák jogban és a későbbiek kinevezésének jogát is fenntarthatja (15. § PSG). Ennek hiányában a bíróság jogosult a kezelő szerv tagjainak visszahívására, illetve kinevezésére (27. § PSG), tagok kooptáció útján történő pótlására.⁶² Ezt a jogot a felügyelő bizottságra is átruházza.⁶³ Osztrák vélemények szerint a visszahívás csakis megfelelő indokkal megengedett, a visszahívás jogára is alkalmazandó a joggal való visszaélés szabálya. Az alapító az alapítvány szerveit, valamint a kinevezett tisztségviselőket is megváltoztathatja.

Az alapító lehetőleg határozott időtartamra nevezze ki a kezelő szerv tagjait, ajánlják a jogirodalmi nézetek.⁶⁴ Az alapító kijelölheti, hogy az alapítványnak az a vagyona, amely céljának megvalósulása, illetve az alapítvány megszűnése esetén megmarad, kire szálljon (6. § PSG), ez lehet akár önmaga az alapító, például, ha az alapító szünteti meg az alapítványát (34. § 2. pont PSG alapján).⁶⁵ Továbbá az osztrák jog alapján az alapító bizonyos mértékű utasítási, vétő-, valamint egyetértési jogot biztosíthat egyes személyeknek, amelyet a kezelő szervnek, illetve a felügyelő bizottságnak a döntéshozatal során be kell tartania.

Az alapítót megillető jogok nem állnak rendelkezésre az alapítvány részére később adományozók, csatlakozók, ajándékozók vagy felajánlók részére, vagyis akik később az alapítvány részére vagyoni juttatást teljesítenek, nem minősülnek alapítóknak, nem illetik meg őket az alapítói jogok.⁶⁶ Az alapítói jogok teljes köre csak az alapítványt létesítő személyt illeti meg. Ezeket a felajánlásokat, ajándékokat, adományokat az alapítványnak el kell fogadnia, ha nincs kizáró ok.

Az alapító az osztrák jogban lehet a kezelő szerv tagja, azzal a megszorítással, hogy az alapítvány kedvezményezettje nem lehet sem közvetlen, sem közvetett hozzátartozója.⁶⁷

Az alapító szabadon állapíthatja meg az alapítvány által érintett kedvezményezettek körét; az, hogy ez egy perelhető igény lenne a kedvezményezettek részről vagy sem, igencsak vitatott. Egyes vélemények szerint a perelhetőség kérdése pusztán értelmezési kérdés,⁶⁸ német többségi álláspont szerint, ha az alapító azonosíthatóan megnevezte, körülírta az alapítványi kedvezményezetteit, és a kezelő szervnek nincs joga választani közülük, akkor perelhető igényt létesített az alapítvánnyal szemben, kivéve, ha a perelhetőséget maga az alapító zárta ki.

Az osztrák jogban az alapító bármikor megváltoztathatja az alapítvány célját és egyúttal a kezelő szervet is (33. § PSG).⁶⁹ Sőt az alapító az alapítványt visszavonhatja, megszüntetheti, ha ezt a jogát az alapítvány alapító okiratában kikötötte (34. § PSG), kivéve a jogi személyeket, akiknek ez a joga nincs meg.⁷⁰ Ezt a szabályt csak a liechtensteini alapítványi jog ismeri. Ennek az a következménye, hogy a vagyon visszaszáll az alapítóra (ellenkező rendelkezés hiányában). A nyilatkozatot közjegyzői okiratba kell foglalni annak érvényességéhez, és a Vorstandnak kell továbbítani. Ezzel a szabállyal kapcsolatban nagyon komoly fenntartások vannak, mind a hitelezővédelmet,⁷¹ mind pedig az alapítvány lényegét illetően. Ha többen létesítették az alapítványt, akkor az alapítók ezt a jogot csak együttesen gyakorolhatják, kivéve, ha ezzel ellentétesen állapodtak meg az alapító okiratban.⁷² A Vorstand nem rendelkezik ezzel a joggal, nem szüntetheti meg (hívhatja vissza) az alapítványt. Mindezek ellenére az alapító nem rendelkezik általános utasításadási joggal.⁷³

Kötelező szerve az alapítványnak a „Stiftungsprüfer” – az alapítványi felügyelő, aki nem más, mint osztrák könyvvizsgáló, aki az alapítvány gazdálkodását, az éves beszámolót ellenőrzi. A könyvvizsgálót a bíróság, illetve az alapítvány felügyelő bizottsága jelöli ki.⁷⁴ Ezek a szervek az alapítói intézkedések jogszerűségét is hivatottak vizsgálni.

A dán, norvég és svéd szabályok tiltják, hogy az alapítvány az alapítónak fizetést teljesítsen.⁷⁵ A svájci jog viszont abban az irányban fejlődik, hogy az alapító részére minél nagyobb beleértelmezési lehetőséget adjon az alapítvány működésébe, sőt, az alapítvány vagyonára nézve akár rendelkezessen is.⁷⁶ Liechtenstein joga megengedi az olyan alapító okirat létesítését, amely előírja, hogy az alapító jóváhagyása szükséges a Stiftungsrat egyes döntéseire.⁷⁷

A fenti leírás alapján látható, az 1993-as osztrák alapítványi törvény rendkívül nagy szabadságot ad az alapítvány alapítójának az alapítvány jogi szerkezetének meghatározásában. Ez a szabadság, a klasszikusnak nevezhető alapító jogok mellett – a fentieket összefoglalva – a következőket foglalja magában:⁷⁸

- (1) Kezelő szerv, ügyvezetés szabad meghatározása. Ezen belül akár maga az alapító is lehet tagja a kezelő szervnek.⁷⁹ (Ha az alapító egyúttal a kuratórium tagja, az alapítvány kedvezményezettje nem lehet, az összeférhetlenség okán ez kizárt.)⁸⁰
- (2) Az ügyvezetői és a felügyelő bizottsági tagságot az alapító szakmai képesítéshez kötheti.⁸¹
- (3) Az alapító okiratban az alapító fenntarthatja magának a jogot, hogy az ügyvezetés tagjait visszahívassa, illetve új tagokat nevezhessen ki⁸² (az ügyvezetés legalább 3 tagból áll, nem lehet jogi személy tagot választani, illetve az alapító ezt a kinevezési jogát átruházhatja valamelyik szervre, vagy más személyre is⁸³).
- (4) Az előbbihez kapcsolódik az az alapítói jog, hogy az ügyvezetés szabályzatát – ügyrendjét – meghatározza és ez által előírhatja, hogy bizonyos döntésekhez többségi határozat, illetve az elnök döntése is szükséges. Ez újabb lehetőség az alapító részére, hogy az alapítvány felett befolyását fenntartsa vagy biztosítsa. Általános vétőjog az alapító részére nem megengedett,⁸⁴ továbbá mint alapító sem tarthat fenn vétőjogot, akár egy közbülső, például tanácsadó szerv részére történő vétőjog alapítással. Az ügyvezetés az alapítvány tényleges belső ügyintéző és képviselői szerve kell hogy legyen.⁸⁵
- (5) Az ügyrendből fakadóan az alapító határozhatja meg az ügyvezetés és a felügyelő bizottság határozatképességének és szavazási rendjének szabályait is.⁸⁶
- (6) Az ügyvezetés tagjainak javadalmazását az alapító határozhatja meg, ennek hiányában az érintett személy kérelmére a bíróság dönt (19. § PSG).
- (7) Az alapító felügyelő bizottságot létesíthet és az első fb tagokat kinevezheti (ezután a bíróság dolga, habár az alapító fenntarthatja magának a jogot, hogy a visszahívásra ja-

vaslattétel eljen⁸⁷). A felügyelő bizottságban sem a kedvezményezettek nem kaphatnak domináns szerepet, sem az alapító. A törvényi előírások túlméneően az alapító további jogokat is adhat a felügyelő bizottságnak, például felügyelő bizottság jóváhagyásához kötheti az alapító okirat bizonyos ügyletek megkötését a gazdasági társaságokra vonatkozó szabályokhoz hasonlóan.⁸⁸

- (8) Az alapító további alapítványi szerveket létesíthet, kizárólag ellenőrzési és tanácsadási feladatok céljából [14. § (2) bek. PSG].
- (9) Valójában nem szervezeti kérdés, de alapítói jogként került meghatározásra a kedvezményezettek meghatározása. Nehézséget okoz a kedvezményezetti kör meghatározása annyiban, hogy ennek általánossága vagy konkrét személyekre szóló redukálása miként mérlegelendő. Az alapító szabadsága ebben a kérdésben is meglehetősen nagy, milyen pontossággal kívánja meghatározni, személyre szabni az alapítványi célt, csak rajta múlik. (Az alapító okiratban egyértelmű irányt kell adnia a kedvezményezettekkel illetően, ezen belül a választás már az ügyvezetés dolga. Felmerült, hogy az alapító fenntarthatja-e azt a jogát, hogy utasítási joga legyen a támogatás módja tekintetében, de erre válasz még nem született.⁸⁹)

Az osztrák szabályozás kapcsán felmerült az alapító és az alapítvány kedvezményezetteinek viszonyában a gazdasági (kereskedelmi) társaságok társasági vagyonát és hitelezőket védő szabályainak az alkalmazása is. Itt főként a kft. és az rt. azon szabályáról van szó, amely tiltja a tagnak és a részvényesnek a társaság vagyonából juttatás teljesítését, kivéve az osztalékfizetés esetét. Az osztrák irodalom itt az alapítványi juttatásnak a vele szervezeti-részesedési kapcsolatban álló társaság tagja részére szóló juttatás tilalmát mutatja be. Ez a tilalom a tagi hitekre is kiterjesztendő. Ha az alapító és az alapítvány kedvezményezettje társasági részesedés révén kapcsolatban áll, akkor a társaság tőkéjének, vagyonának védelmére vonatkozó szabályozásra tekintettel kell lenni.⁹⁰

Az alapító és az alapítvány szoros kapcsolatát a német BGB 2002-es módosítása azzal a szabállyal erősítette meg, mely szerint ha az alapítvány tényleges ügyvezetésének helye nem állapítható meg, kétség esetén az alapítvány székhelyének az alapító lakóhelye (székhelye) minősül.⁹¹

Összefoglalás

A fenti áttekintést összefoglalva azt látjuk, hogy a francia és a német jog – és ezekhez áll közelebb a magyar szabályozás és gyakorlat is – inkább megszorítóan értelmezi és alkalmazza az alapítóra vonatkozó rendelkezéseket annak érdekében, hogy az alapítvány teljes egészében elszakadjon az alapítójától, tőle teljesen független életet éljen és a szabályozás csak korlátozott lehetőség biztosítson az alapító részére az alapítvány létének, ügyeinek, sorsának irányításában.

Ettől markánsan megkülönböztethető a holland, svájci, liechtensteini és legújabbban az osztrák szabályozás, amely messzemenő, sőt az alapítvány sorsát alapvetően érintő jogokat biztosít az alapítónak, jóllehet ezek a jogok még mindig szigorúan személyhez kötöttek. Mindennek indoka, ezek a szabályok a magánvagyonok kezelésére, tartós, akár generációkon túlnyúló megtartására, kedvező adójogi elbírálással ösztönzik a vagyon „otthon” tartását. Mindezek alapján pedig felmerül a kérdés, ha összehasonlítjuk az alapítói jogokat például a részvényesi jogokkal – túlméneően a részvény forgalomképességének nem egészen elhanyagolható, alapvető gazdasági és jogi tulajdonságától –, akkor mi a tulajdonképpeni különbség a részvényes vagy a kft.-tag és az alapítvány alapítója között, ha az alapító megváltoztathatja az alapítvány célját, kezelő szervét, sőt meg is szüntetheti az alapítványt, az adott és szerzett vagyon visszakérülhet hozzá, továb-

bá ha önmagát is megnevezheti kedvezményezettnek – lényegében osztalékhoz hasonlóan az alapítvány kifizetést eszközölhet neki (gazdasági jogosultja) –, egyszóval jogai alapján szinte megegyezhetnek a gazdasági társaságban részesedéssel rendelkező személy jogaival.

Az alapítói jogok körében az alapítvány létesítése, bejegyzésének kérelmezése és annak – korlátok közötti – visszavonása említhető legfontosabb alapítói jogként. A társasági tagsági jogokénál már szűkebb és korlátozottabb az alapítót megillető módosítás joga, az alapítvány célját, nevét, vagyonát az alapító alapvetően nem módosíthatja a magyar jogban. Amint láttuk, egyes országok ezeket a jogokat is megadják az alapítónak. Még mindig az alapítói jogok körében az alapítvány szervezetének kialakítása az alapító joga, itt ugyanazzal a problémával találkozunk, mint a társasági jogban, hogy a törvényben meg nem nevezett szervek – pl. tanácsadó testület – létesíthetőek-e vagy sem. A kérdés jóval általánosabb, a magánjogi autonómia és a jogi személy létesítésének kógenáciája közötti területről van szó. A szervezet és a szervek létesítésének alapítói joga kiterjed arra is, hogy ezeknek a szervezeteknek a tagjait és ügyrendjét is az alapító határozhatja meg. Az alapítványi szerv tagjának (tisztviselőjének) visszavonása annyiban tér el a tagsági jogokétól, hogy míg alapítványnál csak meg-alapozott indokkal lehetséges a tisztviselő visszahívása, gazdasági társaság esetében lényegében nem szükséges indok.

Vagyon jogok körében mind az alapítót, mind a tagot megilleti, illetve alapítvány esetében megilletethi a likvidációs hányadra vonatkozó jog. Míg gazdasági társaság esetében a jogi személy gazdasági jogosultja a tag (részvényes), addig alapítvány esetében a gazdasági jogosult az alapítvány kedvezményezettje. Az alapítvány nem üzletszerű gazdasági tevékenység végzésére jön létre, ezért az alapító üzletszerűségekből fakadó vagyon jogok emlegetése önmagában értelmetlen, de tagadhatatlanul az alapítvány a kedvezményezettek részére ad ingyenes vagyon juttatást.

Az alapítót a magyar jogban nem illetik meg a megvizsgálási vagy ún. kisebbségi jogok, például kezelő szerv határozatának megtámadási joga, mely jogok – különösen a megvizsgálási jog – minden további nélkül biztosítható lenne, jóllehet a magyar bíróságok ezt egyelőre nem ismerik el.⁹² Mindezt indokolhatja akár az a jogtörténeti kuriózum is, hogy a már hatályon kívüli 30/1978. (XI. 22.) PM rendelet a kötelezettségvállalás közérde-

kü célra intézménynél is megadta a felajánló részére a tájékoztathatóshoz való jogot.⁹³

Még a viszonylag visszafogottan nevezhető magyar jogi környezetben is az alapító széles körű jogokkal rendelkezik az alapítvány felett, melynek további kiterjesztése – az alapítvány szerveinek ügyrendjeinek megállapítása, tisztviselők díjazásának meghatározása stb. – fentiek szerint indokolható.

Meggondolandó az alapítók gyűlése intézményesítése is. Több alapító esetén lehetővé kellene tenni az alapítók gyűlését, hasonlóan a Gt. 89. § (1) bek. 2–3. mondat szabályozásához (a Gt. a tagok gyűlése helyett taggyűlést létesítését teszi lehetővé bt. és kkt. esetében). Alapítók gyűlése hiányában az alapítvány alapító okirata és a törvények szerint az alapítói jogokat valamennyi élő (létező) alapítónak együttesen kell gyakorolnia (kivéve, aki erről a jogáról lemondott, vagy ezt a jogát egy másik alapítóra átruházta). Az alapítók gyűlésére az egyesületi (személyenként egyenlő szavazati jog) vagy a kft. szabályozás (juttatott vagyon nagyságának arányában illeti meg a szavazati jog) példája alapján lehetne kialakítani, erről az alapítók dönthetnének az alapítvány statutumának elfogadásával. Ha az alapítvány létesítése során ebben a kérdésben nem döntöttek az alapítók, későbbiekben valamennyi alapítói joggal rendelkező alapító az alapítvány alapító okiratát ennek megfelelően módosíthatja.

Ha az alapítvány alapító okirata megengedi, akkor az alapítók gyűlésén lehetővé kell tenni, hogy a részvétel és a kérdéses joggal részt vehessenek az alapítvány későbbi csatlakozói és adományozói is. Az alapítványhoz történő csatlakozás és adományozás feltételeit továbbra is az alapító állapítja meg, és a kezelő szerv dönt az alapító okirat alapján az adott felajánlás elfogadásáról vagy elutasításáról.

Az alapítói jogok tárháza más irányokba is tovább bővíthető, például az alapítvány más jogi formába történő átalakulásának jogával (alapítvány közhasznú társasággá vagy meghíusult célú alapítvánnyá akár gazdasági társasággá történő átalakítása).

Az alapítói jogok alapvetően az alapítvány céljától, a külső adományok, csatlakozások felhasználásától és a kedvezményezettek körétől függ. Célszerű lenne a jelenlegi alapítói jogok bővítése, ha az említett koordináta-rendszerben az érdekviszonyok és az összeférhetlenség szabályait pontosan megvonjuk.

Csehi Zoltán

JEGYZETEK

- 1 Egyes szerzők ezekhez a jogokhoz hasonlóan nevezik az alapító jogokat. JOHLER, Christoph: Der Stifter, in DORALT, Peter – KALSS, Suzanne (Hg.): Aktuelle Fragen des Privatstiftungsrechts – eine Bilanz nach sieben Jahren. Wien: Linde Verlag, 2001, 133. o. (131–172. o.).
- 2 „Közalapítványhoz alapítóként nem csatlakozhatnak a törvényben nem felsorolt személyek.” – Legfelsőbb Bíróság, Kny. III. 28. 059/1998. – KGD 1999, 8–9. szám, 88–89. o.
- 3 Legf. Bír. Kny. I. 27. 073/1998. – KGD 2001/6. 171.
- 4 Legf. Bír. Kny. VII. 27. 358/1999. – KGD 2001/6. 173.
- 5 Az alapító személyének részletes elemzését adja JOHLER: Der Stifter (1. lj.) 131–172. o.
- 6 JOHLER: Der Stifter (1. lj.) 135. o.
- 7 Amikor az eredeti 74/A. § (1) bekezdése megszületett, nem volt lehetőség jogi személyiség nélküli gazdasági társaság létrehozatalára, ezért nem tartalmazta a törvényi hely ezt a kitétel. De semmilyen indok nem szolgált az ellen a lehetőség ellen, hogy a jogalanyiságnak egy olyan változata esetén, mint a bt. és kkt., jogképességük kizárja az alapítvány létrehozását.
- 8 Legf. Bír. Kny. I. 28. 761/1998. – KGD 2002/5. 120.
- 9 Hasonlóan LOMNICI Zoltán: Az alapítványok és a közalapítványok kézikönyve. Budapest 1998, HVG-ORAC, 79. o.; újabb döntések Legf. Bír. Kny. II. 27. 856/1998. – KGD 200/12. 296., valamint Legf. Bír. Kny. III. 28. 827/1998. – KGD 2001/6. 174.
- 10 „Ezzel szemben a tárgyban alapító okirat szerint az alapítók közgyűlésének kizárólagos hatáskörébe tartozik az alapítvány céljára rendelt vagyon felhasználása. Ez a rendelkezés azt jelenti, hogy a vagyon felhasználásáról kizárólag az alapítók jogosultak dönteni és az alapítvány kezelője a vagyon felhasználásáról nyíltlegesen nem rendelkezhet. Az alapító okiratnak ez a rendelkezése az alapítvány lényegével ellentétes. Az alapítvány kezelője jogosult kell, hogy legyen az alapítvány működésével összefüggő ügyekben való döntésre is; az alapítvány kezelése ugyanis formailag kiterjed – a képviselőten kívül – az ügyvitelre és az ügydöntő jogkör gyakorlására is.” (Legfelsőbb Bíróság, Kpkf. III. 25. 300/1991. – KGD 1999, 8–9. szám, 36–38. o.)

- 11 LOMNICI i. m. (9. lj.) 29. o.
- 12 Nem érthető a Legf. Bír. Kny. III. 27. 577/1998. – KGD 1998/7/204. indoklása, nyilvánvalóan valamilyen elírás lehet a közölt döntésben. Ehhez hasonló „Az alapító okirat 6. pontja szerint a kuratórium tagjai sorából elnököt és titkárt választ. Az alapító okirat ezen rendelkezése ellentétes a Ptk. 74/C. §-ának (1) és (4) bekezdésében foglaltakkal, mert e rendelkezések értelmében kizárólag az alapító jogosultsága – és nem a kezelő szerv – a kuratórium kijelölése, összetételének, létszámának meghatározása, valamint a képviseletével és a bankszámla feletti rendelkezés jogával felruházott személyek kijelölése. Az alapító okirat kifogásolt rendelkezése a jövőre nézve törvénytört akkor is, ha az alapító a kuratórium tagjait, első elnökét és titkárait most kijelölte az alapító okiratban.” (Legfelsőbb Bíróság, Kny. III. 28. 898/1997. – KGD 1999, 8–9. szám, 84. o.)
- 13 „A Legfelsőbb Bíróság Kny. I. 27. 200/1997/3. számú végzése szerint az alapítvány képviselőjének kijelölése az alapító joga és ez nem ruházható át a kuratóriumra.” – LOMNICI i. m. 79. o.
- 14 „A kuratórium tagjainak és elnökének megjelölése az alapító okiratban nem mellőzhető” [Ptk. 74/C. § (4) bek.] „az alapítvány képviseletére jogosult személyt az alapítónak az alapító okiratban meg kell jelölnie.” (Kny. II. 28. 286/1997. – KGD 1999/1/20.) Ehhez hasonlóan: „Az alapító a kezelő szerv tagjainak kijelölésével a kuratóriumot nem bízhatja meg” – Legf. Bír. Kny. II. 27. 644/1998. – KGD 200/12. 298.
- 15 „Az alapítvány képviselőjének kijelölésére az alapító jogosult.” – (Legfelsőbb Bíróság, Kny. III. 28. 898/1997. – KGD 1999, 8–9. szám, 84. o.)

- 16 Lásd: KÜBLER, Friedrich: Gesellschaftsrecht. 3. neubear. Aufl. Heidelberg: C.F. Müller, 1990, 144. o.
- 17 LOMNICI i. m. (9. lj.) 109. o.
- 18 A bíróság álláspontja szerint: „A kuratórium összetételének megváltoztatására, a kijelölés visszavonására az alapító (bíróság) csak abban az esetben jogosult, ha a kuratórium tevékenységével az alapítvány célját veszélyezteti. A képviselőválasztás átvezetésére a korábbi kuratóriumi tagok (képviselek) visszahívása miatt került sor – ezért a kifüggesztésre tekintettel a fenti körülményeket az elsőfokú bíróságnak a megismételt eljárás során vizsgálnia kell és ezt követően döntést az alapítvány bejegyzett adataiban bekövetkezett változásainak nyilvántartáson való átvezetéséről.” (Legfelsőbb Bíróság Kny. I. 27. 521/1995.) – LOMNICI i. m. 107. o.
- 19 „A jogszabály nyomán a Legfelsőbb Bíróság által következetesen folytatott bírói gyakorlat nem engedi meg az alapító okirat indokolatlan módosítását.” (Legfelsőbb Bíróság Kny. II. 27. 420/1995.) – LOMNICI i. m. 135. o.
- 20 „A Legfelsőbb Bíróság Kp kf. I. 25. 423/1993. számú végzése szerint az alapítvány alapító okiratának módosítását az alapítók csak egyhangú döntéssel határozhatják el.” – LOMNICI i. m. 133. o.
- 21 LOMNICI i. m. 131–132.; valamint: „A módosítás így kiterjedhet minden olyan kérdésre, amely az eredeti alapítói szándékban megfogalmazott közérdekké cél megvalósítását nem veszélyezteti.” (Legfelsőbb Bíróság Kny. II. 27. 065/1996.) – LOMNICI i. m. 144. o.
- 22 „A bejegyzett adatok módosítása kapcsán is vizsgálni kell, hogy az átvezetés törvényben írt feltételei fennállnak-e.” (Legfelsőbb Bíróság Kny. I. 28. 793/1996.) – LOMNICI i. m. 35. o.
- 23 LOMNICI i. m. 131. o.
- 24 „A Legfelsőbb Bíróság Kp kf. I. 25. 477/1993. számú végzése, amely szerint az alapítvány alapítója a nyilvántartásba vételt követően nem csökkentheti kötelezettségvállalásának mértékét a megváltozott pénzügyi helyzetre hivatkozással. Az alapító okirat tehát ilyen értelemben nem módosítható.” – LOMNICI i. m. 132. o.
- 25 LOMNICI i. m. 142–143. o.
- 26 LOMNICI i. m. 145–146. o.
- 27 Legf. Bír. Kny. IV. 35. 606/2001. – KGD 2003/2. 37.
- 28 LOMNICI i. m. 159. o.
- 29 „Nyílt alapítvány esetén a joggal való visszaélést lehet megállapítani, ezért törvényesért, ha az alapító okirat úgy rendelkezik, hogy az alapítvány megszűnése esetén a csatlakozásokkal növelt vagyont az alapítókra illeti meg. Ebben az esetben is csak az alapítók által nyújtott vagyoni hozzájárulásra tarthatnak igényt jóhiszemű joggyakorlás esetén.” (Legf. Bír. Kny. I. 27. 412/1997., BH 1998/8/402.)
- 30 EGRINÉ RÓNAI Mária – PETTENDI Zsuzsa: Az alapítványok. Budapest: KJK, 1995, 33. o.
- 31 Legf. Bír. Kny. VII. 28. 757/1999. – KGD 2001/7. 208.
- 32 Még a törvényi változás előtti bírósági határozat ezzel ellentétesen ítélte meg az alapító szerepét: „Az alapító okirat 4. pontjában rögzített az az alapítói rendelkezés, amely szerint az alapítványt az alapítvány létrehozójának halála esetén annak törvényes örököse: T. G. és T. I. veszi át, a Ptk. 74/E. §-ába ütközik. Ugyanis az alapítvány az alapító halálával nem szűnik meg, hanem az alapító halálától függetlenül – jogi személyként tovább működve – betöltheti célját. Az alapító az alapítvány és az alapítványra átszállt vagyont tekintetében jogutódot nem jelölhet meg. E vonatkozásban a végrendekezési joga is kizárt.” (Legfelsőbb Bíróság, Kp kf. 25. 162/1990. – KGD 1999, 8–9. szám, 42–43. o.)
- 33 Megszüntette a bíróság azt az alapítványt, amelyik jogellenes hitelezési tevékenységet folytatott, továbbá abból az okból is megszüntethetőnek tartotta, mivel az alapítvány pénzt az alapító használta (Ptk. 74/E. §). (Legf. Bír. Kf. II. 25. 570/1993.)
- 34 Ebben az esetben is a Legfelsőbb Bíróság Közigazgatási Kollégiumának bírái (tanácsai) járnak el az alapítvány nyilvántartásba vételére irányuló eljárásban, valamint az alapítvány törvényes működésének helyreállítása érdekében az ügyész által indított perekben. – LOMNICI i. m. 32. o.
- 35 LOMNICI i. m. 161. o.
- 36 LOMNICI i. m. 23. o.
- 37 „Az alapítvány alapító okirata nem tartalmazhat olyan rendelkezést, hogy a megismételt kuratóriumi ülés – a megjelentek számától függetlenül – határozatképes” [Ptk. 74/C. § (1) bek.] Legfelsőbb Bíróság Kny. II. 28. 805/1997. – KGD 1998/11/264.
- 38 Az alapítvány alapítója a kezelő szervre nem gyakorolhat meghatározó befolyást [Ptk. 74/C. § (3) bek.]. Ebből következik a Legfelsőbb Bíróság szerint, hogy nem érvényes az a rendelkezés, amelyik alapján „az alapítók a kuratórium döntéseit indokolt esetben megóvhatják, mely esetben az alapítók és a kuratórium közös döntésével kell az új határozatot meghozni. Nem hozható létre olyan szervezet (itt közgyűlés), amelyben az alapítók is részt vesznek; az alapítók a kuratórium döntéseit nem óvhatják meg; a kuratórium és az alapítók együttes határozatát nem hozhatják meg; a kuratórium tagjainak változásáról közös közgyűlés nem dönthet, arra a kijelölés visszavonásával kizárólag az alapító jogosult, a teljes kezelő szervre – nem annak egy-egy tagjára – vonatkozóan” (Legf. Bír. Kny. III. 27. 468/1996. – BH 1997/3/146.).
- 39 „A bíróság nem jelölheti ki az alapítvány alapítóját a jogutód nélkül megszállt alapító helyett.” – (Legfelsőbb Bíróság Kp kf. III. 28. 509/1998. – KGD 1999, 8–9. szám, 88–89. o.)
- 40 HEMSTRÖM, Carl: Foundation in Swedish Law, in HOPT/REUTER (Hg.): Stiftungsrecht in Europa. Köln: 2001, Carl Heymanns, 459. o.
- 41 LINARES ANDRÉS, Lucía: Stiftungen im spanischen Recht, in HOPT/REUTER (Hg.): Stiftungsrecht in Europa. Köln: 2001, Carl Heymanns, 487. o.
- 42 HONDIUS, Fritz – VAN DER PLOEG, Tymen: Foundations. International Encyclopedia of Comparative Law. Vol. XIII ch 9, 2000, 32. o. továbbiakban rövidítve: HONDIUS Encyclopedia
- 43 MANHART, Thomas: Die Aufhebung mit Liquidation von Stiftungen, insbesondere von Personalvorsorgestiftungen. Zürich 1986, Polygraphischer Verlag, 80. o.
- 44 RIEMER Art 88/89, margószám 61 (693. o.)
- 45 MANHART: Die Aufhebung mit Liquidation von Stiftungen, insbesondere von Personalvorsorgestiftungen (43. lj.) 81. o.
- 46 FRICK–TABARELLI, Marion: Die besondere Bedeutung der Treuhänderschaft gemäss Art. 897 ff PGR für die privatrechtliche Stiftung nach liechtensteinischem Recht, Mauren 1993, GMG Juris Verlag, 51. o.
- 47 FRICK–TABARELLI i. m. (46. lj.) idézi Gubser és Keichert, i. m. 52. o.
- 48 F. L. OGH vom 1. 12. 1961 – idézi FRICK–TABARELLI i. m. (46. lj.) 53. o.
- 49 FRICK–TABARELLI i. m. (46. lj.) 56. o.
- 50 FRICK–TABARELLI i. m. (46. lj.) 128–129. o.
- 51 FRICK–TABARELLI i. m. (46. lj.) 132. o.
- 52 FRICK–TABARELLI i. m. (46. lj.) 160/161. 6.
- 53 FRICK–TABARELLI i. m. (46. lj.) 193. o.
- 54 DORALT, Peter, NOWOTNY, Christian, KALSS, Suzanne (Hg.): Privatsiftungsgesetz. Kommentar zu den zivilrechtlichen Bestimmungen. Wien: Linde, 1995 – továbbiakban rövidítve: DORALT–NOWOTNY–KALSS: PSG, Kals – § 1., Margószám 46–47 (83. o.); Micheler – § 17, Margószám 16 (292. o.)
- 55 DORALT–NOWOTNY–KALSS: PSG (54. lj.), Kals – § 3, Margószám 20 (119. o.)
- 56 DORALT–NOWOTNY–KALSS: PSG (54. lj.), Kals – § 3, Margószám 4 (112. o.)
- 57 DORALT–NOWOTNY–KALSS: PSG (54. lj.), Kals – § 3, Margószám 22 (121. o.)
- 58 DORALT–NOWOTNY–KALSS: PSG (54. lj.), Berger – § 33, Margószám 1 (421. o.)
- 59 DORALT–NOWOTNY–KALSS: PSG (54. lj.), Berger – § 33, Margószám 20–21 (429–431. o.)
- 60 DORALT–NOWOTNY–KALSS: PSG (54. lj.), Berger – § 33, Margószám 6 (424. o.)
- 61 STERN, Elisabeth: Der Einfluss des Stifters auf die Verwaltung der Stiftung; in von Campenhausen (Hg.): Stiftungen in Deutschland, 1998, 268. o.
- 62 DORALT–NOWOTNY–KALSS: PSG (54. lj.), Micheler – § 15, § 16 Margószám 31 (278. o.)
- 63 DORALT–NOWOTNY–KALSS: PSG (54. lj.), Micheler – § 15, § 16 Margószám 27 (276. o.)
- 64 DORALT–NOWOTNY–KALSS: PSG (54. lj.), Micheler – § 15, § 16 Margószám 18 (272. o.)
- 65 DORALT–NOWOTNY–KALSS: PSG (54. lj.), Löffler – § 6, Margószám 3 (153. o.)
- 66 DORALT–NOWOTNY–KALSS: PSG (54. lj.), Kals – § 3, Margószám 23 (121. o.)
- 67 DORALT–NOWOTNY–KALSS: PSG (54. lj.), Kals – § 3, Margószám 14 (116. o.)
- 68 DORALT–NOWOTNY–KALSS: PSG (54. lj.), Löffler – § 5, Margószám 9 (143–144. o.)
- 69 DORALT–NOWOTNY–KALSS: PSG (54. lj.), Micheler – § 14, Margószám 28 (253. o.)
- 70 STERN: Der Einfluss des Stifters auf die Verwaltung der Stiftung (61. lj.) 263. o.
- 71 DORALT–NOWOTNY–KALSS: PSG (54. lj.), Berger – § 34, Margószám 1 (444–445. o.)
- 72 DORALT–NOWOTNY–KALSS: PSG (54. lj.), Berger – § 34, Margószám 4 (446. o.)
- 73 STERN i. m. (61. lj.) 270. o.
- 74 STERN i. m. (61. lj.) 264. o.
- 75 HONDIUS – VAN DER PLOEG: Encyclopedia (42. lj.) 52. o.
- 76 RIEMER, Hans Michael: Stiftungen im schweizerischen Recht, in HOPT/REUTER (Hg.): Stiftungsrecht in Europa, 517. o.
- 77 LAMPERT, Siegfert – TALSCH, Franco: Stiftungen im liechtensteinischen Recht, in HOPT/REUTER (Hg.): Stiftungsrecht in Europa, 527. o.
- 78 Kiindulásként STERN: Der Einfluss des Stifters auf die Verwaltung der Stiftung (61. lj.) 261–277. o. munkáját használtuk.

- 79 STERN i. m. (61. lj.) 264. o.
 80 STERN i. m. (61. lj.) 264. o.
 81 DORALT-NOWOTNY-KALSS: PSG (54. lj.), Micheler – § 15, § 16 Margószám 15 (270. o.)
 82 STERN i. m. (61. lj.) 265. o.
 83 SCHMIDT, Sabine: Organe der Privatstiftung, in: DORALT, Peter – KALSS, Suzanne (hrsg.): Aktuelle Fragen des Privatstiftungsrechts – eine Bilanz nach sieben Jahren. Wien 2001, Linde Verlag, 180. o. (173–204. o.)
 84 STERN i. m. (61. lj.) 266. o.
 85 STERN i. m. (61. lj.) 270. o.
 86 SCHMIDT: Organe der Privatstiftung (83. lj.) 183. o.
 87 STERN i. m. (61. lj.) 275. o.
 88 STERN i. m. (61. lj.) 272. o.
 89 STERN i. m. (61. lj.) 274–275. o.
 90 JOHLER: Der Stifter (1. lj.) 131–172. o.
 91 BGB 83. §-a beiktatásra került: „Im Zweifel gilt der letzte Wohnsitz des Stifters im Inland als Sitz.“
 92 Lásd fenti 38. sz. korábbi lábjegyzetet.
 93 Lásd ehhez EÖRSI Gy. – GELLÉRT Gy. (szerk.): A Polgári Törvénykönyv magyarázata. Budapest, KJK, 1981, 2717. o.

Az elővásárlási jog néhány szabályozásra váró kérdése*

I. Bevezetés

Az új Polgári Törvénykönyv előkészítése során – úgy gondolom – minden jogintézményt lelkiismeretesen meg kell vizsgálni abból a szempontból, hogy nem szükséges-e a szabályozás korszerűsítése, a mai igényekhez igazítása. Nem azt jelenti ez, hogy feltétlenül mindent meg kell változtatni, ami eddig volt, de az igenis követelmény a jogalkotóval szemben, hogy azokat a szabályokat is alávesse ennek a vizsgálatnak, amelyek nem hívják föl magukra a figyelmet látványos működési zavarokkal. A jelen tanulmány témája olyan, amiről azt gondolhatnánk, hogy sok meglepetést már nem tartogat számunkra, hiszen még az érvényesülésével kapcsolatos jogpolitikai kérdések is jól kidolgozottak, sokoldalúan elemzettek, nem is beszélve a jogdogmatikai vonatkozásokról. Úgy gondolom, új kérdések felvetésével azonban kiderülhet, hogy még sincs mindenre kiterjedő, kész és vitathatatlan válaszunk ezen a téren sem. Ezeknek a kérdéseknek a megválaszolására pedig nem hanyagolható el, mert a tisztázatlanságok gyakorlati problémákat is okozhatnak. Az itt következő elemzés – a fenti célkitűzésnek megfelelően – nem fogja át az elővásárlási jog intézményének egészét, nem rendszeres leírásra és feltétlenül egymásra épülő elemek vizsgálatára vállalkozom, hanem néhány olyan kérdést kívánnék felvetni, amelyek az elővásárlási jog szabályainak alkalmazása során problémákat okoznak, s esetleg az intézménynek az új Ptk.-ban való szabályozásakor rendezést nyerhetnének.

II. Az elővásárlási jog gyakorlásának előfeltételei

Az elővásárlási jog esetében különbséget kell tennünk a jog keletkezése és a létező jog alapján az elővásárlási jog gyakorlása között. Ebben a pontban ez utóbbiról, tehát az elővásárlási jog – keletkezzen az akár jogszabályból, akár szerződésből – gyakorlásáról, a joggyakorláshoz szükséges feltételekről lesz szó.

1. A tulajdonos eladási szándéka

Az elővásárlási jogról tudjuk, hogy az a kötelezett szerződési szabadságát viszonylag enyhe mértékben korlátozza: csak akkor érvényesül ugyanis, ha a tulajdonos maga a dolgot el akarja adni, s ez esetben is csupán a másik szerződő fél megválasztásának szabadsága szenved csorbát, a szerződés tartalmának kialakításában viszont az elővásárlási jog nem jelent korlátozást. De mikor is mondhatjuk azt, hogy valaki a dolgot el akarja adni?

Nos, az akarati tényező arra utalna, hogy a szubjektív, belső elhatározás jöhetne itt számításba, de ha jobban belegondolunk, hamar rájöhettünk, hogy ezzel a jog – és különösen a polgári jog – nem sokat tudna kezdeni. A polgári jog világában a belső szándékok kutatása nem bírhat döntő jelentőséggel. Önmagában tehát az a körülmény, hogy a tulajdonos elhatározza, hogy eladja a dolgot, még nem nyitja meg az elővásárlási jog gyakorlásának lehetőségét, még akkor sem, ha valamilyen módon egyértelműen bizonyítani lehetne a szándék meglétét.

Tapasztalatom szerint elég gyakori az a nézet (és sajnos nem csak az elővásárlási joggal éppen ismerkedő joghallgatók között), hogy ha az elővásárlási joggal terhelt tulajdonos a dolgot el kívánja adni, akkor – az elővásárlási jog miatt – először is az elővásárlási jog jogosultjával kell közölnie elhatározását, s felajánlani részére a dolog megvételének lehetőségét. Ha ezek után a kötelezett és a jogosult meg tudnak egyezni a feltételekben, s létrejön közöttük az adásvételi szerződés, akkor – gondolják sokan – sikeresen érvényesült az elővásárlási jog.

Nézetem szerint valójában az ilyen esetekben jogi értelemben szó sincs elővásárlási jog gyakorlásáról. Nem állítom, hogy a fent vázolt eljárás teljesen független az elővásárlási jogtól, de a kapcsolat csupán annyi, hogy az elővásárlási jogra tekintettel a tulajdonos megpróbál egy egyszerűsített, a gyakorlatban könnyebben lebonyolítható szerződéskötési mechanizmust megvalósítani. Ennek az eljárásnak az egyszerűsége éppen abban áll, hogy kiküszöböli, megelőzi az elővásárlási jog érvényesüléséből eredő nehézségeket, idő- és energiárfordítást. Ha ugyanis az elővásárlási jog célja annak biztosítása, hogy a jogosult másokat megelőzően vásárolhassa meg az elővásárlási jog tárgyát képező dolgot, akkor nyilvánvalóan nem szükséges e jog érvényesülése, ha maga a jogosult veszi meg a dolgot. Ilyen esetben nincs kit megelőzően, nincs kihez képest előjogot gyakoroljon. Tehát ilyenkor az elővásárlási jog funkciója anélkül valósul meg, hogy magának a jognak érvényesülnie kellene.

Erre tekintettel esetleg el lehetne gondolkodni olyan jogi szabályozáson, amelyik éppen ezt az egyszerűbb, de korlátozottabb hatású intézményt önti jogszabályi formába. Lehet, hogy lenne rá igény, s ezért a felek adott esetben szerződéssel létesítenének olyan jogot, aminek lényege abban állna, hogy a dolog tulajdonosa – amennyiben el kívánja adni a dolgot – először e jog jogosultjának legyen köteles felajánlani azt ajánlati kötöttséget eredményező ajánlat formájában. Ezt követően azonban a szerződéskötés az általános szabályok szerint folya tovább, vagyis, ha az ajánlat elfogadásra kerül, akkor létrejön a szerződés, ha nem, akkor viszont az adott felek között nem jön létre szerződés, és az eladó másnak is tehetne eladási ajánlatot anélkül, hogy

* A jelen tanulmány egy korábbi változata megjelent a Liber Amicorum, Studia A. Harmathy Dedicata című kötetben (ELTE ÁJK Budapest, 2003. 161–185. oldal).

ismét meg kellene kérdeznie a jogosultat. Ez a jog azonban – hangsúlyozom ismét – nem lenne azonos az elővásárlási joggal, hiszen a jogosult nem dönthetné el, hogy a más által tett ajánlat feltételei szerint akar-e az eladóval szerződést kötni. Ezt a különbséget a két jogintézmény elnevezésében is ki kellene fejezni, s a most vázolt jogosultságot talán az „első ajánlat joga” elnevezéssel lehetne illetni.

Ha valakit ez a fejtegetés még nem győz meg, annak figyelmébe ajánlanám a most vizsgált szerződéskötési eljárás egy másik lehetséges kifejtését. Ha a tulajdonos eladási szándékával megkeresi az elővásárlási jog jogosultját, de a szándék közlése után nem sikerül megegyezniük az adásvételi szerződés feltételeiben, s ezért nem jön létre közöttük szerződés, nyilvánvalóan nem tekinthetjük úgy a helyzetet, hogy a tulajdonos most már szabadon, az elővásárlási jog korlátozó hatását figyelmen kívül hagyva, bárkinek eladhatja a dolgot. Ez még akkor sincs így, ha netán a harmadik személlyel megkötendő szerződésben magasabb vételár szerepel, mint amennyit az elővásárlási jog jogosultjától igényelt először a tulajdonos. Nem mondhatjuk azt, hogy ilyenkor a jogosult már kinyilvánította azt az akaratát, hogy ilyen áron nem kívánja megvásárolni a dolgot, hiszen a harmadik személlyel kötendő szerződésnek számos olyan eleme lehet (ha más nem is, a vevő személye mindenképpen), amelyek a jogosultat mégis más elhatározásra vezeti. A legnyilvánvalóbb ilyen elem éppen a harmadik személy kiléte, amit nyilván nem tudott számításba venni akkor, amikor a tulajdonossal közvetlenül tárgyalt a dolog esetleges megvételéről. De elképzelhető az is, hogy például a fizetési feltételek alakulnak úgy a harmadik személlyel kötendő szerződésben, hogy azok mellett akár a magasabb vételár is elfogadhatónak tűnik (halasztott fizetés vagy részletfizetési kedvezmény esetén). Mindezekből az következik, hogy hiába alakul ki a tulajdonosban eladási szándék, s hiába jelenti be az elővásárlási jog jogosultjának, hogy el kívánja adni a dolgot, ezzel még nem nyílt meg a jogosult számára az elővásárlási jog gyakorlásának lehetősége, s még kevésbé állíthatjuk, hogy kimerült volna e joga. A tulajdonos eladási szándéka szükséges, de nem elégséges feltétele az elővásárlási jog keletkezésének. Milyen további elem szükséges ehhez?

2. Harmadik személy vételi szándéka és annak kifejezése

Nos, az elővásárlási jog fogalmilag háromszemélyes jogviszony, tehát a jogosulton és a kötelezetten kívül szükség van egy harmadik személyre is, akihez képest a jogosult elsőbbséget élvezhet. Ez a harmadik személy akkor válik jelentőssé az elővásárlási jogviszonyban, ha meg kívánja vásárolni az elővásárlási jog tárgyát képező dolgot. A jog számára azonban megint csak nem a belső, szubjektív meggyőződés kialakulása a releváns, hanem a külvilág számára is érzékelhető és ezért jogilag is értékelhető akarat. Márpedig a jog számára a szóban forgó harmadik személy szerződési akaratát akkor válik értékelhetővé, amikor az szerződési ajánlat formájában jelenik meg. Hatályos jogunk az ajánlat fogalmát nem definiálja. A Ptk. 211. §-a csak az ajánlattétel jogkövetkezményéről (az ajánlati kötöttségről) rendelkezik, anélkül, hogy megmondaná, mit is kell ajánlaton érteni, vagyis mi az a nyilatkozat, ami az ajánlati kötöttséget kiváltja. Ha azonban figyelembe vesszük azokat a további szabályokat, amelyek szerint a szerződés az ajánlat elfogadásával jön létre [Ptk. 213. § (1) bek.], illetve amely arról rendelkezik, hogy a szerződés létrejöttéhez a feleknek a lényeges, valamint a bármelyikük által lényegesnek minősített kérdésekben való megállapodása szükséges [Ptk. 205. § (2) bek.], akkor eljuthatunk ahhoz a következtetéshez, hogy az ajánlat olyan szerződéskötési szándékot kifejező, címzett jognyilatkozat, amely tartalmazza a megkötendő szerződés lényeges, illetve az ajánlattevő által lényegesnek minősített tartalmi elemeit.¹

Ahhoz, hogy az ajánlat joghatást váltson ki, az szükséges, hogy hatályossá váljon, vagyis a szóban vagy szóbeli üzenettel

tett ajánlatról a tulajdonos tudomást szerezzen, az írásban vagy távirati úton közölt ajánlat pedig a tulajdonoshoz megérkezzen [Ptk. 214. § (1) bek.]. Az az ajánlat, amelyik nem válik hatályossá (pl. amit nem közöltek a tulajdonossal), jogi értelemben nem fejt ki semmilyen hatást, olyan, mintha nem is lenne, s nyilvánvaló, hogy ilyen ajánlatra elővásárlási jogot sem lehet alapítani. A még hatályossá nem vált ajánlat a Ptk. szerint minden további nélkül vissza is vonható, mégpedig úgy, hogy a visszavonó nyilatkozat legkésőbb a visszavont nyilatkozattal együtt megérkezzen a címzetthez, illetve annak tudomására jusson [Ptk. 214. § (2) bek.]. A szabályszerűen visszavont ajánlatot ugyanúgy nem lehet elővásárlási jog gyakorlását megalapozó nyilatkozatnak tekinteni, mint az el sem küldött ajánlatot.

A hatályossá vált ajánlat ajánlati kötöttséget eredményez, kivéve, ha az ajánlattevő kötöttségét az ajánlat megtetelekor kizárta [Ptk. 211. § (1) bek.]. Kérdés lehet, hogy az ajánlati kötöttség vajon feltétele-e annak, hogy a megtett ajánlatra alapozva elővásárlási jog gyakorlására sor kerüljön. Azt gondolom, hogy ha az elővásárlási jog szabályozásának az lenne a szabályozási konstrukciója, hogy amennyiben az elővásárlási jog jogosultja nem él az elővásárlási jogával, akkor automatikusan az ajánlattevő harmadik személlyel jönne létre az adásvételi szerződés, akkor bizonyosan elengedhetetlen feltétel lenne az ajánlati kötöttség beállta, sőt fennállta egészen addig, amíg az elővásárlási jog által teremtett bizonytalan helyzet meg nem szűnik. A Ptk. azonban úgy szól, hogy ha az eladó által közölt, harmadik személytől származó ajánlatra a jogosult a szerződési ajánlat elfogadására általában megszabott határidő alatt elfogadó nyilatkozatot nem tesz, a tulajdonos a dolgot az ajánlatnak megfelelően vagy annál kedvezőbb feltételek mellett eladhatja [Ptk. 373. § (2) bek.]. Ebből az következik, hogy az ajánlatban közölt feltételektől eltérő feltételekkel is meg lehet kötni a szerződést, ami miatt egyáltalán nem szükséges, hogy az eredeti ajánlatból eredő ajánlati kötöttség még ekkor is fennálljon, hiszen a megváltozott feltételek mindenképpen újabb ajánlatot feltételeznek.

Másrészt viszont kérdéses, hogy az ajánlati kötöttséget nem eredményező ajánlatot egyáltalán ajánlatnak tekinthetjük-e. A Ptk. szövegéből úgy tűnik, hogy nem kizárt az ajánlati kötöttség nélküli ajánlat tétele. A Ptk. 211. § (1) bekezdés szerint ugyanis az ajánlattevő kizárhatja ajánlati kötöttségét, tehát tehet úgy ajánlatot, hogy az nem eredményez ajánlati kötöttséget. Csakhogy az ilyen „ajánlatra” nem igaz az, hogy az ajánlat elfogadásával létrejön a szerződés, hiszen előfordulhat, hogy az ajánlati kötöttséget kizáró fél az elfogadó nyilatkozat hatályossá válásakor már nem tartja fenn ajánlatát. Akkor pedig mitől is lenne ajánlat a szerződéskötésre irányuló szándékot minden kötöttség nélkül kifejező nyilatkozat? Talán helyesebb lenne úgy felfogni az ilyen nyilatkozatot, mint ami valójában csak ajánlattételre való felhívás – azaz a többlettel, hogy a felhívást közlő személy azokat a tartalmi elemeket is meghatározza, amelyek mellett az ajánlatot várja. Miután az eredeti „ajánlat” címzettjétől megérkezik az „elfogadás”, az ajánlattevő eldöntheti, hogy elfogadja-e azt, s tekintettel arra, hogy ajánlati kötöttségét kizárta, még akkor is visszautasíthatja a szerződéskötést, ha a címzett által tett ajánlat mindenben megfelel az eredeti ajánlat tartalmának.

Ez pedig átvezet egy másik problémakörhöz, nevezetesen ahhoz, hogy miként kezeljük azt a helyzetet, ha a szerződés nem a jogszabály által modellezett módon jönne létre. Azt tudniillik, hogy egy adásvételi szerződés megkötésére melyik fél: az eladó vagy a vevő tegyen ajánlatot, a jogszabályok nem határozzák meg. Tipikusnak tekinthető az, hogy a dolgot megvásárolni kívánó személy teszi az ajánlatot a dolog tulajdonosának, de nem zárhatjuk ki azt a lehetőséget sem, hogy a tulajdonos lépjen fel kezdeményezőleg, s tegyen a megkötendő szerződés minden lényeges elemére kiterjedő szerződési ajánlatot egy általa kiszemelt vevőjelöltnek. Az elővásárlási jog szabályozása azonban ez utóbbi esetre nincs tekintettel. Szó szerint értelmezve a Ptk. 373. § (1) bekezdését, csak a kapott vételi ajánlatot kellene közölni az elő-

vásárlási jog jogosultjával, s a jogosult csak ezzel a vételi ajánlattal való azonosulással dönthetne. A tulajdonos által tett eladási ajánlatról azonban szó sincs, s szigorú értelemben véve a vevő által tett elfogadó nyilatkozatot nem lehetne ajánlatnak tekinteni. Azt gondolom, hogy az elővásárlási jogot nyilván nem szabad ilyen módon kijátszani. A jelenlegi szabályozás mellett meglehetősen rugalmas jogértelmezéssel a harmadik személy által elfogadni szándékozott ajánlatot úgy kellene tekinteni, mint a harmadik személy ajánlatát, s azt közölni kellene az elővásárlási jog jogosultjával, s innentől kezdve az elővásárlási jog érvényesülése a harmadik személy által tett ajánlattal azonos módon történhetne. A szabályozás koherenciája érdekében azonban talán helyesebb lenne, ha a törvény nemcsak a kapott vételi, hanem a tulajdonos által tett és harmadik személy által elfogadni szándékozott eladási ajánlat közléséről is rendelkezne az elővásárlási jog érvényesülése érdekében.

3. A vételi ajánlat elfogadásának szándéka

Ha tehát egy harmadik személy az előző pont szerinti értelemben vett ajánlatot tesz a tulajdonosnak az elővásárlási jog tárgyát képező dolog megvételére, akkor egy további feltétel adott az elővásárlási jog megnyílásához, ám még mindig nem áll elő feltétlenül olyan helyzet, hogy a jogosult elővásárlási jogát gyakorolhatná. Az ugyanis, hogy a tulajdonos általában el akarja adni a dolgot, s egy harmadik személy vételi ajánlatot tesz a kérdéses dologra, még nem jelenti azt, hogy közöttük feltétlenül konszenzus alakul ki. Mivel az elővásárlási jog jogosultja csak olyan feltételek mellett veheti meg a dolgot, amilyen feltételek mellett a tulajdonos egy harmadik személynek eladná azt, az elővásárlási jog gyakorlásának az a feltétele, hogy a tulajdonos ne csak általában, hanem konkrétan, egy harmadik személy által tett vételi ajánlatnak megfelelő feltételek mellett akarja eladni a dolgot. Véleményem szerint így értelmezendő a Ptk. 373. §-ának (1) bekezdése, amely szerint, ha a tulajdonos meghatározott dologra elővásárlási jogot enged, és a dolgot el akarja adni, a kapott ajánlatot a szerződés megkötése előtt köteles az elővásárlásra jogosulttal közölni. A „kapott ajánlat” kitétel tehát nem minden ajánlatra vonatkozik, amit harmadik személyek a dolog megvételére tesznek, csak arra az ajánlatra, amelyet a tulajdonos elfogadhatónak tart, ami alapján hajlandó a szerződést megkötni, a dolgot eladni. Itt persze megint csak olyan akaratról van szó, amely a kívüljár számára is felismerhető, amely mások előtt is megnyilvánul. Ez az akaratnyilvánítás két irányban – az ajánlattevő és/vagy az elővásárlási jog jogosultja irányában – képzelhető el. Az általános szerződés-kötési szabályok szerint az ajánlattevővel kellene közölnie a tulajdonosnak, hogy a kapott ajánlatot elfogadja, s ez az elfogadás – ha az általános jognyilatkozati szabályok szerint hatályossá válik – egyértelművé teszi, hogy az ajánlatban közölt feltételekkel hajlandó a szerződést megkötni. Csakhogy az elővásárlási joggal terhelt dolog eladása esetén az ajánlat elfogadása előtt lehetőséget kellene adni a jogosultnak arra, hogy döntsön az elővásárlási jog gyakorlásáról, aminek eszközeként a Ptk. 373. §-ának (1) bekezdése értesítési kötelezettséget ír elő: a tulajdonos a kapott ajánlatot a szerződés megkötése előtt köteles az elővásárlásra jogosulttal közölni. A fentebbi írtak alapján az ilyen közlés is magában hordozza azt a tartalmat, hogy a tulajdonos a közölt ajánlatot a maga részéről elfogadhatónak tartja, az abban foglaltak szerint hajlandó szerződést kötni.

A gyakorlatban nem ritka, hogy a tulajdonos és a harmadik személy formailag egy komplett szerződést kötnek egymással, vagyis az ajánlattal szemben már ott áll a tulajdonos elfogadó nyilatkozata is, ezzel fejezve ki, hogy az ajánlat találkozik a tulajdonos szándékával, s csak ez után történik a jogosult felhívása az elővásárlási jog gyakorlására. Azt az ellentmondást, hogy főszabály szerint az ajánlat elfogadásával létrejön a nyilatkozó felek között a szerződés, úgy szokás áthidalni, hogy a szerződésben

rögzítik: az adásvétel tárgya elővásárlási joggal terhelt, s ezért az elővásárlási jog jogosultjának joga van a szerződésben rögzített feltételekkel a dolog megvételére, az ajánlattevő és a tulajdonos közötti szerződés pedig csak akkor lép hatályba, ha a jogosult nem él elővásárlási jogával. Ez a megoldás minden bizonnyal hatékonyabban képes figyelembe venni az összes szereplő érdekeit, mint a Ptk.-ban felvázolt modell. A jogszabály szerint ugyanis az elővásárlási jog gyakorlása az ajánlattétel és a szerződéskötés közé ékelődik be: a harmadik személy által tett ajánlatot közölni kell az elővásárlási jog jogosultjával, s csak ha a jogosult úgy nyilatkozik, hogy nem kíván élni elővásárlási jogával, vagy letelik a nyilatkozatra nyitva álló határidő, akkor adhatja el a tulajdonos a dolgot [Ptk. 373. § (2) bek.], vagyis akkor köthetné meg a szerződést. Ezt erősíti az a mozzanat is, amely szerint ebben az időpontban rögzülnek véglegesen a szerződés feltételei, hiszen a közölt ajánlatnál kedvezőbb feltételekkel is megköthető a szerződés. Ebben a konstrukcióban az ajánlatot tevő harmadik személynek aránytalanul nagy lenne a kockázata, hiszen az elővásárlási jog gyakorlásával kapcsolatos eljárás lezajlásáig nem tudhatná biztosan, hogy a tulajdonos hajlandó-e vele a szerződést megkötni vagy sem. Ilyen kockázat mellett miért vállalná a szokásosnál hosszabb ajánlati kötöttséget? Kiegyensúlyozottabbnak tűnik a viszonyrendszer akkor, ha a felek már megkötik a szerződést, de annak hatályát az elővásárlási jog gyakorlásától teszik függővé. Így egymással szemben biztosítva vannak, s fenntartják a lehetőségét az elővásárlási jog érvényesülésének is. Erre a kiegyensúlyozottságra tekintettel úgy gondolom, hogy a konstrukció akkor is elfogadható, ha esetleg nem teljesen vág össze a Ptk. szabályozásával (hiszen a folyamat az elővásárlási jog gyakorlására való felhívás előtt túllép az ajánlati fázison, s eljut a szerződéskötésig), mivel annak célját mindenképpen megvalósítja.

Ha a tulajdonos a harmadik személytől származó ajánlat elfogadására irányuló szándékát az ajánlattevőnek nem jelzi, viszont mint elfogadásra szánt ajánlatot közli az elővásárlási jog jogosultjával, közte és a jogosult közötti jogviszonyban ez az ajánlat annak ellenére joghatással bírhat, hogy közben esetleg az ajánlattevő ajánlati kötöttsége megszűnik, s utóbb esetleg már nem lesz hajlandó a közölt tartalommal szerződést kötni.

Ha a szerződés megkötésére a tulajdonos tesz ajánlatot, akkor nyilvánvaló, hogy a másik félnek az elfogadásra irányuló szándéka a feltétele annak, hogy az elővásárlási jog gyakorlásának feltételei bekövetkezzenek. Egészen addig, amíg a tulajdonos csak ajánlatot vagy ajánlatokat tesz, de nincs olyan harmadik személy, aki elfogadná azt, nem valósul meg az a háromszemélyes jogviszony, aminek keretében az elővásárlási jog működni tudna. Ha azonban a harmadik személy elfogadná az ajánlatot, akkor már megvalósul az a feltétel, hogy egy harmadik személynek olyan feltételek mellett áll fenn vételi szándéka az elővásárlási joggal terhelt dologra, amely feltételek mellett a tulajdonos hajlandó eladni a dolgot.

Összefoglalva az eddigieket megállapíthatjuk, hogy az elővásárlási jog gyakorlásának mechanizmusa akkor lendül mozgásba, ha a tulajdonos harmadik személytől olyan vételi ajánlatot kap, amelyet el kíván fogadni, amelynek alapján tehát szerződés jönne létre az ajánlattevő és a tulajdonos között, vagy ha a tulajdonos tesz a dolog eladására vonatkozó ajánlatot harmadik személynek, amennyiben az ajánlat találkozik a harmadik személy akaratával. Ha ezek az elemek együtt vannak, akkor keletkezik a tulajdonosnak az a kötelezettsége, hogy közölje az ajánlatot a jogosulttal annak érdekében, hogy az nyilatkozhasson az elővásárlási jog gyakorlásáról.

4. Előfeltétele-e az elővásárlási jog gyakorlásának a jogosult értesítése?

Felvetődhet, hogy vajon magát az értesítést nem kell-e a joggyakorlás előfeltételei közé sorolnunk. E kérdés vizsgálatánál megint csak el kell választanunk a praktikus szempontokat és a jogi kö-

vetelményeket. Nyilvánvaló, hogy az esetek túlnyomó többségében a jogosult az által kerül abba a helyzetbe, hogy nyilatkozhasson az elővásárlási jog gyakorlásáról, hogy értesítést kap az előfeltételek bekövetkeztéről. Gondoljuk azonban végig, hogy miként kellene kezelnünk azt a helyzetet, ha a jogosult nem a tulajdonostól származó értesítés alapján, hanem más forrásból szerez tudomást arról, hogy a tulajdonos egy harmadik személytől származó ajánlat alapján el kívánja adni a dolgát. Vajon azt kell mondjuk ilyenkor, hogy a tudomásszerzés ellenére nem gyakorolhat elővásárlási jogot, s ha az elővásárlási jog gyakorlására vonatkozó nyilatkozatot tesz, akkor azt érvénytelennek vagy hatálytalannak kellene tekintenünk azért, mert hiányzik az értesítés mint az elővásárlási jog gyakorlásának előfeltétele, vagy pedig az értesítés elmaradása ellenére joghatályosnak kellene tekinteni az elővásárlási joggal kapcsolatos nyilatkozatot – tekintettel arra, hogy a jogosult a nyilatkozat alapjául szolgáló információk birtokában tette azt meg? Én inkább az utóbbi megoldásra szavaznék. Az első esetben ugyanis egészen addig nem lehetne az elővásárlási jog megsértéséből eredő végső igényeket érvényesíteni, amíg az értesítés meg nem történne, hiszen ha valaki számára nem nyílik meg a jog gyakorlásának lehetősége, akkor nyilván ezt a jogot nem is lehet megsérteni. Ilyen megközelítés mellett a jogosultnak csak egyetlen igénye lehetne, mégpedig az, hogy a kötelezett közölje vele az ajánlatot (a bíróság előtt is csak ilyen kötelezés iránt indíthatna pert), ami viszont felesleges akkor, ha más forrásból már megismerte az ajánlat tartalmát, s egyébként is indokolatlanul késleltetné az elővásárlási jog tartalmi érvényesülését. Az a bírósági gyakorlat, amely szerint az a jogosult, akit nem értesítettek az elővásárlási jog gyakorlásának lehetőségéről, jogainak védelmében olyan pert indíthat, amelyben a jogainak sérelmével megkötött szerződés hatálytalanítását kéri, de ezzel együtt elfogadó nyilatkozatot is kell tennie, aminek következtében közte és a tulajdonos között jön létre szerződés,² szintén arra utal, hogy a nyilatkozat megtételének egyáltalán nem feltétele a tulajdonostól származó közlés. Természetesen ilyen esetekben mindig gondosan vizsgálni kell azt, hogy nem azért maradt-e el az értesítés, mert a tulajdonos nem kívánta elfogadni az ajánlatot. Annak kockázata viszont, hogy a jogosult esetleg mégsem pontosan ismerte meg a harmadik személy által tett ajánlatot, minden bizonnyal az ajánlatot magáévá tevő jogosultat terheli.

III. Megszűnhetnek-e az elővásárlási jog gyakorlásának feltételei?

Az előző pontban megpróbáltuk tisztázni azt, hogy milyen feltételek szükségesek az elővásárlási jog gyakorlása lehetőségének megnyíltához. Felvetődik a kérdés, hogy ha ezek a feltételek bekövetkeznek, akkor megállíthatatlanul és visszavonhatatlanul megindul-e az elővásárlási jog gyakorlására szolgáló folyamat, vagy esetleg lehetnek olyan fejlemények, amelyek ezt a folyamatot megakasztják, s a már egyszer megvalósult feltételeket úgy szüntetik meg, hogy az elővásárlási jog gyakorlására mégsem kerülhet sor.

1. Az ajánlati kööttség megszűnése

Amint arról az előző pontban szóltam, csak azt a szerződési nyilatkozatot lehet teljes értékű ajánlatnak tekinteni, amelyik ajánlati kööttséget eredményez, vagyis, amelynek egyszerű elfogadása elegendő a szerződés létrejöttéhez. Az ilyen ajánlat elfogadásának szándéka bizonyosan kiváltja az elővásárlási jog gyakorlásának lehetőségét. Az ajánlati kööttség azonban időben nem végtelen. Az ajánlati kööttség időtartamát maga az ajánlattevő meghatározhatja, ennek hiányában pedig a kööttség a jogszabályban meghatározott ideig tart. A Ptk. szerint a jelenlevők között vagy telefonon tett ajánlat esetében az ajánlati kööttség megszűnik, ha a másik az ajánlatot nyomban el nem fogadja, tá-

vollevőnek tett ajánlat esetében pedig az ajánlati kööttség annak az időnek elteltével szűnik meg, amelyen belül az ajánlattevő – tekintettel az ajánlatban megjelölt szolgáltatás jellegére és az ajánlat elküldésének módjára – a válasz megérkezését rendes körülmények között várhatta [Ptk. 211. § (2) bek.]. A Ptk.-n kívül más jogszabályok is meghatározhatják bizonyos esetekre az ajánlati kööttség időtartamát.

Az időtartam bármilyen módon való meghatározása azért bír jelentőséggel, mert az ezen idő alatt hatályossá váló elfogadó nyilatkozat hozza létre a szerződést, az ajánlati kööttség lejártán viszont már nincs szerződéskeletkeztető hatása az elfogadásnak. Ebből következően az időmúlás csak akkor szünteti meg az ajánlati kööttséget, ha nem érkezik elfogadó nyilatkozat. Ha az ajánlati kööttség időtartama alatt elfogadó nyilatkozat születik, akkor közömbössé válik, hogy mennyi ideig tartott volna még a kööttség, hiszen a szerződéskötés folyamata egy újabb szakaszba lép. Elővásárlási joggal terhelt dolog eladása estén ez az újabb szakasz még nem a szerződés létrejötté, hanem az elővásárlási joggal kapcsolatos nyilatkozatok megtételének szakasza.

Ha azonban az ajánlati kööttség időtartama anélkül telik el, hogy az ajánlat címzettje kifejeznie az elfogadásra irányuló szándékát, akkor megszűnik az ajánlati kööttség, s ezen ajánlat alapján nem nyílik meg az elővásárlási jog gyakorlásának lehetősége. Ebben az esetben azonban nem arról van szó, hogy a már gyakorolható elővásárlási jog szűnt meg, hanem létre sem jönnek az elővásárlási jog gyakorlásának feltételei.

Maga a Ptk. is foglalkozik azzal az esettel, amikor a szerződési ajánlat címzettje elkésetten, azaz az ajánlati kööttség megszűnté után tesz elfogadó nyilatkozatot. Ilyenkor a szerződés főszabály szerint nem jön létre, azonban, ha az idejében megtett elfogadó nyilatkozat érkezik meg késve az ajánlattevőhöz, akkor az ajánlattevő köteles a másik felet haladéktalanul értesíteni arról, hogy a szerződés nem jött létre, ellenkező esetben ugyanis a szerződés a késve érkezett elfogadás ellenére létrejön [Ptk. 214. § (4) bek.]. Ha nem forognak fenn ilyen speciális körülmények, akkor a késve megtett elfogadó nyilatkozatot megítélés szerint lehet újabb ajánlatnak tekinteni, aminek a tartalmát az ajánlat tartalma adja, hiszen az elfogadó éppen azt a szándékát fejezi ki, hogy az ajánlatnak megfelelő tartalommal szerződést kívánna kötni. Az újabb ajánlattal újra indul a szerződéskötés folyamata, s az ennek során megtett nyilatkozatokat úgy kell értékelni az elővásárlási jog szempontjából, ahogy azt a fentiekben részleteztem.

Ahogy korábban utaltam már rá, az elővásárlási jog szabályai szerint elvileg elképzelhető olyan eset is, hogy a tulajdonos a kapott vételi ajánlatnak a jogosulttal való közlésével fejezi ki azt a szándékát, hogy az ajánlat tartalma szerint hajlandó szerződést kötni, de ezt a szándékát nem jelzi az ajánlattevőnek. Ilyenkor a harmadik személy ajánlati kööttsége megszűnhet, azonban a tulajdonos és az elővásárlási jog jogosultja között az ajánlat közlése olyan viszonyt teremt, aminek sorsát már nem befolyásolhatja az eredeti ajánlathoz fűződő ajánlati kööttség megszűnése. (Az ajánlat közlésének jogi természetéről és joghatásairól az alábbiakban még részletesebben is szölok.)

2. A szerződési nyilatkozat visszavonása

Elviekben a szerződési nyilatkozatok (ajánlat és elfogadás) hatálya nemcsak az ajánlati kööttség időtartamának lejártával, hanem a nyilatkozat visszavonásával is megszűnhet. A már hatályossá vált ajánlat vagy elfogadás egyoldalú akaratelhatározással való visszavonása azonban csak igen szűk körben képzelhető el, hiszen ellenkező esetben a forgalmi viszonyok biztonsága kerülne veszélybe, megnehezülne és elbizonytalanodna a szerződéskötés. Ezért a Ptk. – amint utaltunk rá – alapvetően a még hatályosá nem vált nyilatkozatokat tartja visszavonhatónak, s azokat is csak akkor, ha a visszavonás legkésőbb a visszavont nyilatkozattal egyidőben megérkezik a címzetthez, vagyis a címzett egy pil-

lanatig sem lehet abban a hiszemben, hogy a neki szóló nyilatkozat hatályos.

Előfordulhat az is, hogy maga az ajánlattevő nyilatkozik úgy, hogy ajánlatát visszavonásig tartja fenn. Mivel a Ptk. megengedi, hogy az ajánlati kööttség időtartamát az ajánlattevő határozza meg, nem lehet kifogásolni az ilyen rendelkezést. Annak ellenére, hogy ilyen esetben is rendkívül nagy a bizonytalansági tényező, ez a helyzet mégis alapvetően különbözik attól, amikor az ajánlattevő kizárja az ajánlati kööttséget, hiszen a most vizsgált tényállás mellett az ajánlattétellel beáll az ajánlati kööttség, s ha az elfogadó nyilatkozat előbb válik hatályossá, mint az ajánlatot visszavonó nyilatkozat, akkor a szerződés létre is jön.

Ezen felül a Ptk. 214. § (3) bekezdése szerint, ha mindkét szerződő fél gazdálkodó szervezet, az ellenszolgáltatást (vételt, díj) vállaló fél a nyilatkozatát a szerződés létrejöttéig visszavonhatja, a másik fél költségeit azonban meg kell fizetnie. Ebből az következik, hogy gazdálkodó szervezetek esetén a harmadik személy által tett vételi ajánlat a jogszabály erejénél fogva, külön kikötés nélkül is visszavonható.

A már hatályossá vált ajánlat visszavonásának fenti eseteiben közös az, hogy erre csak az elfogadó nyilatkozat megtételéig van lehetőség, hiszen az elfogadó nyilatkozat hatályossá válásával már a szerződés jönne létre, ezt követően pedig már a szerződés megszüntetésének szabályai szerint lehet felszámolni a jogviszonyt, nem pedig az ajánlat egyoldalú visszavonásával. Ha viszont az ajánlat még az elfogadási szándék kinyilvánítása előtt szabályszerűen visszavonásra kerül, akkor megszűnik az elővásárlási jog gyakorlásának egyik feltétele, tehát erre, a visszavont ajánlatra alapozva bizonyosan nem lehet elővásárlási jogot gyakorolni.

Más a helyzet akkor, ha az ajánlat alapján a tulajdonos közölte az elővásárlási jog jogosultjával az ajánlatot mint olyat, amelyet el kíván fogadni, de elfogadási szándékáról nem értesítette az ajánlattevőt. Ilyenkor előfordulhat, hogy az ajánlat visszavonásra kerül, de a tulajdonos és az elővásárlási jog jogosultja közötti jogviszonyban mégis fennmaradnak a hatásai. (Erről a későbbiekben szólunk részletesebben.)

3. A szerződés megszüntetése

Ha a felek külön-külön, egyoldalúan nem is vonhatják vissza hatályossá vált szerződési nyilatkozataikat, az elképzelhető lenne, hogy közös megegyezéssel mentesíteni kívánják egymást az elővásárlási jog gyakorlásának lehetőségét megnyitó nyilatkozataik jogkövetkezményei alól. A gyakorlatban előfordult esetben az történt, hogy a felek adásvételi szerződést kötöttek egymással, rögzítve, hogy a vétel tárgyán egy harmadik személynek elővásárlási joga van, s szerződésük hatálybalépését az elővásárlási joggal kapcsolatos nyilatkozattól tették függővé. Ezt követően azonban a tulajdonos nem értesítette az elővásárlási jog jogosultját a kapott vételi ajánlatról, amit feltételesen már el is fogadott, sőt egy idő után a szerződő felek közös megegyezéssel meg is szüntették a szerződést. Kérdés, hogy megsértették-e az elővásárlási jog jogosultjának jogait, s a szerződési nyilatkozatok hatályának megszűnése ellenére érvényesítheti-e a jogosult elővásárlási jogát? A két lehetséges érvrendszer világosan rajzolódik ki. Az egyik szerint jelenleg nincs olyan hatályos ajánlat, aminek alapján az elővásárlási jog jogosultja elővásárlási jogot gyakorolhatna, ráadásul jelen pillanatban a tulajdonos nem is akarja eladni a dolgot, hiszen éppen ezért szüntette meg az adásvételi szerződést. A jogosult értesítését éppen azért mellőzte a tulajdonos, mert megszűnt a dolog eladására irányuló szándéka, s ennek kifejeződése a szerződés megszüntetése is. A tulajdonos eladási szándéka nélkül pedig elővásárlási jog nem gyakorolható.

Ezzel szemben az elővásárlási jog jogosultja azt mondhatja, hogy ha jelenleg nincs is hatályos ajánlat, korábban volt, s elővásárlási jogát éppen azzal sértették meg, hogy akkor, amikor en-

nek feltételei fennálltak, a tulajdonos nem tette meg azokat a lépéseket, amelyek az elővásárlási jog gyakorlásához szükségesek lettek volna.

Ez a szituáció annyiban különbözik az ajánlat visszavonásától, hogy ott elfogadás híján nem jutott el a jogviszony abba a stádiumba, amikor már maradéktalanul fennállnak az elővásárlási jog gyakorlásának feltételei, hiszen az ajánlat visszavonására csak az elfogadás előtt kerülhetett sor. A most vizsgált esetben viszont már megvalósult minden feltétel, vagyis az elővásárlási jog jogosultja – akár értesítették az elővásárlási jog gyakorlásának lehetőségéről, akár nem – már gyakorolhatta volna elővásárlási jogát. Ilyen körülmények között, úgy gondolom, az elővásárlási jog megsértését jelenti, ha nem értesítik a jogosultat, s nem lenne helyes, ha ezt a jogsértést azzal tehetné meg nem történtté a jogsértő, hogy utólag megszünteti az elővásárlási jogot megalapozó feltételeket. Ha az elővásárlási jog megsértésével kötnék a felek adásvételi szerződést, s e szerződés még a jogsértésből eredő igények érvényesítésekor is fennáll, annak nem pusztán az a jogkövetkezménye, hogy a megkötött szerződést hatálytalannak tekintik, s felszámolják a szerződéses viszonyt, hanem, hogy a jogosult és a tulajdonos között létrehozzák a szerződést. A bírósági gyakorlat egyértelműen úgy alakult, hogy az elővásárlási jog megsértésének nem lehet csak a negatív következményeit levonni, hanem szükségszerűen tovább kell lépni, s a jogkövetkezmények pozitív elemét is meg kell valósítani, sőt, a bíróság még azt is vizsgálja, hogy vajon a jogosult komolyan kívánja-e ezeket a pozitív következményeket (vagyis a szerződés létrehozatalát), s megvan-e a szándékon kívül a teljesítőképeség is.³

Mindennek analógiájára itt sem elégedhetünk meg azzal, hogy a szerződő felek önként felszámolják szerződéses viszonyukat, hanem lehetőséget kell adni a jogosultnak arra, hogy érvényesítse az elővásárlási jog megsértéséből eredő pozitív igényeit. S ennek nem lehet akadálya az, hogy már nincs hatályos ajánlat, hiszen a felek túl is jutottak már az egyszerű ajánlati fázison, tehát minden feltétel adott volt az elővásárlási jog gyakorlásához. Ahogy az elővásárlási jog megsértésével kötött szerződés hatálytalanságának megállapítása iránti perben a jogosult a kötelezett szándéka ellenére is elérheti, hogy vele jöjjön létre szerződéses viszony, ugyanúgy az itt vizsgált esetben sem lehet akadály az, hogy a tulajdonos már nem akarja, vagy éppen nem a jogosultnak akarja eladni a dolgot.

Az ilyen igényérvényesítésnek egyébként megvan az a sajátossága, hogy nem kell az elővásárlási jog megsértésével kötött szerződés hatálytalanságát megállapítani (s ennek megfelelően mindkét szerződő felet perelni), hiszen a felek már megszüntették a szerződésüket, hanem elegendő az elővásárlási jog kötelezettjét, a tulajdonost perelni, s azt igényelni, hogy a bíróság hozza létre a szerződést a tulajdonos és az elővásárlási jog jogosultja között olyan feltételek mellett, amelyeket a tulajdonos a megszüntetett szerződésben elfogadott.

IV. Ki az elővásárlási jog jogosultja?

A kérdés első látásra talán inkább tankönyvbe illő lenne, ám ha a gyakorlatban felmerült problémákat szemügyre vesszük, kiderülhet, hogy a válasz bizonyos esetekben nem iskolásan egyszerű. A problémát az okozza, hogy a jogosult oldalán az elővásárlási jog gyakorlásának folyamatában is elképzelhető alanyváltozás annak ellenére, hogy a Ptk. általános szabályozása abból indul ki, hogy az elővásárlási jog olyan személyhez kötött jogsultság, amely nem forgalomképes. A Ptk. 373. § (4) bekezdése az élők közötti átruházást, az (5) bekezdése pedig e jog halál esetén való átszállását tiltja meg. Nem igazán világos az, hogy az elővásárlási jog átruházhatósága vagy örökölhetősége miért jelentene olyan nagy veszélyt, hogy ez ellen törvényi tilalommal, s a tilalomba ütköző szerződés esetén a semmisség fegyverével kelljen fellépni. A modern piacgazdaság körülményei között

nem is volt fenntartható az abszolút tilalom, hiszen például a tőkepiacra az elővásárlási jog maga is áruként funkcionálhat, s ezt a funkciót jogi szabályozással megbénítani aligha tűnik szerencsésnek. Ilyen áttörés után elképzelhetőnek tartanék olyan szabályozást, amely nem a tilalomból indul ki, hanem szabályozatlanul hagyja ezt a kérdést, ami lehetővé tenné az elővásárlási jognak élők közötti ügylettel vagy halál esetére való átszállását, s a szerződési szabadság jegyében megengedné a feleknek, hogy – amennyiben ennek szükségét látják – kizárják az átszállást. Ha a jogszabály által biztosított elővásárlási jog esetén ez a szabályozási környezet nem lenne megfelelő, akkor az adott jogszabály kizárhatná vagy korlátozhatná az elővásárlási jog átruházhatóságát, illetve örökölhetőségét. Megjegyzendő azonban, hogy a leggyakrabban érvényesülő, jogszabály által biztosított elővásárlási jogok esetén a jogosult rendszerint nem név szerint kerül meghatározásra (bár ilyenre is van példa⁴), hanem valamilyen jogi pozícióhoz kötődik a jog. A közös tulajdoni hányad eladása esetén a tulajdonostársaknak, üzletrész átruházása esetén a kft. többi tagjának van például elővásárlási joga, bárki legyen is személy szerint tulajdonostárs vagy kft.-tag. Márpedig az megtörténhet, hogy abban a jogviszonyban, amelyhez az elővásárlási jog kapcsolódik, változás következik be a jogosult személyében, s ilyenkor az elővásárlási jog jogosultjának személye is változik. Ezekben az esetekben tehát számolni kell alanyváltozással még akkor is, ha érvényesül az elővásárlási jog átszállását általában tiltó szabály.

Konkrét ügyekben az ilyen alanyváltozás komoly problémákat okozhat. Megtörtént egy esetben, hogy a tulajdonostárs, aki egy ingatlanban fennálló tulajdoni hányadát el kívánta adni, az ingatlan-nyilvántartásból tájékozódott a tulajdonostársak személyéről és lakcíméről, majd a harmadik személy vételi ajánlatát közölve írásban felszólította őket az elővásárlási joggal kapcsolatos nyilatkozataik megtételére. Az egyik tulajdonostárs címéről a postai küldemény „ismeretlen helyre költözött” jelzéssel visszaérkezett. Mivel az eladó által meghatározott határidőben egyik tulajdonostárs sem tett olyan nyilatkozatot, hogy elővásárlási jogával élni kíván, az eladó a harmadik személlyel megkötötte a szerződést, s a vevő kérte a földhivaltaltól, hogy tulajdonjogát az ingatlan-nyilvántartásba jegyezzék be. Amikor azonban tulajdonjog bejegyzési kérelmét benyújtotta, annak a tulajdonostársnak a helyén, aki ismeretlen helyre költözött, egy új tulajdonos volt már bejegyezve, aki időközben ajándékozás jogcímén megszerezte a kérdéses tulajdoni hányadot, s aki szeretett volna elővásárlási jogot gyakorolni. A földhivatali, illetve bírósági eljárásokban a jogvita alapvetően a körül forgott, hogy vajon eleget tett-e az elővásárlási joggal kapcsolatos kötelezettségének az eladó, amikor a korábban bejegyzett tulajdonosnak küldött értesítést, illetve terhelt-e kötelezettség az újonnan bejegyzett tulajdonossal szemben.

Egy másik ügyben a korlátozott felelősségű társaság üzletrészenek átruházása során értesítették a társaság tagjait az elővásárlási jog gyakorlásának lehetőségéről. Mielőtt azonban lejárt volna a nyilatkozattételre nyitva álló határidő, az egyik tag csere útján átruházta üzletrésztét. Vitássá vált, hogy ebben a helyzetben ki gyakorolhatja az elővásárlási jogot: az, aki az értesítés elküldésekor tag volt, vagy az, aki a joggyakorlás határidejének lejártakor tag?

Megítélésem szerint az ilyen és hasonló helyzetek kiegyensúlyozott, valamennyi érdeket kielégítően figyelembe vevő megoldása az lehet, ha

- a) az eladótól azt kívánjuk meg, hogy azzal szemben teljesítse értesítési kötelezettségét, aki e kötelezettség teljesítésekor az elővásárlási jogosultságot megalapozó jogi pozícióban van,
- b) ha azonban ezt követően ebben a pozícióban alanyváltozás következik be, akkor az új jogosult a korábbi jogosultra irányadó feltételek és időkeretek között saját nevében megteheti az elővásárlási jogból eredő nyilatkozatokat.

Ad a) Az első tétel talán nem szorul különösebb magyarázatra: a kötelezettől nem várható el, hogy a jövőben esetleg bekö-

vetkező jogváltozásokra figyelemmel legyen, még akkor sem, ha ennek a változásnak a folyamata már megindult. Addig, amíg az alanyváltozás nem bonyolódott le teljes egészében, addig a jogosultság megszerzésére törekvő személyt nem lenne helyes az elővásárlási jog szempontjából sem jogosultnak tekinteni. Ez az elvileg helyes álláspont azonban éppen az ingatlanátruházások esetén a gyakorlatban aggályos lehet mindaddig, amíg az ingatlan-nyilvántartás nem képes legalább megközelítően időszerűen tükrözni a valós tulajdoni helyzetet. A probléma érzékeltetésére képzeljük el azt a helyzetet, hogy a tulajdoni hányadát eladni készülő tulajdonostárs a többi tulajdonostárs adatait ellenőrizve az ingatlan tulajdoni lapján azt találja, hogy egy másik tulajdoni hányad bejegyzett tulajdonosa több éve eladta a tulajdoni hányadát, de a vevő tulajdonjoga még nem került bejegyzésre, mindössze elintézetlen széljegyként tartalmazza az ingatlan-nyilvántartás a vevő tulajdonjog bejegyzési kérelmét. Kit szólítson fel ilyenkor elővásárlási jog gyakorlására? A bejegyzett tulajdonost? Ó nyilván azt fogja mondani, hogy már rég eladta a hányadát, neki semmi köze már az ingatlanhoz – annak ellenére sem, hogy a tulajdoni lap még mindig őt tünteti föl tulajdonosként. A széljegy szerinti kérelmezőt pedig elvileg még nem lehetne tulajdonosnak tekinteni, s ha nem tulajdonos, akkor elővásárlási jog sem illeti meg. Igaz, hogy a Ptk. 368. § (3) bekezdése szerint abban az esetben, ha az ingatlan vevője a tulajdonjognak az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzése előtt birtokba lép, a birtokbalépés időpontjától kezdve szedi a dolog hasznait, ám eleve kérdéses lehet, hogy ez a szabály nem csak a tulajdonjog fenntartásával való adásvételre vonatkozik-e, s még ha általános szabálynak fogjuk is fel, akkor is erősen vitatható, hogy az elővásárlási jog tekinthető-e a dolog hasznának. Az elővásárlási jognak a még be nem jegyzett vevő által történő gyakorlása azért is veszélyes, mert előfordulhat, hogy valamilyen oknál fogva az ingatlan-nyilvántartási bejegyzési kérelme nem lesz teljesíthető, vagyis a szerződés és a kérelem ellenére nem szerzi meg a tulajdonjogot, s akkor olyan helyzet állna elő, hogy arra nem jogosult személy gyakorolt elővásárlási jogot, ami viszont nehezen lenne orvosolható. Addig is, amíg a földhivatali ügyintézés lassúságából (és nem a jogi szabályozás belső sajátosságaiból) eredő jogi problémákat az ügyintézési határidő ésszerű mértékre való leszorításával meg nem oldják, megoldást jelenthetne az, ha – amint azt korábban javasoltuk – elismernék az elővásárlási jog átruházásának lehetőségét, de már az is segítene, ha azt a szabályt, ami szerint gazdálkodó szervezet kijelölheti azt a személyt, aki a gazdálkodó szervezetet megillető elővásárlási jogot gyakorolhatja,⁵ szélesebb alanyi körre terjesztenénk ki, s mindenkinek megadnánk ezt a lehetőséget. Ilyen esetben a vevő tisztában lenne azzal, hogy egészen addig, amíg be nem jegyzi tulajdonjogát az ingatlan-nyilvántartásba, elővásárlási jogot nem gyakorolhat, legfeljebb az eladótól várhatja, hogy kijelöli őt (mármint a vevőt) az elővásárlási jog gyakorlására jogosultként. Ez a kijelölés akár már az adásvételi szerződésben is, általános jelleggel megtörténhetne, bár kétségtelen, hogy ez már szinte érzékelhetetlenné tenné az elővásárlási jog átruházása és a jog gyakorlására más személy kijelölése közötti, amúgy is nehezen kimutatható különbséget.

Mindebből a példaként idézett konkrét jogvitával kapcsolatban az következik, hogy aki az elővásárlási joggal kapcsolatos értesítés hatályosulása időpontjában bejegyzett tulajdonostárs az ingatlanok, azt megilleti az elővásárlási jog – függetlenül attól, hogy az eladó mikor tekintí meg az ingatlan-nyilvántartási adatokat, s akkor éppen kit mutat jogosultként a nyilvántartás. Megítélésem szerint az sem döntő, hogy a harmadik személy ajánlatának megtételekor, illetve az eladónak a harmadik személy felé tett, elfogadási szándékot kifejező nyilatkozatának hatályossá válásakor ki van bejegyezve tulajdonostársként. Mivel a tulajdonost az elővásárlási jogból eredő kötelezettség nem a harmadik személlyel, hanem a tulajdonostársal szemben terheli, e kötelezettség teljesítéskori állapotot kell figyelembe venni, s az akkori jogosulttal szemben kell teljesíteni az értesítési kötelezettséget.

Ad b) Olyan esetekben, amikor az elővásárlási jog gyakorlása feltételeinek bekövetkezése után történik az elővásárlási jog alapjául szolgáló jogviszonyban jogutódlás, akkor megítélésem szerint úgy kellene felfogni a helyzetet, hogy a jogutódra átruházott jogoknak az elővásárlási jog gyakorlásának már megnyílt lehetősége is részét képezi, s a tulajdonjoggal vagy a társasági tagsági joggal ez a lehetőség is átszáll az új jogosultra. Neki azonban nincs önálló, újonnan keletkező joga a kötelezettel szemben, hanem abban a stádiumban lép be az elővásárlási jog gyakorlásának folyamatába, ahol az éppen tart. Ha tehát az elővásárlási jog gyakorlására történt felhívás után történik az alanyváltás, akkor az eladótól már nem várható el, hogy az új jogosulttal ismételen közölje az ajánlatot, hanem a korábbi jogosultnak kellene tájékoztatnia az új jogosultat, hogy milyen ajánlatot közöltek vele, s e tájékoztatás alapján nyilatkozhatna az új jogosult (már amennyiben valóban jogosulttá válik, azaz teljesedésbe megy a jogutódlás folyamata) arról, hogy kíván-e élni a rá átszállt elővásárlási joggal. Ebben az esetben, ha a korábbi jogosult nem vagy nem pontosan tájékoztatta az új jogosultat az elővásárlási jog gyakorlásának lehetőségéről, ez kizárólag az ő belső jogviszonyukban járhat joghatásokkal, de az elővásárlási jog kötelezettjére nem hathat ki.

Ebbe a koncepcióba, amely szerint az elővásárlási jogot biztosító pozíció megszerzésével együtt az új jogosult megszerzi az elővásárlási jog gyakorlásával kapcsolatos aktuális jogokat, beleférne az is, hogy ha az elővásárlási jog korábban megsértésre került, akkor a sérelemből eredő igényeket is az új jogosult érvényesítheti. Ha például egy tulajdoni hányad átruházása után derül ki, hogy még a korábbi tulajdonos idejében megsértették a társtulajdonos elővásárlási jogát, akkor értelmetlen lenne azt mondani, hogy az érvényesíthesse a jogsértésből eredő igényeket, aki a jogsértés idején tulajdonos volt, hiszen az igényérvényesítés időpontjában az ő elővásárlási jogának érvényesítése már nem szolgálná az elővásárlási jog funkcióját. Még inkább ez a helyzet egy korlátozott felelősségű társaság esetén, ahol azt megengedni, hogy a társaságtól már megvált tag gyakorolja a korábban megsértett elővásárlási jogból eredő igényeit, a társaság belső viszonyait borítaná fel: a társaság tagjainak érdekét szolgáló intézmény révén a társaságon kívüli személy kerülhetne be a társaság tagjainak sorába.

V. Az ajánlat közlése és annak joghatása

Ha bekövetkeznek az elővásárlási jog gyakorlásának feltételei (II. és III. pont), akkor a Ptk. 373. § (1) bekezdés szerint a tulajdonos köteles a harmadik személytől kapott ajánlatot az elővásárlásra jogosulttal (IV. pont) közölni. Vizsgáljuk meg, hogy mire kell kiterjednie e közlésnek, s milyen joghatás fűződik a közléshez.

A bírósági gyakorlat sok éven át töretlen volt abban a kérdésben, hogy az ajánlat közlésének az ajánlat minden lényeges elemére ki kell terjednie. A PK. 9. számú állásfoglalás IX. pontja kifejezetten úgy rendelkezik, hogy „a vételi ajánlatot egész terjedelmében kell közölni az elővásárlásra jogosult tulajdonostársal.” Mi a következménye annak, ha az eladó nem teljes terjedelmében közli a kapott ajánlatot? Megítélésem szerint a válasznak az szerint kell különböznie, hogy mit tartalmazott a közlés.

Ha a tulajdonos nem közli az ajánlat jogszabályból következő lényeges elemeit (vagyis azokat az elemeket, amelyekben a szerződő feleknek minimálisan meg kell állapodniuk ahhoz, hogy szerződés jöjjön létre), akkor a közlés alkalmatlan lesz arra, hogy annak alapján elővásárlási jogot lehessen gyakorolni, s ezért bekövetkezik az elővásárlási jog sérelme, vagyis ugyanúgy kell értékelnünk a helyzetet, mint ha egyáltalán nem történt volna közlés. Azért gondolom, hogy az ajánlatnak a megköthető szerződés lényeges elemeire vonatkozó részeit mindenképpen közölni kell, mert az elővásárlási jog úgy van modellezve, hogy e közlés alapján jöhet létre szerződés a tulajdonos és az elővásárlási jog jogosultja között.

Ebből következően a közlésnek tartalmilag meg kell felelnie az ajánlattal szemben támasztott követelményeknek, egyébként hiába lenne elfogadó nyilatkozatot a jogosult, mégsem lehetne megállapítani konszenzus kialakulását, hiszen olyan elemekben nem lehet egyetértés a felek között, amiről az egyik fél nem is tudott.

Sajnos az itt vázolt töretlen bírói gyakorlatot kikezdte egy néhány éve közzétett eseti döntés,⁶ amelyik arra az álláspontra helyezkedett, hogy az elővásárlási jog gyakorlásához nem minden esetben szükséges az ajánlat teljes terjedelmében való közlése. A BH-ban közölt tényállás szerint egy korlátozott felelősségű társaság tagja a társaság taggyűlésén bejelentette, hogy el kívánja adni üzletresztét, s felajánlotta azt a tagoknak és a társaságnak is megvételre. A tagok azonban ott helyben, a taggyűlésen úgy nyilatkoztak (s ezt a nyilatkozatot a jegyzőkönyvben is rögzítették), hogy nem kívának elővásárlási jogukkal élni, s hozzájárulnak az üzletreszt kívülről történő értékesítéséhez. A jogvita részben abban a kérdésben alakult ki, hogy a taggyűlés után harmadik személlyel megkötött szerződés nem ütközik-e a gazdasági társaságokról szóló törvénynek (a továbbiakban: Gt.) az elővásárlási joggal kapcsolatos rendelkezéseibe. A Legfelsőbb Bíróság úgy foglalt állást, hogy a Gt. „által megállapított elővásárlási jog ... nem azonos a Polgári Törvénykönyvben írott elővásárlási joggal. Ebben az esetben ugyanis nem szükséges a vételi ajánlat előzetes és részletes közlése a jogosultakkal.” Ezt a következtetést a bíróság arra alapítja, hogy a Gt. a Ptk.-tól eltérően nem írja elő az ajánlat közlésének kötelezettségét, hanem arról rendelkezik, hogy ha az átruházási szándék közlésétől számított törvényi határidőn belül a jogosult nem nyilatkozik, azt úgy kell tekinteni, hogy elővásárlási jogával nem kíván élni.⁸ Ebből a szabályból pedig azt a következtetést vonták le, hogy üzletreszt átruházása esetén a tag eleget tesz a törvényben előírt elővásárlási jogból eredő kötelezettségeinek, ha pusztán az átruházási szándékát jelzi, de „nem szükséges a vételi ajánlat előzetes és részletes közlése a jogosultakkal.”

Megítélésem szerint ez a jogi okfejtés hibás, és veszélyes lenne, ha a bírósági gyakorlat általában követni próbálná ezt a jogi irányzatot,⁹ mivel ez az elővásárlási jog ellehetetlenüléséhez vezet.¹⁰ A hatályos jogi szabályozás szerint ugyanis az elővásárlási jog érvényesülésének az a mechanizmusa, hogy a jogosult eldöntheti, hogy a közölt ajánlatot magáévá teszi-e, s ha megfelelő határidőn belül úgy nyilatkozik, hogy gyakorolja elővásárlási jogát, akkor a szerződés közte és a tulajdonos között jön létre. Ahhoz azonban, hogy ezt a joghatást elérjük, feltétlenül szükséges az, hogy a szerződés tartalmát valamilyen módon meghatározzuk, hiszen szerződés csak a felek konszenzusán alapulhat, s a szerződés létrejöttéhez a lényeges vagy bármelyik fél által lényegesnek minősített kérdésekben meg kell egyezni.

Játsszunk el egy pillanatra azzal a gondolattal, hogy a hivatkozott bírósági döntésben kimondott elv következetes alkalmazása esetén hova is jutnánk. Ha elegendő lenne az eladási szándék közlése, akkor a tulajdonos csak annyit közölné az elővásárlási jog jogosultjával, hogy el kívánja adni a dolgát (üzletresztét), s ennek alapján nyilatkoznia kellene a jogosultnak, hogy akar-e elővásárlási jogot gyakorolni. Ennek a nyilatkozatnak pedig a Ptk. 373. § (2) bekezdése értelmében szerződéskeletkeztető hatásúnak kellene lennie.¹¹ Ha azonban a szándék közlése nem tartalmazza az ajánlat lényeges elemeit, akkor szerződés létrejötté szóba sem jöhet. Miféle szerződés létrejöttét állapíthatnánk meg ugyanis, ha az egyszerű (az ajánlat tartalmi elemeit nélkülöző) szándékbejelentés után a jogosult úgy nyilatkozik, hogy él elővásárlási jogával? Nyilvánvalóan semmilyen szerződés nem jön létre ilyen nyilatkozatok alapján, márpedig ilyen végeredmény mellett az elővásárlási jog nem képes betölteni funkcióját.

Úgy hiszem, hogy a kritizált döntés nincs figyelemmel arra a mindkét Gt.-ben lefektetett elvre, hogy speciális társasági jogi szabályozás híján a társasági jogi viszonyokban is általában a Ptk.-t kell háttérjogszabályként alkalmazni.¹² A Gt. nem tartal-

maz speciális rendelkezéseket az elővásárlási jog mibenlétét, érvényesülési mechanizmusát illetően. Az elővásárlási jog gyakorlására nyitva álló határidőt, illetve a határidő elmulasztásának jogkövetkezményét rögzítő szabályt szerintem nem lenne szabad az elővásárlási jog alapkonstrukcióját érintő speciális szabályként felfogni, különösen akkor nem, ha ennek eredményeként maga az elővásárlási jog intézménye válik működésképtelenné.

Ha az előzőektől eltérően a tulajdonos közli a harmadik személytől kapott ajánlat jogszabály szerint lényeges tartalmát az elővásárlási jog jogosultjával, de ez a közlés nem öleli fel az ajánlat teljes tartalmát, akkor további két esetet lehet megkülönböztetni: azt, amikor az ajánlattevő fél által lényegesnek minősített feltétel marad ki a közlésből és azt, amikor csak nem lényeges elem közlését mellőzi.

Ha lényegesnek minősített elem marad ki a közlésből, akkor az az ellentmondás áll elő, hogy az ajánlatot magáévá tevő jogosult esetleg ezzel a nyilatkozatával olyan ajánlati elemet is magáévá tesz, amiről pedig nem is volt tudomása. Ez nyilván nem elfogadható eredmény akkor, ha a nem közvetített feltétel a jogosultra hátrányos, ugyanakkor az sem lenne szerencsés, ha ilyenkor utóbb azt lehetne mondani, hogy az elhallgatott többletelekre tekintettel hiába tett elfogadó nyilatkozatot a jogosult, mégsem jött létre szerződés. Véleményem szerint a kiegyensúlyozott megoldás ilyenkor az lenne, ha az elfogadó nyilatkozat nyomán olyan tartalommal jönne létre a szerződés az eladó és a jogosult között, amilyen feltételeket a tulajdonos közölt, s legfeljebb a jogosultra nézve kedvezőbb feltételek válhatnak a szerződés részévé annak ellenére, hogy azokat a kötelezett nem közölte a jogosulttal.

Példával illusztrálva az elmondottakat: ha a harmadik személy a vételár részletekben való megfizetésére tesz ajánlatot, de a tulajdonos csak a vételár összegét közli a jogosulttal, s elmulasztja tudatni, hogy a harmadik személynek részletfizetési kedvezményt adna, akkor helyes lenne megengedni azt, hogy a jogosult elfogadó nyilatkozata folytán létrejövő szerződésben annak ellenére érvényesüljön a részletfizetés, hogy ez a jogosulttal közölt ajánlatban nem szerepel. Ha viszont a harmadik személy az ajánlatában a jogszabályban meghatározottnál magasabb mértékű késedelmi kamat fizetésére vállal kötelezettséget, de a tulajdonos ezt a feltételt nem közli az elővásárlási jog jogosultjával, akkor a tulajdonos és a jogosult között létrejövő szerződésből eredően nem tarthat igényt az eladó a magasabb kamatra.

Ha a tulajdonos által hiányosan közölt ajánlat alapján a jogosult nem él elővásárlási jogával, utóbb e jogának megsértésére nyilván csak akkor hivatkozhat sikeresen, ha a nem közölt lényeges elemmel kiegészült ajánlatot elfogadja, ami nagy valószínűséggel akkor következik be, ha a szóban forgó feltétel rá nézve kedvezőbb, mint a közölt ajánlat szerinti feltételek.

Megítélésem szerint a fenti elvek alkalmasak lehetnek annak az esetnek a kezelésére is, amikor nem lényeges elemek közlése marad el. Ilyenkor még inkább arra a következtetésre juthatunk, hogy a jogosult elfogadó nyilatkozata alapján a felek között létrejön szerződés, mégpedig olyan paraméterekkel, amelyek a közlés nyomán ismertek voltak a jogosult számára, s ha esetleg volt a harmadik személy ajánlatának olyan nem lényeges eleme, ami a jogosultra nézve kedvezőbb, mint a tulajdonos által közölt ajánlat, akkor annak az érvényesülését is lehetne igényelni.

Míndezeknek az elveknek a gyakorlatba való átültetését rá lehetne bízni a bírósági gyakorlatra, de talán egyértelműbb lenne a helyzet, ha a jogszabály tartalmazna erre irányuló szabályokat.

A fentebb vázolt különböző esetszoportokat és az azok megoldására tett javaslatokat – akárcsak az elővásárlási jog gyakorlásának feltételeivel kapcsolatban felmerült egyes kérdéseket – jól lehetne rendszerezni és egységes megoldási elv alá rendelni akkor, ha a tulajdonos által az elővásárlási jog jogosultja részére megteendő nyilatkozatot nem egyszerű közlésként, hanem ajánlatként fognánk fel, s ekként is szabályoznánk a tételes jog. Ez a felvétel több problémára is megoldást kínálna, amelyeket az alábbiakban lehetne felsorolni.

- a) Megkerülne a szerződéskötés folyamatában jelenleg (legalább is formálisan) hiányzó láncszem. A mostani koncepció szerint ugyanis a szerződés úgy jön létre, hogy a harmadik személy tesz ajánlatot a tulajdonosnak, ezt az ajánlatot a tulajdonos közli a jogosulttal, majd a jogosult elfogadó nyilatkozatot tesz a tulajdonosnak, aki viszont nem tett ajánlatot a jogosultnak, csak közölte a harmadik személy ajánlatát.¹³ A szerződés tehát nem azok között jön létre, akik ajánlatot és elfogadó nyilatkozatot tettek, hanem az ajánlattevő helyére a tulajdonos lép, vagyis olyan helyzet alakul ki, mintha a tulajdonos tett volna ajánlatot a jogosultnak, akinek az elfogadó nyilatkozatával létre is jön a szerződés. Ezzel kapcsolatban az is egyértelművé válna, hogy ha a harmadik személy közli a jogosulttal a tulajdonos részére tett ajánlatot, annak nem lehet hatálya, annak elfogadásával nem jöhet létre szerződés a tulajdonos és az elővásárlási jog jogosultja között.
- b) Egyértelművé válna, hogy a tulajdonosnak a harmadik személy által tett ajánlat tartalma szerinti eladási szándéka nyitja meg az elővásárlási jog gyakorlásának lehetőségét.
- c) Elesnének azok a problémák, amelyek a harmadik személy által tett ajánlat esetleges hibáiból, hatályának megszűnéséből, netán érvénytelenségéből eredhetnek. A tulajdonos ajánlata ugyanis önálló nyilatkozatként értékelendő, amelynek tartalmát ugyan meghatározza a harmadik személy ajánlata, de az ajánlattétel jogkövetkezményei függetlenek a korábbi ajánlattól.
- d) Megoldódna az a probléma, ami akkor merülhet föl, ha a tulajdonos nem a harmadik személy ajánlatának megfelelően közli a szerződés feltételeit az elővásárlási jog jogosultjával.

VI. Összefoglalás és következtetések

A fentiek alapján megállapíthatjuk, hogy egy olyan klasszikus jogintézmény is, mint amilyen az elővásárlási jog, fejleszthető, pontosabb, differenciáltabb szabályozással hatékonyabbá tehető. A szabályozás továbbfejlesztésére vonatkozó javaslataimat az alábbiakban foglalom össze:

1. Megfontolásra ajánlanám az első ajánlat jogának szabályozását, aminek lényege az lenne, hogy akit ilyen jog illet meg – akár szerződés, akár esetleg jogszabály alapján –, az igényelhetné, hogy annak a dolognak a tulajdonosa, amely dologra ez a jog vonatkozik, a dolog eladása esetén először neki tegyen eladási ajánlatot, s csak ha nem jön létre szerződés ezen ajánlat alapján, akkor tehesen a tulajdonos másoknak is ajánlatot.
2. A valósághoz közelebb állna, s a felek kölcsönös érdekeit is jobban szolgálná, ha a jogi szabályozás nem a szerződés létrejötte előtti szakaszban kívánná érvényre juttatni az elővásárlási jogot, hanem megengedné a szerződés megkötését, s a létrejött szerződés hatályát tenné függővé az elővásárlási jog jogosultjának nyilatkozatától. Ilyen szabályozás mellett jogszabályi alapot kapna az az egyébként helyes bírósági gyakorlat is, amely az elővásárlási jog megsértésével kötött szerződést hatálytalannak tekinti.
3. Az elővásárlási joggal terhelt dolog tulajdonosa által tett szerződési ajánlattal induló szerződéskötési folyamatba is be kellene illeszteni az elővásárlási jog érvényesülését szolgáló mechanizmust. Valószínűleg azt kellene előírni, hogy ha a tulajdonos által tett ajánlat címzettje elfogadó nyilatkozatot tesz, akkor a tulajdonos – a szerződés hatálybalépése előtt – köteles megtenni az elővásárlási jog érvényesüléséhez szükséges nyilatkozatokat.
4. Erdemes lenne megfordítani az elővásárlási jog átruházásával kapcsolatos szabályozást, vagyis általában megengedni az elővásárlási jog átruházását, s a felekre, illetve az elővásárlási jogot biztosító jogszabályokra bízni az átruházhatóság esetleges kizárását. Nyilvánvalóan olyan esetekben, amikor a jogszabály valamilyen más jogosulti pozícióhoz köti az elővásárlási

jogot – mint például a közös tulajdonon alapuló elővásárlási jognál –, indokolt lehet annak kimondása, hogy az elővásárlási jog önmagában, az azt megalapozó jogosult pozíció nélkül nem ruházható át.

Alternatív megoldásként az is elképzelhető, hogy a jogszabály – fenntartva az elővásárlási jog átruházhatatlanságának általános tételét – lehetővé teszi azt, hogy a jogosult más személy jelöljön ki az elővásárlási jog gyakorlására. Kivételes szabályozásra persze itt is meg kellene adni a lehetőséget, mert például a közös tulajdon körében az elővásárlási jog éppen azt a célt szolgálja, hogy ennek révén lehetőség szerint csökkenjen a tulajdonostársak száma. Megfontolható azonban az a szempont is, hogy a közös tulajdon körében is érdekelt lehet az elővásárlási jog gyakorlására képtelen tulajdonostárs abban, hogy az ajánlatot tevő harmadik személy helyett egy általa kiválasztott és az elővásárlási jog gyakorlására kijelölt személy kerüljön be a tulajdonközösségbe, akivel a közös tulajdon körében felmerülő ügyeket zökkenőmentesen fogja tudni intézni. Ez a megoldás nem sértené az eladó tulajdonostárs érdekeit sem, hiszen ő megválna a tulajdoni hányadától, következésképpen számára közömbös kell legyen, hogy ki kerül a helyébe.

5. Indokolt lenne, hogy a jogszabály az elővásárlási jog feltételeinek bekövetkezése esetére ne egyszerű közlési kötelezettséget,

hanem ajánlattételi kötelezettséget írjon elő az eladó számára azzal, hogy az ajánlat tartalmának meg kell egyeznie a harmadik személytől kapott ajánlattal. Rendezhetné a jogszabály azt a kérdést is, hogy mi a következménye annak, ha a kötelezett mégis a harmadik személytől származó ajánlattól eltérő ajánlatot tesz. Ennek során arra kellene figyelemmel lenni, hogy az eltérés a jogosult számára kedvező vagy hátrányos-e. A javasolt szabályozás lényege a következő lehetne.

- Ha a tulajdonos az elővásárlási joggal terhelt dolgot el akarja adni, köteles a harmadik személlyel kötött szerződés tartalmának megfelelő eladási ajánlatot tenni az elővásárlási jog jogosultjának.
- A tulajdonos és a harmadik személy közötti szerződés csak akkor lép hatályba, ha a jogosultnak tett ajánlatból eredő ajánlati kötöttség anélkül szűnik meg, hogy a jogosult az ajánlatot elfogadta volna.
- Amennyiben a tulajdonos a harmadik személlyel kötött szerződés tartalmától eltérő ajánlatot tesz a jogosultnak, a jogosult elfogadó nyilatkozata alapján létrejött szerződés részévé válnak a tulajdonos ajánlatában nem szereplő, de a jogosultra nézve az ajánlatnál kedvezőbb szerződési feltételek is.

Kisfaludi András

JEGYZETEK

- 1 Erre a következtetésre jut az irodalom és a bírósági gyakorlat is. Ld. pl. *Csanádi György* in: *Eörsi Gyula – Gellért György* (szerk.): A Polgári Törvénykönyv magyarázata, KJK, Budapest, 1981. I. kötet, 1009. oldal, *Benedek Károly* in: *Gellért György* (szerk.): A Polgári Törvénykönyv magyarázata, KJK, Budapest, 2001. I. kötet 734. oldal, BH 1979/375.
- 2 Ld. a PK 9. számú állásfoglalás VIII. pontját!
- 3 Egyértelműen ezt az elvet fogalmazza meg a PK. 9. sz. állásfoglalás VIII. pontja, amely szerint „ha az elővásárlásra jogosult keresetében annak megállapítását kéri, hogy a sérelmére megkötött adásvételi szerződés vele szemben hatálytalan, tartozik egyúttal a vételi ajánlatot elfogadó nyilatkozatot is tenni. A bíróság e nyilatkozatnak a komolyságát, valamint a teljesítőkészségnek és -képességnek a valóságos voltát ellenőrzi.”
Ld. továbbá pl. a BH 2002/3. 107. számú döntést, amely kimondja, hogy a bíróságnak abban az esetben is vizsgálnia kell az elővásárlásra jogosult elfogadó nyilatkozatának komolyságát és megalapozottságát, ha a felek között nem vitás, hogy az eladó az elővásárlási jogot megsértette. Az elfogadó nyilatkozat komolyságának körében pedig – a döntés indokolása szerint – azt kell vizsgálniuk a bíróságoknak, hogy az elővásárlási jog jogosultja az ajánlat szerinti feltételek mellett képes-e a szerződés teljesítésére. A konkrét ügyben arra a következtetésre jutottak, hogy önmagában az, hogy rendelkezik a jogosult a vételárat meghaladó értékű ingatlanvagyonnal, még nem jelenti azt, hogy az ajánlat szerinti vételárat az ajánlat szerinti teljesítési határidőben ki is tudja fizetni. Ezért a teljesítési képesség hiányára tekintettel az elfogadó nyilatkozatot nem lehetett komolynak tekinteni.
- 4 A kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény 87. §-a kimondja például, hogy a kulturális örökséghez tartozó védetté nyilvánított javakra a Magyar Államot elővásárlási jog illeti meg, amit a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal gyakorolhat. Ebben az esetben tehát konkrét jogalany van megjelölve jogosultként, s ez a jogosultság csak a jogszabály változásával módosulhat.
- 5 Ptk. 373. § (4) bek.
- 6 BH 1995/3. 163.
- 7 A perben az 1988. évi VI. törvény rendelkezéseit alkalmazták (régí Gt.), de a vitatott témakörben az 1997. évi CXLIV. törvény (új Gt.) rendelkezései lényegében változatlanok maradtak, így a döntést a jogszabályváltozás nem teszi meghaladottá.
- 8 Régí Gt. 171. § (3) bek., új Gt. 134. § (3) bek.
- 9 Bár úgy tűnik, hogy a BH 2003/9. 366. szám alatt közzétett eseti döntés éppen ezen az elven alapul, s ismételten kifejti, hogy az üzletész átruházása esetén fennálló elővásárlási jog gyakorlásával kapcsolatos eljárás esetén az eladónak elegendő csupán az átruházási szándékot bejelenteni, ugyanakkor az indokolásban az a kitétel is megtalálható, hogy „Ilyen közlés esetén az adásvételi szerződés akkor jön létre, ha az elővásárlásra jogosult az eladóhoz intézett nyilatkozatában az ajánlat tartalmát magáévá teszi.” Ebből pedig az következne, hogy mégsem elegendő az egyszerű szándékbejelentés, hanem ajánlatot kell tennie az eladónak. Ez ugyan még mindig nem elővásárlási jog, hiszen ahhoz harmadik személytől származó ajánlatra lenne szükség, nem pedig az eladótól magától származó eladási ajánlatra.
- 10 Elképzelhetőnek tartom, hogy a konkrét esetben helyes döntés volt az, hogy nem tette lehetővé a bíróság a vevőnek a szerződéstől való szabadulást az elővásárlási jogból eredő követelményekre hivatkozással, de ennek a döntésnek nem lehet olyan jogi indokolást adni, ami a szóban forgó jogintézmény lényegével ellentétes. Álláspontom szerint helyesebb lett volna az a gondolatmenet, amely abból indul ki, hogy az ajánlat közlése a tag kötelezettsége, s az elővásárlásra jogosultaknak joguk van megismerni az ajánlatot teljes terjedelmében. A jogosultak azonban erről a jogukról le is mondhatnak, s ha anélkül teszik meg az elővásárlási joggal kapcsolatos nyilatkozataikat, hogy az ezt megalapozó információkat beszereznék, akkor ennek kockázatát nyilván nekik kell viselni, s utóbb nem lehet arra hivatkozni, hogy nem közölték velük az ajánlat tartalmát. Persze, megint más a helyzet akkor, ha nincs is harmadik személytől származó ajánlat, hiszen akkor – ahogy ezt a tanulmány elején kifejtettem – egyáltalán nem nyílik meg az elővásárlási jog gyakorlásának lehetősége.
- 11 Nem véletlen, hogy a bírósági gyakorlat az elővásárlási joggal kapcsolatos nyilatkozatokra a szerződések alaki kellékeivel kapcsolatos előírásokat is alkalmazza (ld. pl. a BH 1980/4. 130. számú jogesetet), hiszen e nyilatkozatoknak alkalmasnak kell lenni szerződés létrehozatalára.
- 12 Régí Gt. 17. §, új Gt. 9. § (2) bek.
- 13 A Ptk. kerüli azt, hogy a jogosult nyilatkozatát elfogadásnak nevezze (e helyett a közölt ajánlat tartalmának magáévá vételéről szól), a gyakorlatban azonban ez a nyilatkozat mégis az elfogadás funkcióját tölti be, s a bírósági gyakorlat is ekként kezeli (ld. pl. a BH 1980/4. 130., 1996/8. 433., 2002/3. 107. sz. jogesetet).

Viták

Konferencia a polgári jog kodifikációjának vitás kérdéseiről

Az ELTE ÁJK Polgári Jogi Tudományos Diákköre és a Német–Magyar Jogászegyesület által szervezett, 2003. november 5–6-án a Jogi Kar Dísztermében megrendezett konferencián négy, a polgári jogi kodifikáció kapcsán különösen aktuális kérdésben ütköztették álláspontjaikat az egyes témák meghívott szakértői. Bár az alapötlet az volt, hogy az egy-egy témában markánsan ellentétes állásponton lévő előadók vitájának biztosítson fórumot a konferencia, kiderült, hogy a vélemények sokszor nem is állnak olyan messze egymástól, inkább csak a nézőpontok, illetve az előtérbe helyezett szempontok különböznek. A hallgatóság mindenesetre színvonalas, tanulságos, és nem egyszer szenvedélyes elméleti vitáknak lehetett szem- és fültanúja. A konferencia első napján moderátorként FALUDI GÁBOR közvetített az előadók között, a második napon KIRÁLY MIKLÓS feladata volt a vita „kordában tartása”.

SOLT PÁL – ZLINSZKY JÁNOS Objektív felelősség a magyar polgári jogban?

„11. Az új Ptk. kifejezetten kimondaná a károkozás általános tilalmát: a törvény tiltja a károkozást, minden károkozás jogellenes, kivéve, ha törvény eltérően rendelkezik. A polgári jogi kártérítési felelősség több évtizedes és a bírói gyakorlatban is kikristályosodott tradicionális általános szabálya a deliktuális felelősség területén jól bevált, kellő egyensúlyban képes tartani a károsulti és a károkozó érdekeket, egyaránt szolgálja a reparációt és a kármegelőzést, a prevenciót. Ezért ezt a koncepciót fenntartani javasolja.

12. A szerződésen kívüli (deliktuális) kárfelelősség – a kimentés eltérő feltételeire tekintettel – az új Ptk.-ban elválna a szerződésszegéssért fennálló (kontraktuális) kárfelelősségtől. A két kártérítési jogi terület alapvetően egységes marad ugyanakkor a kártérítés módja és mértéke tekintetében: a kár megtérítésére vonatkozó szabályok – az előreláthatósági elv részben eltérő körben történő érvényesülését leszámítva – az új Ptk.-ban is azonosak lesznek a szerződésszegéssel és szerződésen kívül okozott károk esetében. Ezért ebben a körben fenn lehet tartani az utalási technikát: a kártérítés módjára és mértékére vonatkozó szabályokat az új Ptk. is a deliktuális kárfelelősség szabályai körében helyezné el, s ezekre utalna a törvény a kontraktuális kárfelelősség normái között, ugyanúgy, mint a hatályos Ptk.”²

Az első „párbajt” ZLINSZKY JÁNOS és SOLT PÁL vívta az új Ptk. deliktuális felelősségi rendszerével kapcsolatban. Köztudott, hogy a szerződésen kívüli felelősségi rendszer objektív alapokra helyezése a Legfelsőbb Bíróság Polgári Kollégiumának ellenállásán elbukott, így az új Ptk. koncepciója³ – az eredeti elképzelésekkel ellentétben – lényegében a jelenlegi rendszer fenntartását irányozza elő. A ZLINSZKY JÁNOS által képviselt – MARTON GÉZA kártérítési nézeteit⁴ alapul vevő – objektívizálási szemlélet ütközött SOLT PÁL azon elképzelésével, amely az eddigi gyakorlatot fenntartani kívánja. ZLINSZKY JÁNOS előadásában a polgári jogi felelősség mibenléte felől közelítette meg a problémát. Okfejtése a következő: a polgári jogi felelősség nem más, mint a törvény előtti egyenlőség elvének következetes érvényre juttatása, hiszen a jog előírásainak betartása mindenkitől elvárható. A jogállamiság lényegének megcsúfolását jelentené, ha valakinek – bizonyos mentességek alapján – lehetősége lenne figyelmen kívül hagyni azokat a jogszabályokat és normákat,

amelyek betartása mindenki mástól elvárt. Azok az esetek, amikor „a jogszerű magatartás nem várható el”, azaz, amikor a jogszabályok előírásai figyelmen kívül hagyhatók, a jog által rendezettek (jogos védelem, szükséghelyzet stb.), így kerülhető el ugyanis a jogellenesség. Az ilyen kivételek viszont nem értelmezhetőek kiterjesztően. Ez a Marton-álláspont alapvetése, ehhez igazodik az általa felállított felelősségi rendszer szerkezete is. Úgy gondolkodik, hogy az – objektív, tárgyi jellege ellenére is – sokkal szubjektívebb, mint a fennálló felelősségi rendszer, hiszen a személyi enyhítések széles körét tartalmazza, míg az uralkodó vétkességfogalom objektívizálódott. ZLINSZKY JÁNOS beszélt még a jogellenesség és az elvárhatóság fogalmainak viszonyáról. A hatályos szabályozás szövege alapján a jogellenesség és az elvárhatóság mindenképpen elkülönül, hiszen ha nem így lenne, akkor a Ptk. 339. § (1) és (2) bekezdései tautologikusak lennének. Az elvárhatóság (és így a felróhatóság) szükségképpen mást fejez ki, mint a jogellenesség. Javaslatára szerint érdemes lenne megfontolni, hogy az új Ptk.-ban az elvárhatóság társadalmi elvárhatóságot is fejezzon ki, ami konkrét jogszabályba ütközés hiánya esetén is lehetővé tenné a polgári jogi felelősség megállapítását társadalmilag káros tevékenység kifejtése esetén. Ez a megoldás nem szűkítené a jogellenesség fogalmát, sőt, a társadalomellenesség irányába tolná el annak fogalmi körét, ezért inkább tágitaná azt.

SOLT PÁL reakciójában idézte GROSSCHMID BÉNI mostanában sokat emlegetett mondását, miszerint a „kártérítési felelősség alapvetően ma is a bírászkodás problémája”, ezzel hangsúlyozva a bíróság nehéz feladatát a felmerülő károk elbírálása kapcsán. Az előadó röviden bemutatta és – az előtte szólóhoz hasonlóan – méltatta MARTON GÉZA munkásságát, ugyanakkor hangot adott kételyeinek a Marton-féle kártérítési rendszerrel kapcsolatban. SOLT PÁL a deliktuális felelősségi rendszert objektív alapokra helyezni kívánók által talán a leginkább vitatott kategóriával, a felróhatósággal kapcsolatban elmondta, hogy az kielégíti a dogmatikai igényeket, ráadásul a gyakorlatban jól használható intézmény, amelyet a bíróságok több mint négy évtizede zökkenőmentesen alkalmaznak. Erre abból is lehet következtetni, hogy a Legfelsőbb Bíróság nagyszámú vonatkozó elvi határozata közül csak néhány tartalmazza a „felróhatóság” kifejezést, annak értelmezése és tartalma csak ritkán okoz tehát fejtörést a bírói gyakorlatban. SOLT PÁL elmondta: a kárfelelősségi szabályozásban a vétkesség, illetve a felróhatóság vélelme érvényesül, a kimentés pedig nem egyszerű. ZLINSZKY JÁNOS nem értett azzal egyet, hogy a felróhatóság vélelme érvényesül, szerinte ugyanis ez ellentmondana az ártatlanságot vélelmező alapvető jogelvnek. A felróhatóság kapcsán szóba került az orvosi felelősség kérdése is. Gyakran elhangzik a vád, miszerint az orvosok előszeretettel bújnak „az adott helyzetben általában elvárhatóság” védőbástyája mögé. Egy hozzászólásban elhangzott az a felvetés, hogy a bíróságoknak nem a kártérítési főszabály szerint, hanem egy szigorúbb felelősségi alakzat alapján kellene az orvosi műhibákat elbírálniuk. SOLT PÁL erre válaszolva kifejtette, hogy a magyar bírói gyakorlat a Ptk. elvárhatósági formuláját a már hatályon kívül helyezett egészségügyi törvény 45. §-a alapján az orvosi felelősség körében úgy értelmezi, hogy az „a lehető legnagyobb gondosság és körültekintés” követelményét fogalmazza meg. Ennek alapján az adott helyzetben általában éppen az várható el az orvostól, hogy a szokásosnál is nagyobb gondossággal, szakszerűen, a szakmai szabályok és a beteg érdekeinek messzemenő figyelembevételével járjon el.

SÁRKÖZY TAMÁS – KISFALUDI ANDRÁS
 A jogi személyek általános szabályai
 és a gazdasági társaságok joga⁵

„1. A jogi személyekre vonatkozó szabályozás tekintetében alapvető változtatás indokolt: bővíteni, tartalmasabbá kell tenni a valamennyi jogi személyre vonatkozó általános rendelkezéseket. A törvény mondja ki, hogy a jogi személy jogképessége kiterjed mindazon jogokra és kötelezettségekre, amelyek jellegüknél fogva nem csupán az emberhez fűződhetnek. A jogi személy tevékenységi körének (céljának) az alapító jogi aktusban történő meghatározása – az Európai Közösségek 1. számú társasági jogi irányelvvel is összhangban – a jogi személy jogképességének terjedelmét nem érinti.

5. A gazdasági társaságok szabályozási sajátosságai (közjogi és magánjogi normák vegyülése, kógenca a részvénytársaságoknál stb.) miatt a társasági jog és az új Ptk. viszonya a Gt. novelláris felülvizsgálata során határozható meg.²⁶

Mi lesz a gazdasági társaságok joganyagával? Milyen viszonyban áll a társasági jogi és a polgári jogi szabályozás? Helye van-e a társasági jogi szabályoknak a Ptk. rendszerében? Ezek a kérdések voltak napirenden a konferencia során következő vitáján. A kérdések megválaszolását SÁRKÖZY TAMÁS, a társasági jog felülvizsgálatára létrehozott bizottság elnöke kezdte, aki rögtön világossá tette: a bizottság döntése alapján a társasági jog szabályai továbbra is külön törvényben maradnak. A Gt. rendszeres, 7–8 évenkénti felülvizsgálatának jól bevált rendjét nem szeretnék felborítani. A társasági jog „tartózkodási helye” véleménye szerint egyébként pusztán jogtechnikai kérdés. A Gt. és a Ptk. viszonyával kapcsolatos legfontosabb elvi probléma az, hogy a Gt. jelentős arányban nem polgári jogi szabályokat is tartalmaz, illetve, hogy a Gt. joganyaga sokkal gyakrabban változik a Ptk. szabályaihoz képest. Az előadó utalt arra, hogy annak ellenére, hogy a Gt. egyelőre külön törvény marad, annak számos megoldását, szabályát az új Ptk. átveszi majd, így bizonyos mértékben párhuzamos szabályozás alakul ki a két törvényben. SÁRKÖZY TAMÁS szerint a jogi személy általános kategóriájának megragadása az igazi elvi jelentőségű kérdés. A jogi személy fogalma a magánjogban mindig is problematikus volt; ahogy arra JHERING is rámutatott: a rómaiak mindent kitaláltak, ami az árukereskedéssel kapcsolatos, de a szervezetekkel nem foglalkoztak. A szervezetek jogának megragadása ma még inkább nehézséget okoz, hiszen eljutottunk a „szervezetrendszer korába”, a szervezetek nagy része ugyanis konszernfüggő, így a jogi személy kategóriája is szükségképpen cizelláltabb lett, és új problémaként jelentek a vállalatcsoportok, óriásegységek perszonifikációs nehézségei. (Más jogterületek, így a pénzügyi és a számviteli jog a konszolidált mérleg fogalmának segítségével már szabályozza e jogalanyok számviteli kötelezettségét a vonatkozó európai közösségi irányelvek alapján.) Ezen integrált jogi személyek mellett további problémát jelent a szervezeti egységek jogi személyiségének, az ún. belső vagy származtatott jogi személyiség kérdése. Egyes nézetek szerint ez nem elfogadható, a gyakorlatban azonban nyilvánvaló igény mutatkozik erre.

Előadása második részében SÁRKÖZY TAMÁS hangsúlyozta, hogy a „jogi személy” kategóriája relativizálódik, hiszen egyre több az – akár csak ideiglenes, „létszakaszokban bíjókáló” – relatív jogképességgel rendelkező formáció. Ezek közül az előtársaságról, a hibás társaságról (amelyet az érvénytelen bejegyzés miatt a jövőre nézve szüntetnek meg), és a megszűnőben (felszámolás alatt) lévő társaságról tett említést. Az előtársasággal kapcsolatban elmondta, hogy a bírói gyakorlat ösztönösen szűkíti az előtársasági létszakaszban a társaság lehetőségeit, így például nem engedi meg, hogy az előtársaság másik társaság alapításában részt vegyen. Hozzátette: az előtársaság intézményének csak a személyegyesüléseknél van jelentősége. Végül kitért a polgári jogi jogi személyiség és a közjogi jogi személyiség különbségére.

Hangsúlyozta, hogy a polgári jogi jogviszonyokban a közjogi jogi személyiség fogalma használhatatlan, a polgári jog szempontjából az lényeges, hogy a polgári jogi jogi személyiség meg legyen. Más kérdés, hogy közjogi jogi személy nem létezik polgári jogi jogalanyiság nélkül. Zárásként kategorikusan kijelentette: szükség van valódi magánalapítványokra (és ennek megfelelő alapítványi szabályozásra az új Ptk.-ban), a közalapítványokra viszont nincs. A „közhasznú társaság” szerinte abszurdum, amelynek a segítségével az állam „a társasági jogba menekülve” (*Flucht ins Zivilrecht*) ki akar bújni a kötelezettségeinek teljesítése és így a felelősség alól.

KISFALUDI ANDRÁS előadásában arra kereste a választ, hogy miért lehet mégis helye a Ptk.-ban a társasági jogi szabályoknak, különösen akkor, amikor a Ptk. átfogó reformja zajlik. A kérdést két szinten vizsgálta: egyrészt tisztázni kell, hogy át kell-e egyáltalán a társasági jogot a Ptk.-ba helyezni, másrészt, hogy megoldható-e ez. Az első kérdésfeltevéssel kapcsolatban a következőket mondta el. A társasági jog fejlődése tulajdonképpen a társaságok államtanulmányok története. A modern részvénytársaságok elődei, a holland és az angol Kelet-Indiai Társaság még állami akarattól, állami feladatokra szervezett, állam által juttatott privilégiumokkal rendelkező szervezetek voltak. Mára az állam már csak a külső szabályozó funkciót látja el. Jogosan kérdezhetjük azonban, hogy a társasági jog a polgári jog területére tartozó intézmény-e. Kétség sem férhet hozzá, hogy a társasági jog vonatkozásában sok közjogi szabály létezik (ilyenek a társaságok törvényességi felügyeletére, vagy a cégeljárásra vonatkozó szabályok). KISFALUDI ANDRÁS szerint a kérdés ott dől el, hogy hogyan fogjuk fel a társasági jogot. Amennyiben minden vonatkozó szabályt (így például az adójogi szabályokat is) a társasági jog részének tekintjük, akkor nyilván nehéz lenne a társasági jogot egyértelműen a polgári jogba tartozónak tekinteni. Ugyanakkor a társasági anyagi jog ma is jól elkülönül a jogrendszerben (például a törvényességi felügyeletet külön jogszabály rendezi), és maga a Gt. jól összeegyeztethető a Ptk.-val, így a társasági jogi viszonyok rendezése alapvetően megoldható a polgári jog eszközeivel. Létezik olyan elméleti megközelítés, amely szerint a társaságok szerződéses viszonyok halmazaként léteznek (egyértelműsítve a polgári jogi jelleget), és bár ezek a szerződéses viszonyok nem mindig a klasszikus polgári jogi értelemben vett szerződések, de jelzik, hogy a Gt. nem pusztán intézményi jog.

Ezt követően KISFALUDI ANDRÁS a társasági jog Ptk.-ba történő áthelyezésének technikai jellegű kérdéseiről szólt. A méret szerint nem lehet döntő szempont, azaz: nem zárható ki a társasági jog Ptk.-ba való átültetése azon az alapon, hogy a társasági jog szabályanyaga a Ptk. többi szabálycsoportjához képest aránytalanul nagy lenne, hiszen minden viszonyrendszert olyan részletességgel kell szabályozni, amelyet az igényel. A Gt. és a Ptk. eltérő absztrakciós szintje sem alapos kifogás, hiszen a Ptk.-ban már így is sokféle absztrakciós szintű szabály létezik. A Gt. kiforratlanságával, illetve gyakori módosításával kapcsolatban elmondta, hogy ez sem olyan érv, ami megakadályozhatná a Ptk.-beli elhelyezést.

SÁRKÖZY TAMÁS viszontválaszában megismételte, hogy a Gt. integrálása tényleg megoldható, de a Gt. az általános rendelkezések között maga is kimondja, hogy a Ptk. a mögöttes szabálya, a kapcsolat tehát integrálás nélkül is egyértelmű. A hátralévő időt a vitázó felek a kógenca és a diszpozitivitás problémájának szentelték. SÁRKÖZY TAMÁS elmondta, hogy a Gt. szabályainak nagy része jelenleg kógens, de a jövőben elképzelhető, hogy a közkereseti és a betéti társaság, valamint esetleg részben a korlátolt felelősségű társaság a Gt. módosítás során diszpozitív szabályozást kap. A Gt. hangsúlyos részét képező részvénytársasági szabályozásnál azonban a diszpozitivitásra való áttérés elképzelhetetlen.

KISFALUDI ANDRÁS szerint a szabályozás diszpozitív, illetve kógens volta nem függhet a szervezeti formától. Inkább azt kell vizsgálni, hogy mikor szükséges olyan eszközzel beavatkozni a társasági viszonyokba, amikor bizonyos érdekek miatt nem meg-

engedhető a szabályozástól való eltérés. Kisebbségvédelmi szabályok esetében ez egyértelmű, és akkor is, ha harmadik személyre nézve az eltérés hátrányos következményekkel járhat. „Alapvetően tehát akkor kell kógens szabályozás, amikor a társasági akarat a kívülvilágban megjellem.” Ahol nincsenek ilyen érdekek, ott csínján kell bánni a kógenciával, így a részvénytársasági szabályozásban is elképzelhetők diszpozitív rendelkezések.

Kérdésekre válaszolva SÁRKÖZY TAMÁS említést tett arról, hogy a kkt. és a bt. esetében nélkülözhető lenne az ügyvédi ellenjegyzés követelménye, és – ennek is köszönhetően – a kkt.-k és a bt.-k egy hét alatt bejegyezhetőek lennének. Végül szólt a privatizáció 2005-re tehető befejezéséről, aminek eredményeként az államkincstári és vállalkozói vagyonának megkülönböztetése idejét múlttá, értelmetlenné válik majd, illetve arról, hogy az EU-hoz való csatlakozás után az a gyakorlat, hogy az állam aranyrészvények formájában a privatizációt követően is beleszólhat korábbi állami vállalatok életébe, visszaszorul. „Szép lassan civilizálódunk” – fogalmazott ennek kapcsán SÁRKÖZY TAMÁS.

BOYTHA GYÖRGY – (PETRIK FERENC) Nem vagyoni kártérítés - sérelemdíj⁷

„7. A személyiségi jogok megsértésének vagyoni elégtétellel történő szankcionálását a Konceptió új módon kívánja rendezni. A változtatás ugróponjtját abban jelölhetjük meg, hogy a Konceptió következtetésen le kívánja vonni a személyiségi jogok önálló legitímációjának következményeit: a személyiségi jogok megsértését – az adott egyéb szankciók mellett – sérelemdíjjal kívánja szankcionálni. Sérelemdíj megítélhető volna olyan esetekben is, amelyekben a személyiségi jogsértés a sértett oldalán nem eredményezett hátrányt, de az eset összes körülményei alapján a sértettnek nyújtandó elégtétel indokolt. A Konceptió a sérelemdíjat mint a személyiségi jogok megsértésének közvetett kompenzációját és (vagy) pénzbeli elégtételt jelentő magánjogi büntetést fogja fel. Mindezek miatt a sérelemdíjat a Konceptió nem a kártérítési jogban, hanem – az intézmény tartalmi beágyazottságát rendszertanilag is kifejező módon – a személyiségi jogvédelem szankciói között javasolja elhelyezni. Ez a megoldás egyben a nem vagyoni kártérítés intézményének megszüntetését eredményezi. Az új törvény a sérelemdíjra egyéb kérdésekben – utaló normával – a kártérítési felelősség szabályainak megfelelő alkalmazását írja elő. A kártérítési felelősség szabályai vonatkoznak mindenekelőtt a sérelemdíj megfizetésére köteles személy meghatározására (üzemben tartói felelősség, munkáltatói felelősség, közös jogsértők helytállása stb.), a sérelemdíjért való helytállási kötelezettség alóli kimentés feltételeire, továbbá a sérelemdíj megfizetésének főbb részletszabályaira (esedékesség, elévülés stb.).”⁸

A soron következő vita BOYTHA GYÖRGY és PETRIK FERENC között zajlott volna, azonban PETRIK FERENC egyéb elfoglaltságai miatt nem tudott megjelenni, így BOYTHA GYÖRGY egyedül volt kénytelen „megvitatni” az új Ptk.-ban bevezetni tervezett sérelemdíj intézményével kapcsolatos kérdéseket. Bár a vita egy szereplős volt, BOYTHA GYÖRGY korrektségének, valamint a moderátor szerepét betöltő KIRÁLY MIKLÓS felkészültségének köszönhetően a másik álláspont is markánsan megjelent az előadásban. BOYTHA GYÖRGY előadását azzal a felvetéssel nyitotta, hogy egyáltalán új dologról beszélünk-e, amikor a sérelemdíj intézménye szóba kerül. Álláspontja szerint nincs erről szó, inkább a konzekvenciák levonása az, ami miatt a magyar jogtudomány az új Ptk. kodifikációja kapcsán eljut a sérelemdíj eszközéhez.

PETRIK FERENC – KIRÁLY MIKLÓS által ismertetett – álláspontja szerint a „sérelemdíj” elnevezés félrevezető, hiszen az rég nem használatos a magyar jogban, ráadásul eltérő jelentéssel bírt; a pontos kifejezés, ami kifejezi a jogintézmény célját és funkcióját, a „nem vagyoni sérelem díja” lenne. Ezzel ugyanis

egyértelműen kizárnánk a vagyoni sérelmeket az alkalmazás köréből. BOYTHA GYÖRGY szerint az elnevezés mellékes kérdés. A sérelemdíj gyakorlatilag a „nem vagyoni kártérítésben” meghúzódó fogalmi ellentmondást hivatott feloldani, tudniillik a „kár” fogalmával ellentétben a sérelemnek nem feltétele a pénzben kifejezhetőség. A nem vagyoni kártérítés célja eredetileg a káron túli „nem vagyoni érdekcserbulások” jogi megragadása volt. A nem vagyoni kártérítést a bíróságok alapvetően a személyiségi jogok megsértése esetén alkalmazták, de voltak olyan döntései a Legfelsőbb Bíróságnak, amelyek szerint a Ptk. nem csak a személyiségi jogok megsértésére korlátozta az intézmény hatókörét. A sérelem – legyen az kedélybántalom, egészségromlás stb. – az emberi méltóságot mint minden személyhez fűződő jog alapját érinti, aminek indokolt az anyagi formában való kompenzálása. A sérelemdíj tehát vagyoni szankcióként épülne be a nem vagyoni kártérítés helyett, de a kártérítési szabályozás mellett, a kártérítési szabályok pedig megfelelően irányadóak lesznek a sérelemdíjra is. Tekintve, hogy valamely személyhez fűződő jog sérelme esetén állapítható meg sérelemdíj, így az azzal kapcsolatos igény nem örökölhető. A sérelemdíj megállapításának nem feltétele a felróhatóság – ez teszi a kártérítéshez képest objektív szankcióvá –, de a bíró mérlegelési jogába tartozik annak eldöntése, hogy megtörtént-e a személyhez fűződő jog(ok) sérelme (azaz, hogy alkalmazható-e a sérelemdíj), illetve, hogy milyen mértékben szabja ki a sérelemdíjat. A sérelemdíjjal tehát gyakorlatilag „kitörünk” a kártérítés köréből, és csak a vagyoni elégtételt tartjuk meg a kártérítés elemei közül.

Előadásában BOYTHA GYÖRGY a sérelemdíj kialakulásának történetével is foglalkozott. Az intézmény a személyiségi jogok védelme kapcsán indult fejlődésnek. A Magánjogi Törvényjavaslatban (1928), sőt, annak első, 1900-as tervezetében is megjelent már az „elégtétel” kifejezés. Ugyanezzel a szóhasználattal találkozhatunk az 1914-es sajtótörvényben is. A Legfelsőbb Bíróság III. számú elvi döntésében (1953) ugyanakkor kimondta, hogy erkölcsi érték pénzre nem váltható, ezzel – ha átmenetileg is, de – megtorpant a fejlődés lendülete. A nem vagyoni kár intézményét az 1977. évi IV. törvény rendelkezése iktatta be a Ptk.-ba.¹⁰ Az Alkotmánybíróság 34/1992. (VI. 1.) AB határozatával a rendelkezés diszkriminatívnak minősített szövegrészletét megsemmisítette.¹¹ Végül 1993-ban hatályon kívül helyezték a Ptk. 354. §-át.¹²

PETRIK FERENC álláspontja szerint a sérelemdíj és a kártérítés azonos dogmatikai rendszerben mozognak, így megkérdőjelezhető az elválasztás szükségessége. A személyiség az ő felfogásában egy olyan általános emberi értéket fejez ki, amelynek szükségképpen általános védelem jár. A nem vagyoni kártérítés az a jogi eszköz, ami ezt az általános és feltétlen védelmet nyújtja. A sérelemdíj azt a kockázatot hordozza magában, hogy nem nyújtja ezt az általános védelmet, hanem a méltányosság jogelve alapján tartja azt megállapíthatónak. Itt sok múlik a bírói mérlegelésen, és így fennáll a veszély, hogy visszatérünk a Ptk.-t megelőző időkre jellemző bizonytalan jogi megoldáshoz. BOYTHA GYÖRGY szerint éppen a jogdogmatikai tisztázatlanság következménye, hogy a nem vagyoni kártérítés fikciója sajátos kárfajta-ként a nem vagyoni kárt a felelősségi rendszer általános szabályai közé vegyítette. Emiatt figyelmen kívül maradnak a nem vagyoni érdekcserbulások pénzbeli orvoslásának indokai és szempontjai. Ezért kívánatos a nem vagyoni sérelmek pénzbeli orvoslásának elhatárolása a kártérítéstől. A méltányossággal kapcsolatban BOYTHA GYÖRGY elmondta, hogy a méltányosság a sérelemdíj mértékének megítélésénél jutna szerephez, ugyanis figyelemmel kell lenni a jogsértő és a sértett vagyoni körülményeire is, ezzel szemben a kártérítésnél a méltányosság alkalmazása ma már csak rendkívüli esetekre korlátozódik. A méltányosság alkalmazása elősegíthetné az anyagi igazságosság érvényre juttatását.

HARMATHY ATTILA – VÉKÁS LAJOS
Az érvénytelen szerződés jogkövetkezményei¹³

„7. A Konceptió részben új alapokra helyezi az érvénytelenség szabályait: egységes rendszerbe foglalja az érvénytelenségi okokat, a mainál árnyaltabban szabályozza a tilos szerződések semmisségét, továbbá a jogalap nélküli gazdagodás elvei szerint rendezi az érvénytelen szerződés jogkövetkezményeit, amennyiben az eredeti állapot természetben nem állítható helyre. A semmis szerződés érvénytelenségére peren kívül bárki hivatkozhat, de keresetet (perbeli kifogást) az érvénytelenség megállapítására csak jogi érdekekkel (és ezért perbeli legitimációval) rendelkező személy terjeszthet elő. A Konceptió fenntartja ugyanakkor a semmis és a megtámadható szerződések közötti különbséget. A bíróság a perben a szerződés semmisségét de lege lata is hivatalból veszi figyelembe.”¹⁴

A konferencia záró felvonása HARMATHY ATTILA és VÉKÁS LAJOS az érvénytelen szerződések jogkövetkezményeivel kapcsolatos vitája volt. Az eszmecsere felvezetéseképpen HARMATHY ATTILA fogalmazta meg kérdéseit és aggályait az érvénytelen szerződések jogkövetkezményeit érintő tervezett változtatásokkal kapcsolatban. A következő kérdéseket tartotta különösen megfontolandónak. Mindenek előtt felvetődik, hogy a tervezet által javasolt megoldás miért jó, illetve jó-e egyáltalán. Vajon lehet-e mindenfajta érvénytelenségi esetre megfelelő szabályokat adni? Vajon minden szerződés esetében ugyanazokat az eszközöket lehet-e alkalmazni? Nem szükséges-e tiltott szerződésekre, vagy a formakényszeres szerződésekre eltérő szabályokat meghatározni? Milyen szempontokat kell a szabályozásnak követnie? A kérdések nagy száma jelzi, hogy az érvénytelenségi jogkövetkezmények területén számos szempont mérlegelése szükséges. A szabályozás által követett szempontokkal kapcsolatban elhangzott, hogy az alapvetően vagy „rendcsináló” jellegű, és ezzel az érvénytelenség hivatalbóli észlelésének a követelményét állítjuk fel, vagy azt mondjuk, hogy az érvénytelenség megállapítása adott érdekek védelmét szolgálja, és az érvénytelenség megállapítása az érdekelt felek érdekérvényesítésének és a kereseti kérelemben foglaltaknak a függvénye. Kérdés ezek alapján, hogy fenn kell-e tartani a semmisség és a megtámadhatóság szerinti megkülönböztetést e tekintetben. Egy másik szempontból azt kell mérlegelni, hogy a szabályozás egésze a fennálló jogviszonyok megmentését helyezze-e előtérbe, és ezzel a lehető legnagyobb mértékben tartsa tiszteltben a felek akaratát, vagy a hibás jogviszonyok megszüntetésére törekedjék-e. A jelzett problémák megválaszolásánál nem hagyható figyelmen kívül, hogy melyek a modellértékű szerződések, amelyek az adott szerződési rendszer felépítését is alapjaiban határozzák meg. Ezen kívül tisztázandó, hogy dologi jogi vagy inkább kötelmi jogi jellegű-e az adott szabályozás; például veszélyviselés esetén melyik szempont lesz az irányadó: a szerződéses vagy a tulajdoni viszonyok.

VÉKÁS LAJOS előadását azzal kezdte, hogy HARMATHY ATTILA kérdései pontosan a mai joggyakorlat problémáit vetik fel, így azok teljes mértékben jogos felvetések, amelyek tisztázása tényleg szükséges. Hangsúlyozta, hogy a jogi szabályozás dogmatikai tisztasága fontos érték, GROSSCHMID gondolatait idézve: ha

nincs dogmatikai tisztaság, a bíró ugyan hozhat az anyagi igazságosság szempontjából helyes döntést („eltalálhatja az igazságot”), de döntése nem lesz világos és egyértelmű. Az érvénytelenség következményei kapcsán az egyik lehetséges elméleti út az in integrum restitutio. Ez a magyar jogban szükségszerűen a tulajdonos vindikációs igényét kell, hogy jelentse, hiszen a magyar jog nem az absztrakt tulajdonátruházás alapján áll. Ezért a bíró hivatalból – a tulajdonos érdekeit figyelmen kívül hagyva – nem állíthatja helyre az eredeti állapotot. Tulajdoni kérdésben csak a tulajdonos rendelkezhet. Ráadásul az in integrum restitutióra irányuló igény – lévén tulajdoni természetű – nem évíül el. Ezzel szemben az érvénytelenségnek a jogalap nélküli gazdagodás szabályaival történő orvoslása esetén az alapgondolat az, hogy a felek jogviszonyát a bíró rendezze, a szaldó-elv alapján. A Ptk. elszakítja az érvénytelenség jogkövetkezményeit a jogalap nélküli gazdagodás szabályaitól. VÉKÁS LAJOS szerint az új Ptk.-nak vissza kell térnie a jogalap nélküli gazdagodáshoz mint az érvénytelenség jogkövetkezményéhez ott, ahol in integrum restitutióra nincs lehetőség. Erre azonban – jelenlegi formájában – nem alkalmas a jogalap nélküli gazdagodásra vonatkozó Ptk.-beli szabályozás. A Ptk. 237. § (2) bekezdésében foglalt hatályossá nyilvánítás ugyan a gyakorlatban egyszerű megoldást jelent, ám dogmatikailag rengeteg problémát vet fel az alkalmazása: hogyan lehetséges, hogy egy érvénytelen szerződés egyszersmind hatályos legyen? A javaslat a hatályos szabályozásnál ugyan bonyolultabb, de a bíró számára a jogalkalmazást megkönnyíti azzal, hogy mentes hasonló ellentmondásoktól. Az érvénytelenség kérdéskörének bonyolultságát és tisztázatlanságát jelzi az is, hogy a Bécsi Vételi Egyezmény a tulajdonátruházás mellett ezt a területet „tette zárójelbe”, azaz nem sikerült elfogadott megoldást találni. A dologi jogi és a kötelmi jogi szempontok ütközése esetén a következő logika mentén kell haladnunk. A dologi jogi megoldás – az in integrum restitutio – épp ezért jöhet számításba adott esetben, mert hiányzik az érvényes kötelmi jogi viszony (jogcím) a két fél között. Egy érvénytelen szerződés alapján nem bírálható el a két fél viszonya, hiszen ha ezt tennénk, azzal tulajdonképpen elismernénk a kötelmi jogviszony érvényességét. Kötelmi jogi jogcím így csak akkor merülhet fel, ha a kérdés dologi jogi rendezésére nincsen mód, mint az eredeti vagy az utólagos irreverzibilitás esetén. Ilyenkor a jogalap nélküli gazdagodás – mint kötelmi jogi jogcím – hiányt pótló szerepet tölthet be az érvénytelenségi jogkövetkezmények rendszerében. (HARMATHY ATTILA szerint egyébként megfontolandó, hogy az eredeti lehetetlenségnek nem inkább a szerződésszegési szabályok között lenne-e a megfelelő helye.) A szerződések megmentésének lehetőségét az új Ptk. sem kívánja kizárni, így az olyan szerződéses viszonyokban, ahol az érvénytelenség csak részleges, azaz csekélyebb súlyú, továbbra sem lesz a felek szerződéses akaratára teljes mértékben figyelmen kívül hagyható. VÉKÁS LAJOS hangsúlyozta: a Konceptió az érvénytelenség szabályozásában főleg azokat a részeket érinti, ahol az érvénytelenségi okok nem küszöbölhetők ki, ugyanakkor elismerte azt, hogy az érvénytelenségi okok egy helyütt történő összefoglalása valóban alapos átgondolást igényel.

Csizmazia Norbert – Szilas Péter

JEGYZETEK

- 1 ZLINSZKY JÁNOS elképzeléséhez lásd: *Indokolt javaslat a Ptk. felelősségi fejezetéhez* in: Magyar Jog 2001/8., 449. skk., uő: *Elvárhatóság a magánjogban* in: Polgári jogi kodifikáció 2003/4., 27. skk.
- 2 Az új Polgári Törvénykönyv koncepciójának elfogadásáról, valamint a polgári jogi kodifikációról szóló 1050/1998. (IV. 24.) Korm. határozat időarányos végrehajtásáról és módosításáról szóló 1003/2003. (I. 25.) Korm. határozat melléklete (Konceptió), C/IV./11–12. pont.
- 3 A Kormány 1003/2003. (I. 25.) Korm. határozatával elfogadott szöveg.
- 4 MARTON GÉZA elképzelésével kapcsolatban érdemes megemlíteni, hogy 1945–46 telén elkészítette a „Tervezet egy polgári törvénykönyv kárértési fejezetéhez” című munkáját, amelyben felvázolja a kárfelelősség álta-

- 1 a elgondolt szabályait egy majdani törvénybe. Lásd: MARTON GÉZA: *A polgári jogi felelősség*, Triorg, évszám nélküli, 302. sk.
- 5 A kérdéssel kapcsolatban lásd: KISFALUDI ANDRÁS: *A társasági jog helye a jogrendszerben* in: Polgári jogi kodifikáció 2000/3., 3. skk. és SÁRKÓZY TAMÁS: *Jogképesség – személyiség – jogalanyiség az embertőlösségek, csoportok, szervezetek körében* in: Polgári jogi kodifikáció 2000/4., 3. skk.
- 6 Konceptió, C/I./1. és 5. pont.
- 7 A kérdéshez lásd: BOYTHA GYÖRGY: *A személyiségi jogok megsértésének vagyoni szankcionálása* in: Polgári jogi kodifikáció 2003/1., 3. skk.; PETRIK FERENC: *A nem vagyoni kár megtérítése védelmében* in: Polgári jogi kodifikáció 2003/1., 6. skk. és uő: *A felelősségi eszme változásai a kárértési jogban*, Gazdaság és Jog, 2002/7–8., 3. skk.

8 Konceptió, C/I./7. pont.

9 GROSSCHMID BÉNI megjelölése.

10 1978. március 1-jétől 1992. június 1-jéig a törvény szövege a következőképpen szól: „A károkozó köteles megtéríteni a károsult nem vagyoni kárát, ha a károkozás a károsultnak a társadalmi életben való részvételét vagy egyébként életét tartósan vagy súlyosan megnehezíti, illetőleg a jogi személynek a gazdasági forgalomban való részvételét hátrányosan befolyásolja.”

11 Kimondta, hogy a Ptk. 354. §-ának „ha a károkozás a károsultnak a társadalmi életben való részvételét vagy egyébként életét tartósan vagy súlyosan megnehezíti, illetőleg a jogi személynek a gazdasági forgalomban való részvételét

hátrányosan befolyásolja” szövegrésze alkotmányellenes, ezért azt megsemmisíti. Az Alkotmánybíróság által megállapított szöveg 1992. június 1-jétől 1993. október 31-ig volt hatályban.

12 A nem vagyoni kárt pedig a Ptk. 355. § (1) bekezdésében és a (4) bekezdésében foglalt felsorolásban helyezték el.

13 A kérdéshez lásd: VÉKÁS LAJOS: *Érvénytelen szerződés és jogalap nélküli gazdaságodás* in: Magyar Jog 2003/7. 385–400. o.

14 Konceptió, C/IV./7. pont.

Külföldi kitekintés

Új magánjogi folyóirat Franciaországban

Szerződések folyóirata (Revue des contrats) címmel új magánjogi folyóirat jelent meg Franciaországban 2003 októberében D. Mazeud és Th. Revet gondozásában (kiadó: LGDJ). Az elismert, állandó szerzők személye mellett különösen az a tény indokolja az új folyóirat megjelenésére való figyelemfelhívást, hogy jelenleg ez az egyetlen folyóirat Franciaországban, amely kizárólag a szerződések jogával foglalkozik.

Denis Mazeud és Thierry Revet a fiatalabb egyetemi tanári generáció jeles képviselői közé tartoznak. Előbbi, egyetemi tanár a Panthéon-Assas jogi karán, egyben az egyik legrégebbi hagyományokkal rendelkező francia jogászcsalád legifjabb professzori sarja, aki az ősök által sok évvel ezelőtt újtára indított magánjogi tankönyvek újabb kiadásaiban is szerzőtárs. Utóbbi, egyetemi tanár a Panthéon-Sorbonne jogi karán, a munkajog és határterületeinek elemzésével vívott ki magának elismerést. Bár a Szerződések folyóirata egyetlen civilizisztikai áramlat lapjának sem tekinthető, mégis fontos tény, hogy mindkét felelős szerkesztő és egyben állandó szerző a liberális szerződésfelfogás ellenpólusaként megjelenő, a szerződő partnerek együttműködésére és egymás iránti felelősségére nagy hangsúlyt helyező, leginkább a szerződési szolidaritás fogalmával fémjelvezhető magánjogi irodalom képviselőjének tekinthető.

A *Szerződések folyóiratának* témák szerinti állandó szerzői a legpatinásabb francia egyetemek (Panthéon-Assas, Panthéon-Sorbonne, Lyon III, Aix-Marseille III stb.) tanárai. E referens állandó szerzők között éppúgy találni nagy tekintélyű professzorokat, mint az utóbbi évek professzori versenyvizsgáin¹ legjobb eredményeket elért fiatal egyetemi tanárokat. Előbbiek közé tartozik pl. Laurent Aynès, valamint Alain Bénabent, akik tankönyvei nemzedékek jogi oktatását és ezáltal gondolkodásmódját határozzák meg, utóbbiak közül Philippe Stoffel-Munck nevét említjük, aki bár csak 2001-ben szerzett a versenyvizsgán első helyet és így katedrát, sokan máris szaktekintélyként kezelnek.

A *Szerződések folyóirata* évente három alkalommal jelenik meg általános (április, június, október) és egy alkalommal speciális számmal (január).

Az általános szám négy részre tagoltan tartalmaz cikkeket. „Kronika” címszó alatt az adott szám megjelenését megelőző időszak válogatott jogszabályainak és ítéleteinek tudományos igényű és szempontú elemzése található. A „Gyakorlat” rész a jogszabályok és ítéletek fontosabb konkrét joggyakorlati következményeit elemzi és rendszerezi. A „Kutatások” a frissebb monográfiák, tankönyvek és egyéb kiadványok tudományos szempontú kritikai elemzését nyújtja amellest, hogy beszámol a tudományos élet egyéb jelentős eseményeiről (pl. konferenciák) is. A „Vita” részben a neves professzorokból és a Semmitűszék elnökeiből álló szerkesztőbizottság által meghatározott aktuális té-

mában a szerkesztőbizottság által felkért szerzők fejtik ki álláspontjukat.

A *Szerződések folyóirata* első számának terjedelme 338 oldal. Ennek nagy részét a „Kronika” hasábjai teszik ki (9–240. old.) a következő témákban: a) A szerződések jogának forrásai; b) A szerződések jogelmélete; c) Szerződések általános kérdései; d) Szerződések – versenyjog – fogyasztóvédelem; e) Egyes szerződések; f) A szerződések nemzetközi magánjoga; g) Európai szerződési jog; h) Összehasonlító szerződési jog. A „Vita” első témája a szerződések kötőereje D. Mazeud, L. Aynès és J.–P. Chazal cikkei alapján.

Sokatmondó, hogy az egyes szerződések anyaga a teljes folyóirat terjedelmének mintegy harmadát teszi ki. Az egyes szerződések felosztása a folyóiratban a szokásosnak tekinthető tulajdonátruházó, használati jogot biztosító, szolgáltatás nyújtására irányuló és a hitelszerződések csoportján kívül önálló egységbe foglalja az ún. szervezeti szerződéseket (*contrats organisation*), amelyek a szerződési szolidaritás eszmerendszerének egyik gyűjtőterületét adják; ide tartoznak a disztribúciós rendszerek szerződésai, például a franchise és koncessziós szerződések. Végül külön csoportot képeznek az egyes eljárásokkal kapcsolatos szerződések.

A speciális szám minden év januárjában adja közre a megelőző év októberében a *Szerződések folyóirata* által egy adott témában szervezett évi rendes konferencián elhangzott előadások gyűjteményét. Az első rendes konferencia (2003. október 22. Párizs) témája „Az időfaktor és a szerződések” volt.

Franciaország nem szűkölködik nívós magánjogi folyóiratokban, indokolt tehát megvizsgálni, hogy komoly ok áll-e a *Szerződések* folyóiratának megjelenése mögött. Nem áll módunkban valamennyi francia magánjogi folyóírra kitérni, ez nem is célunk, inkább csak a legfontosabb általános folyóiratok számbavételével próbáljuk meg felvázolni a jelen viszonyokat ezen a téren.

Alapvető forrás a *Semmitűszék határozatainak közlönye*, amely elsősorban felülvizsgálati eljárásban hozott válogatott ítéletek rendelkező részét adja közre a tényállás és az indokolás ismertetésével. A *Dalloz* és a *Jogi hét* olyan hetilapok, amelyekben a jog minden területével kapcsolatosan találni anyagokat: jogszabályokat, bírósági határozatokat, ezek elemzését, valamint reflexiókat. Ez a két folyóirat jelenti a francia jogászok számára az alapvető információs forrást a mindennapokban. Ennek az igénynek megfelelően – bár összefoglaló anyagok is találhatóak bennük – a *Dalloz* és a *Jogi hét* szerkesztése alapvetően kronológiai sorrendet követ, a megjelenő anyag kevésbé szűrt és tematizált; a cél itt a mindenre kiterjedő tájékoztatás a fontosabb reflexiók közreadása mellett. A *Negyedévi polgári jogi folyóirat* és ikertestvére a *Negyedévi kereskedelmi és gazdasági jogi folyóirat* – melyek az elneve-

¹ Franciaországban minden páratlan évben magánjogból, minden páros évben közjogból rendezik meg ezt a nemzeti versenyvizsgát a doktori fokozattal rendelkezőknek. A négy forduló után a 7 tagú zsűri által felállított sorrend alapján kerülnek elosztásra az ország különböző jogi karain megüresedő professzori székek a helyezettnek választásának sorrendjében. 2003-ban 33 helyre 250 jelentkező pályázott.

zésüknek megfelelően a polgári, illetve a gazdasági jog minden területét átfogják – szerkesztése ezzel szemben tematikai sorrendet követ összefoglaló anyagokkal és elemzésekkel, ahol minden témának állandó referense van. Jellegében és szerkesztésében a Szerződések folyóirata ez utóbbi két folyóirattal mutat közeli rokonságot.

A szerződések joga a magánjog óriási és viszonylag homogén szeletét jelenti, melynek jelentőségét nem szükséges ecsetelni. A téma tehát indokolhatja önálló folyóirat útnak indítását különö-

sen mellett, hogy a többi folyóiratban a szerződések jogának szentelt rész meglehetősen szűk. A vizsgált anyag fejlődéséről készített évi három pillanatfelvétel hí képet adhat a folyamatokról, az olvasót pedig megkíméli az időrabló válogatástól. A folyóirat értékét nyilván a szerzők kitartó színvonalas munkája adhatja meg. Úgy tetszik tehát, hogy minden szükséges és fontos körülmény megadott ahhoz, hogy a *Szerződések folyóirata* komoly értékekkel gazdagítsa a francia magánjog irodalmát.

Szőnyi Viktor

Új kiadvány!

A mediáció

A közvetítői tevékenység

Szerzők: **Dr. Barinkai Zsuzsanna, Dr. Bártfai Judit, Dr. Dósa Ágnes, Dr. Gulyás Kálmán, Dr. Herczog Mária, Dr. Horváth Éva, Dr. Kutacs Mária, Lovas Zsuzsanna**

Szerkesztő: **Sáriné dr. Simkó Ágnes**

A mediációnak, magyar fordításában közvetítésnek nevezett tevékenység lényege, hogy a vitás ügyekben döntésképtelenné váló felek a hazai szabályozás alapján a bírósági eljárás megelőzése érdekében egy semleges, pártatlan harmadik személy, a közvetítő bevonásával megkísérik vitás ügyükben megtalálni a mindkét fél számára megfelelő megoldást, amelyet a felek írásos megállapodásban rögzítenek.

A könyv célja, hogy bemutassa a hazánkban már működő békéltető, közvetítő testületek munkáját, nem hagyva ki a választottbírói eljárás keretében folytatott közvetítést sem. A kötetben megtalálhatók azok az ügycsoportok, amelyekben a közvetítésnek már hazánkban is többéves múltja van (ezek elsősorban a családjogi konfliktusokhoz, a fogyasztóvédelemhez és az egészségügyhöz, valamint nagyobb vállalatok, cégek közötti szerződéses kapcsolathoz, munkajoghoz kapcsolódnak), és megismerheti az Olvasó a közvetítésre vonatkozó hazai jogkörnyezetet, ideértve az Országgyűlés által nemrégiben elfogadott, a közvetítői tevékenységről szóló törvény főbb rendelkezéseit.

Ára: 4700 Ft + áfa

Kártérítési jog

Az élet, testi épség, egészség megsértésével szerződésen kívül okozott károk megtérítése

Szerző: **Dr. Petrik Ferenc**

A kézikönyv ismerteti a polgári jog vonatkozó rendelkezéseit az alcímben szereplő kérdések tekintetében, valamint a kárfelelősség megállapításának feltételeit. Elemzi a biztosítási joggal, a társadalombiztosítással, és a munkajogi felelősséggel érintkező kártérítési ügyeket, a felelősség módjával, a kártérítés mértékével kapcsolatos rendelkezéseket, a vonatkozó bírói gyakorlattal együtt.

Ára: 4500 Ft + áfa

Az új Polgári Törvénykönyv elméleti előkérdései

Szerző: **Dr. Vékás Lajos**

Az új Polgári Törvénykönyv elméleti megalapozására született ez a könyv. Olyan kérdések megválaszolására tesz kísérletet, amelyek a szerző, a Polgári Jogi Kodifikációs Főbizottság elnökének meggyőződése szerint megkerülhetetlenek az új kódex előkészítése során. Ilyen például, hogy szükséges-e egy új Polgári Törvénykönyv, vagy hogy milyen legyen az új kódex rendszere stb.

Ára: 3000 Ft + áfa

Megrendelésüket a következő címre szíveskedjenek küldeni: HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. • 1384 Bp., Pf. 797
Telefon: 340-2304, 340-2305 • Fax: 349-7600 • Könyvesbolt címe: 1137 Budapest, Radnóti Miklós utca 2. • Telefon: 329-2672
Internet: www.hvgorac.hu • E-mail: hvgorac@hvgorac.hu

Új kiadvány!

Bankjog

Könyv és CD

Szerzők: **Dr. Botos Katalin, Dr. Halustyik Anna, Dr. Kovács Erika, Dr. Petrik Ferenc, Dr. Rusznák Tamás, Dr. Tomori Erika**

Szerkesztő: **Dr. Petrik Ferenc**

A HVG-ORAC Kiadó kiadványa foglalkozik a bankrendszer általános kérdéseivel, a bankfelügyelet intézményrendszerével és feladataival, bemutatja a pénzforgalom szabályait, részletesen foglalkozik a bankszámlaszerződésekkel, a hitelviszonyokhoz kapcsolódó ügyletekkel, a csekkszámlasszerződéssel, egyes különös bankügyletekkel (bankgarancia, hitelezési biztosítékok, faktorálás, óvadéki szerződés stb.). Kifejti a váltójog, valamint az értékpapír- és tőzsdejog szabályait. A kötetben az Olvasók megtalálják az e tárgy körben kialakult irányadó bírósági gyakorlatot is, a gyakorlati példák pedig segítik a témában való elmélyülést, annak minél jobb megértését. A kézikönyv végén bankjogi kislexikon tartalmazza a legfontosabb kifejezések, fogalmak lényegét.

A könyvvel együtt és önállóan is megvásárolható CD tartalmazza nemcsak a kézikönyv anyagát, hanem a bankokat érintő összes hatályos jogszabályt az ítélkezési gyakorlattal együtt. Ezt egészíti ki a PSZÁF által eddig kibocsátott határozatok, ajánlások, közlemények, melyek ismeret e szakmai kör napi munkájában elengedhetetlen.

A kézikönyv és CD együttes ára: 9450 Ft + áfa

A kézikönyv ára: 6300 Ft + áfa

A CD ára: 6300 Ft + áfa

Új kiadvány!

A zálogjog kézikönyve

Könyv és CD

Szerzők: **Dr. Anka Tibor, Dr. Gárdos István, Dr. Nemes András**

Szerkesztő: **Sáriné dr. Simkó Ágnes**

A könyv részletes összehasonlító elemzéssel kívánja összevetni a jelenleg hatályos és az új zálogjogi szabályokat, rámutatva a korábbi gyakorlatra, a korábbi szabályozás által felvetett problémákra és azok ajánlott megoldási módjaira. A zálogjognak a polgári jog által szabályozott intézményrendszerét a könyv első része vázolja fel, a további részekben a zálogjognak a végrehajtási és a felszámolási eljárásban, valamint az ingatlan-nyilvántartásban betöltött szerepe, illetve a zálogjogi nyilvántartás kerülnek bemutatásra.

A könyvvel együtt és önállóan is megvásárolható CD-n megtalálható a kézikönyv anyaga mellett az e tárgykört érintő összes hatályos jogszabály, az ezek alkalmazását bemutató jogesetek (bírói határozatok), továbbá egy zálogjogi iratminta gyűjtemény is. Az írott anyagok és a közöttük fennálló összefüggések gyors használatát az egyes részek között felépített tartalmi kapcsolatok (ún. linkek), valamint a többféle szakmai szempontú keresési lehetőség egyaránt elősegíti.

A könyv és CD együttes ára: 10 100 Ft + áfa

A könyv ára: 6500 Ft + áfa

A CD ára: 6500 Ft + áfa

Új kiadvány!

Új típusú szerződések és azok gyakorlata a gazdasági életben

Szerzők: **Dr. Lukács Mónika, Dr. Sándor István, Dr. Szűcs Brigitta**

Az 1990-es évekkel kezdődően a magyar gazdasági élet jelentős változáson ment keresztül, amelynek következtében a magyar Polgári Törvénykönyvben szabályozott szerződéstípusok már nem alkalmasak az üzleti világban jelentkező igények teljes körű kielégítésére. A gazdasági életben – általában külföldi, és azon belül is nyugat-európai mintákat követve – számos olyan szerződéstípus jött létre, amelyek a magyar Ptk.-ban szerződéstípusként nem szerepelnek, de a mindennapi életben önálló elnevezést kaptak és önálló gyakorlati alkalmazásuk, bírósági gyakorlatuk alakult ki. Így a könyvben olyan szerződésekről olvashatnak, mint például a szindikátusi szerződés, a lízingszerződések, a franchise szerződések, vagy kezelési szerződések a nem állami vagyontekintetében, az elektronikus kereskedelemben alkalmazott szerződések, együttműködési (kizárólagossági) szerződések.

Ára: 5400 Ft + áfa

Megrendelésüket a következő címre szíveskedjenek küldeni: HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. • 1384 Bp., Pf. 797
Telefon: 340-2304, 340-2305 • Fax: 349-7600 • Könyvesbolt címe: 1137 Budapest, Radnóti Miklós utca 2. • Telefon: 329-2672
Internet: www.hvgorac.hu • E-mail: hvgorac@hvgorac.hu

Európai Bírósági Ítéletek

Főszerkesztő: **Dr. Kecskés László**

Szakmai tanácsadó: **Dr. Lomnici Zoltán**

Szerkesztők: **Dr. Fejes Gábor, Dr. Kocsis-Kupper Zsuzsanna, Dr. Nemessányi Zoltán, Dr. Szeibert Orsolya**

A háromhavonta megjelenő füzet sorozat célja, hogy megismertesse a magyar jogalkotókkal és jogalkalmazókkal a legfontosabb európai jogeseteket (fogyasztóvédelem, társasági jog, közbeszerzés, versenyjog, eljárásjogi jogesetek, szellemi alkotások joga, családi jog, emberi jogok, négy szabadság, közjog, mezőgazdaság stb. témakörökben). A füzetek számonként 20–25 ítéletet tartalmaznak a magyar jogirodalomban egyedülállóan olyan módon, hogy 2–3 oldalba tömörítve ismertetik a jogesetek lényegét, arra is figyelemmel, hogy a döntésekben használt jogi terminológiákat is kellően visszaadják. A szerkesztők feldolgozzák az Európai Bíróság legújabb eseteit, és a klasszikus, régebbi ítéleteket is. Egy újabb ítélet kapcsán bemutatásra kerülnek a korábbi ítéletekkel, elvekkkel kapcsolatban időközben bekövetkezett értelmezésbeli módosítások, változások.

A füzet sorozat előfizetési díja 2003. évre (4 szám) 7200 Ft + áfa

2004. évre (4 szám) 7920 Ft + áfa

Folyóirat!

Európai Jog

A szerkesztőbizottság elnöke: **Dr. Németh János**

Főszerkesztő: **Dr. Kecskés László**

Szerkesztők: **Dr. Lomnici Zoltán, Dr. Osztovits András**

Az Európai Jogakadémia folyóirata mindeddig az első és egyetlen olyan magyar nyelvű szakmai lap, amely tematikus jelleggel dolgozza fel, illetve kíséri figyelemmel az Európai Unió jogalkotását és joggyakorlatát. Különös aktualitását adja, hogy a magyar jogászoknak 2004. május 1-jétől már nem kívülállóként, hanem mindennapi munkájuk részeként kell kiigazodniuk ezen az új jogterületen.

A folyóirat alapító célkitűzése, hogy a közösségi joggal és a magyar jogharmonizációval kapcsolatos gyakorlatorientált kérdések elméleti kidolgozását tartalmazó tanulmányokat jelentessen meg, s így kézzelfogható segítséget nyújtson a praktizáló jogászok számára. Felépítése, állandó rovatai (Európai Jogi fórum, Jogharmonizáció, Válogatás az EK Bíróság döntéseiből, Aktuális) is ezt a szempontot tükrözik.

A változatos témájú írások mellett alkalmanként tematikus számokkal is jelentkezik a folyóirat. A Konvent munkáját, az európai környezetvédelmi jogot, illetve az előzetes döntéshozatali eljárást például egy-egy teljes számban dolgozta fel.

Az Európai Jog folyóiratban bármely területen dolgozó magyar jogász megtalálhatja a munkájához szükséges közösségi jogi iránymutatást, ezért meggyőződésünk, hogy nem hiányozhat egyetlen szakember íróasztaláról sem.

A folyóirat éves előfizetési díja 2003. évre (6 szám) 5886 Ft + áfa

2004. évre (6 szám) 6477 Ft + áfa

Új kiadvány!

EU-jog és jogharmonizáció

Szerző: **Dr. Kecskés László**

A könyv tudományos igényvel készült, a szerző akadémiai doktori disszertációjára épül. Az eltelt idő alatt annyi minden történt az Európai Közösségek és az Unió életében, valamint az európai integráció és Magyarország kapcsolatrendszerében, hogy már az időközbeni fejlemények pusztán nyomon követésével és kommentálásával is szétfeszültek a korábbi írás keretei. A mű középpontjában az európai integráció jogának, jogi életének vizsgálata és a jogharmonizációs tevékenység elemzése áll. Az aktualizálásnál nagy figyelmet kapott az Európai Bíróság jogfejlesztő tevékenységének és a közösségi jog konzisztenciájának kérdése. Az egyetemi oktatás és a joggyakorlat praktikus igényeit szem előtt tartva helyenként a kézikönyvekre jellemző anyagrészeket is tartalmaz a könyv, bár továbbra is fontos szempont volt a korábbi tudományos kutatások továbbvitele.

Ára: 6900 Ft + áfa